የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ የወንጀል ፍትሕ ፖሊሲ

በሚኒስትሮች ምክር ቤት ከፀደቀ በኋላ ተስተካክሎ የተዘጋጀ

ፍትሕ ሚኒስቴር

የካቲት 25/2003 ዓ.ም

ማውጫ

መግቢያ I

ክፍል አንድ፡ - የፖሊሲው መሠረታዊ ዓላሞች፣ ግቦች፣ መርሆዎችና ስትራቴጂዎች 1

1.1 ጠቅላላ 1

1.2 የፖሊሲ ዓላሞች 1

1.3 የፖሊሲ ግቦች 2

1.4 ፖሊሲው የሚሠረትባቸው መርሆዎች እና ስትራተጂዎች 2

1.5 የስትራቴጂያዊ እና የማሻሻያ እርምጃ የሚወሰድባቸው ዘርፎች 4

1.6 የፖሊሲው ተፈፃሚነት ወሰን እና የማስፈፀም ኃላፊነት 4

ክፍል ሁለት፡ - ወንጀል መከላከል 5

2.1 ጠቅላላ 5

2.2 ወንጀልን በመከላከል ረገድ የፍትሕ ሚኒስቴር ሚና 6

2.3 ወንጀልን በመከላከል ረገድ የፖሊስ እና የደህንነት ተቋማት ሚና 6

2.4 በወንጀል መከላከል ረገድ ሌሎች አካላትን የማቀናጀት ኃላፊነት 7

2.5 ወንጀል እና በወንጀል ተገዥነትን መቆጣጠርና ማምከም 7

2.6 የወንጀል ፍትሕ ሥርዓት የሚዲያ አያያዝ 7

ክፍል ሦስት፡ - የወንጀል ምርመራ እና የዓቃቤ ሕግ አገልግሎት አሰጣጥ ሂደትን ስለማሻሻል 8

3.1 የወንጀል ሕግን ማስፈፀም 8

3.2 የሕዝብ ተሳትፎን ስለማጐልበት 8

3.3 የመርማሪዎች እና የዓቃቢያነ-ሕግን አቅም ማጐልበት 9

3.4 የወንጀል ምርመራ ዓላማ እና መርሆ 9

3.5 የወንጀል መርማሪዎች እና የዓቃቢያነ ሕግ ሚና 10

3.6 ወጠቃማ እና ቀልጣፋ የምርመራ ሥርዓትን መፍጠር 11

3.7 የምርመራ ሥራ የሚጠናቀቅበትና ክስ የሚቀርብበት የጊዜ ገደብ 11

3.8 በወንጀል ምርመራ እና በዓቃቤ-ሕግ አገልግሎት አሰጣጥ ሂደት ላይ ተግባራዊ የሚደረጉ የቁጥጥር ዘዴዎች 12

3.9 የወንጀል ምርመራ የሚቋረጥባቸው ሁኔታዎች 12

3.10 በምርመራ መዝገብት ላይ የሚሰጡ ውሣኔዎች 13

3.11 በወንጀል ጉዳይ ላይ ክስ ላለማቅረብ የሚሰጡ ውሣኔዎች 14

3.12 ለሕዝብ ጥቅም ሲባል ክስ የሚመሠረትባቸው ጉዳዮች 14

3.13 ለሕዝብ ጥቅም ሲባል ክስ የሚሠረትባቸው የወንጀል ጉዳዮች 16

3.14 ቅድሚያ ስለሚሰጣቸው የወንጀል ጉዳዮች 16
3.15 ስለጠቅላይ ዓቃቤ ሕግ ልዩ ክትትልና ሥልጣን 16
3.16 የማስረጃ ሕጋዊነት እና ማስረጃን ማሰባሰብ፣ ማኖርና በጥቅም ላይ ማዋል 17
3.16.1 ስለማስረጃ ሕጋዊነት 17
3.16.2 ተጠርጣሪን ስለመያዝ፣ ስለማስርና ብርበራ ስለማካሄድ 17
3.16.3 የወንጀል ፍሬን ስለመያዝ እና ስለመውረስ 19
3.17 ልዩ የምርመራ ዘዴዎች አስፈላጊነት... 19
3.17.1 ሥርጎ መግባትና ክትትል ስለማድረግ 20
3.17.2 የግል መገናኛ ዘዴዎችን መጥለፍ 21
3.17.3 ያለፍርድ ቤት ትዕዛዝ የግል መገናኛ ዘዴዎች የሚጠለፉባቸው ሁኔታዎች.............................. 21
3.17.4 የወንጀል ሚስጥርን ለሚያቀብሉ ሰዎች እና ወኪሎች የሚደረግ ጥበቃ................................. 22
3.17.5 በወንጀል ተካፋይ የነበረን ተጠርጣሪ ከክስ ነፃ ስለማድረግ 22
3.18 ስለቀዳሚ ምርመራ 23
3.19 የምስክሮች ጥበቃ 24
3.20 ስለኤግዚቢት አያያዝና አስተዳደር ሥርዓት 25
3.21 የዋስትና ጉዳዮች... 27
3.21.1 የዋስትና ጥያቄን ለመቀበል ሊታሰብባቸው የሚገባቸው ዋና ዋና ጉዳዮች.............................. 27
3.21.2 በቅድመ ሁኔታዎች በዋስ ስለመልቀቅ 27
3.21.3 በሕግ ዋስትና የሚያስከለክሉ የወንጀል ዓይነቶች 28
3.22 ዓለም አቀፍ ትብብር 28
3.22.1 ጠቅላላ 28
3.22.2 የዓለም አቀፍ ትብብር ዓይነቶችና አፈፃፀማቸው.. 28

ክፍል አራት፡ - የወንጀል ፍትሕ ሂደቱን ውጤታማነትና ፍትሐዊነት ስለማሻሻል 29

4.1 ጠቅላላ 29
4.2 የወንጀል ጉዳዮችን አያያዝ ዘመናዊ ስለማድረግ.. 30
4.2.1 ጠቅላላ 30
4.2.2 የደንብ መተላለፍ ጉዳዮችን የማየት ሥልጣን 31
4.3 የተቀላጠፈ እና የተፋጠነ የፍርድ አሰጣጥ ሂደት ስለሚዘረጋበት ሥነ-ሥርዓት 31
4.3.1 ጠቅላላ 31
4.3.2 ተከሳሽ ወይም ምስክር ፍርድ ቤት ስለማቅረብ... 32
4.3.3 ቀልጣፋ የወንጀል ክርክር ስለሚዘረጋበት ሥነ-ሥርዓት... 32
4.3.4 በተፋጠነ የወንጀል ፍትሕ አሰጣጥ ሂደት የሚታዩ የወንጀል ጉዳዮች አያያዝ.......................... 32
4.3.4.1 መርህ 32

4.3.4.2 የተፋጠነ የወንጀል ፍትሕ አሰጣጥ ሂደት የሚሟሉበት ሥነ-ሥርዓት 33
4.4 የማስረዳት ሸክም ወደ ተከሳሽ ስለሚዛወርበት ሁኔታ 33
4.5 ማስረጃን ስለመግለፅ፣ ጥፋተኝነትን ስለማመን እና የጥፋተኝነት ድርድር 33
4.5.1 ጠቅላላ 33
4.5.2 ማስረጃ ስለማስታወቅ ወይም ስለመግለጽ 34
4.5.3 የጥፋተኝነት ድርድር እና ጥፋተኝነትን ስለማመን 35
4.5.3.1 የጥፋተኝነት ድርድር ዓላማና አካሔድ 36
4.5.3.2 የጥፋተኝነት ድርድር አሠራርን ለማዘርጋት ሕጎችን ስለማሻሻል 36
4.5.3.3 ጥፋተኝነትን ስለማመን 37
4.5.4 ክስን ስለማንሣት ወይም ክርክርን ስለማቋረጥ 37
4.6 ከመደበኛ የፍርድ ሂደት ውጭ ያሉ አማራጭ የመፍትሔ እርምጃዎች 38
4.6.1 ጠቅላላ 38
4.6.2 አማራጭ የመፍትሔ እርምጃዎች 38
4.6.2.1 መርህ 38
4.6.2.2 የአማራጭ መፍትሔ እርምጃ መስፈርቶች 39
4.6.2.3 አማራጭ የመፍትሔ እርምጃ ተፈፃሚ ስለሚሆንበት ሁኔታዎች 39
4.6.2.4 ጠቅላይ ዐቃቤ ሕግ ስለሚዘረጋው ሥርዓት 40
4.6.2.5 በዓቃቤ ሕግ ስለሚወሰን አማራጭ የመፍትሔ እርምጃ 40
4.7 በጠበቃ ስለመወከልና የተከላካይ ጠበቆችን ሙያዊ ብቃትና ሥነ-ምግባር ስለማሻሻል 41
4.7.1 በጠበቃ ስለመወከል 41
4.7.2 የተከላካይ ጠበቆች ሙያን ስለማሻሻል 42
4.8 የይግባኝ ሥርዓትን ስለማጠናከርና የካሣ ክፍያ 42
4.8.1 የይግባኝ ሥርዓትን ስለማጠናከር 42
4.8.1.1 ስለይግባኝ 43
4.8.1.2 ስለሰበር 43
4.8.1.3 የሚጨረሻ ውሣኔን እንደገና ስለማየት 43
4.8.2 የካሣ ክፍያ 43
4.9 የኮምፒውተርና የኢንተርኔት ወንጀሎች 44
4.10 የወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱን አፈፃፀም ስለመከታተል 45
4.11 በፌደራልና በክልል የፍትሕ አካላት መካከል ስለሚኖር የሥራ ትብብር እና ግንኙነት 45

ክፍል አምስት፡- የወንጀል ቅጣት አፈፃፀም ፍትሐዊነትና ወጥነትን ስለማሻሻል 46

5.1 የቅጣት አወሣሠን መመሪያ ይዘት 46

5.2 የቅጣት አወሣሠን መመሪያ ስለማዘጋጀት ... 47
5.3 ቅጣትንና ሌሎች እርምጃዎችን ስለማስፈፀም ... 47

ክፍል ስድስት፡ - በጋራ መብቶች ላይ የሚፈፀሙ ጥቃቶችን የወንጀል ድርጊት ስለማድረግ እና ጥቃት ተጋላጭ ለሆኑ የኅብረተሰብ ክፍሎች ስለሚደረግ የተለየ አያያዝ ... 48

6.1 በጋራ መብቶች ላይ የሚፈፀሙ ጥቃቶችን ወይም ጉዳቶችን የወንጀል ድርጊት ስለማድረግ ... 48
6.2 በወንጀል ጉዳት የደረሰባቸውን ሰዎች መብት ስለማስከበር ... 49
6.2.1 የተጐጂዎች በወንጀል ምርመራ፣ ክስ እና የፍርድ ሂደት ተሳትፎ የማድረግና መረጃ የማግኘት መብት ... 50
6.3 የሕፃናት ወይም የወጣቶች የወንጀል ፍትሕ መሠረታዊ መርሆች ... 51
6.4 የወጣት ወንጀል አድራጊዎች አያያዝ ... 51
6.4.1 ጠቅላላ ... 51
6.4.2 ለወጣት ወንጀል አድራጊዎች የሚደረግ የሕግ ከለላ ... 52
6.4.3 የአማራጭ የመፍትሔ እርምጃዎች ተመራጭነት ... 52
6.4.4 የአማራጭ የመፍትሔ እርምጃች አፈፃፀም ... 52
6.4.5 ስለልዩ ክፍሎች መቋቋም ... 52
6.5 ለወንጀል ተጋላጭ ለሆኑ የኅብረተሰብ ክፍሎች ትኩረት ስለማስጠት ... 53

ክፍል ሰባት፡ - ልዩ ልዩ ጉዳዮችና አቅጣጫዎች ... 53

7.1 መሻሻል ወይም ማሻወጥ ስለሚገባቸው ጉዳዮች ... 53
7.2 የፖሊሲው የተፈፃሚነት ጊዜ ... 54

መግቢያ

ከኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ መንግሥት የዲሞክራሲያዊ ሥርዓት ግንባታ ፖሊሲ አቅጣጫዎች መካከል የሕግ የበላይነትን በማረጋገጥ የብሔሮችን፣ የብሔረሰቦችንና የሕዝቦችን፣ የግለሰቦችንና የሀገርን ሠላምና ደህንነት ማስጠበቅ ቀዳሚ አጀንዳ መሆኑ ይታወቃል፡፡ የብሔሮችን፣ የብሔረሰቦችንና የሕዝቦችን፣ የግለሰቦችንና የሃገርን ሰላምና ደህንነት በአስተማማኝ ሁኔታ በማረጋገጥ ዲሞክራሲያዊ ሥርዓት እና መልካም አስተዳደር ለመገንባት እንዲሁም ልማትና ዕድገትን ለማፋጠን እየተደረጉ ያሉትን ጥረቶች በይበልጥ አጠናክሮ ማስቀጠል የግድ ይላል፡፡ እነዚህን ጥረቶች በይበልጥ አጠናክሮ ለማስቀጠል የሚረዱ ምቹ ሁኔታዎችን ለመፍጠር ደግሞ በሕግ የበላይነት ላይ የተመሠረተ ፍትሐዊ፣ ሚዛናዊ፣ ተደራሽ፣ ቀልጣፋ፣ ተገማች እና ወጥ የሆነ ግልጽነትና ተጠያቂነት ያለው ውጤታማ የወንጀል ፍትሕ ሥርዓት መኖር ያስፈልጋል፡፡

በሀገሪቱ ለዘመናት ተንሰራፍተው ከነበሩ ፀረ-ዲሞክራሲያዊ አገዛዞች የተወረሱና በየጊዜው በተለያዩ ምክንያቶች የሚፈጠሩ ችግሮች የወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱን ውስን አቅም ክፉኛ እየተፈታተኑት ይገኛሉ፡፡ ለእነዚህ ችግሮች መፈጠር በሀገራችን ወንጀልን ለመከላከል የሚደረገው እንቅስቃሴ በጥናት ላይ የተመሠረተና በቂ ትኩረት የተሰጠው አለመሆን፣ ከጊዜ ወደ ጊዜ እየተወሳሰቡና ዓለም አቀፍ ገፅታ ያላቸውና ከባድ ጉዳት የሚያደርሱ እንደ ሽብርተኝነት፣ በተደራጁ ቡድኖች የሚፈፀሙ ወንጀሎች፣ የኢኮኖሚ እና የሙስና ወንጀሎች በዓይነታቸው፣ በብዛታቸው እና በአፈፃፀም ሥልቶቻቸው መበራከት በመንስዔነት ሊጠቀሱ ይችላሉ፡፡

በሥራ ላይ ያሉ ሕጎችን ከሕገ መንግሥቱ ጋር ለማጣጣም ብዙ ሥራዎች የተሠሩ ቢሆንም ከወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ተጨባጭ ሁኔታ አንፃር ሲታዩ ግልጽነት የሚጎድላቸው፣ ኋላቀርና መሠረታዊ ክፍተት ያሉባቸው፤ የፍትሕ አካላት ለኅብረተሰቡ እና ለመንግሥት የሚሰጡት አገልግሎት በግልጽነት፣ በተጠያቂነትና በፍትሐዊነት መርሆች ላይ የተመሠረቱ አለመሆን፤ ሂደቶቹም ረጅም ጊዜ የሚወስዱና የተንዛዙ፣ ኋላቀርና ከፍተኛ ወጭ የሚያስከትሉ እንዲሁም ከቢሮክራሲያዊ አደረጃጀትና አሠራር ዘይቤ ያልተላቀቁ መሆናቸው ለችግሮቹ መፈጠር በተጨማሪ እንደመንስዔነት ሊጠቀሱ ይችላሉ፡፡ በፍትሕ አካላት መካከል ሊኖር የሚገባው ሀገራዊ ራዕይ ላይ የተመረኮዘ የሥራ ትብብርና ግንኙነት በሚፈለገው ደረጃ ያለመኖር እና በመስኩ የተሠማሩ ባለሙያዎች የአመለካከት፣ የሥነ-ምግባርና ሙያዊ ብቃት ደረጃ አነስተኛ መሆን እና የመሳሰሉ ጉድለቶች በፍትሕ ሥርዓቱ ውስጥ ለተፈጠሩ ችግሮች በመንስዔነት ሊጠቀሱ የሚችሉ ናቸው፡፡

ከላይ በተጠቀሱትና ተያያዥነት ባላቸው ምክንያቶች ፍትሕ ሥርዓቱ ቀልጣፋ፣ ፍትሐዊ፣ ተደራሽ፣ በግልጽነትና ተጠያቂነት ላይ የተመሠረተና ውጤታማ የሆነ አገልግሎት ለኅብረተሰቡ ለማቅረብ ካለመቻሉ የተነሳ ሕዝቡ በወንጀል ፍትሕ አስተዳደሩ ሂደት ውስጥ ያለውን ተሳትፎና በሥርዓቱ ላይ ያለውን አመኔታ የሚሸረሽሩ ሁኔታዎች እያጋጠሙ ይገኛሉ፡፡ አሁን እየታዩ ያሉ ችግሮች በአፋጣኝና ሥርዓት ባለው መልኩ ካልተፈቱ በየጊዜው ሊፈጠሩ ከሚችሉ ተጨማሪ ችግሮች ጋር ተዳምሮ ተስፋ ሰጭ በሆነ ሁኔታ እየተፈፀመና ውጤታማ እየሆነ ያለውን የዕድገትና የልማት ዕቅዳችንን ዘላቂነት ባለው ሁኔታ ተግባራዊ ለማድረግ እንዲሁም የዳበረ የዲሞክራሲያዊ ሥርዓትን ለመገንባት፣ መልካም አስተዳደር እና ዘላቂ ሰላምን ለማስፈን በምናደርገው ጥረት ላይ አሉታዊ ተፅዕኖ መፍጠራቸው አይቀሬ ነው፡፡ በመሆኑም የተጠቀሱትን ችግሮች ሁለንተናዊ በሆነ መልኩ ለመፍታት ወይም ለማቃለል በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ውስጥ ያሉትን ዋና ዋና ጉዳዮች በሚሸፍን አኳኋን የተጠናከሩና ዘላቂነት ያላቸው በፖሊሲ ላይ የተመሠረቱ ርምጃዎችን መውሰድ ያስፈልጋል፡፡

ፖሊሲው በአንድ በኩል ለወንጀል መነሻ የሚሆኑ ምክንያቶችን በመቀነስ ወይም በማጥፋት፣ በሌላ በኩል የተፈፀሙ የወንጀል ጉዳዮች በመደበኛ የወንጀል ፍትሕ አስተዳደር እና ከዚያ ውጭ ባሉ ሌሎች አማራጭ መንገዶች ተገቢና ዘላቂ መፍትሔ የሚያገኙበትን ሁኔታ በማመቻቸት ጊዜው የሚጠይቀውንና ደረጃውን የጠበቀ የኅብረተሰቡን ፍላጎት የሚያረካ በግልጽነትና ተጠያቂነት መርሆች ላይ የተመሠረተና ውጤታማ አገልግሎት ለመስጠት የሚያስችል ፍትሕ ሥርዓት ለመገንባት ያስችላል፡፡ ይህም ለወንጀል ፍትሕ አስተዳደር የሚመደበውን የሕዝብ ኃብት ጠቃሚና ውጤት በሚያስገኝ ሥራ ላይ እንዲውል ይረዳል፡፡ ስለዚህ ይህ የወንጀል ፍትሕ ፖሊሲ የተጠቀሱትን አሠራሮች ተግባራዊ ለማድረግ ይረዳ ዘንድ በዋናነት በሕገ መንግሥቱ ቀጥሎም በዓለም አቀፍ የሰብዓዊ መብቶች ስምምነቶች ውስጥ የሰፈሩትን መርሆችና ድንጋጌዎችን እንዲሁም አለም ዓቀፍ ተቀባይነት ያላቸው የወንጀል ፍትሕ ሥርዓት የአሠራር ደረጃዎችን መሠረት በማድረግ ተቀርጿል፡፡

ፖሊሲው ሁሉን አቀፍ በሆነ መልኩ የቀረበ ሲሆን በይዘቱም ዋና ዋና የወንጀል ፍትሕ ሥርዓት ጉዳዮችን የሚሸፍን ነው፡፡ በመሆኑም ከወንጀል መከላከል ጀምሮ የወንጀል ምርመራና ክስ፣ ፈጣንና ፍትሐዊ የፍርድ ሂደት፣ በገለልተኛ ፍርድ ቤት የመዳኘትን እና በፍርድ ቤት የተወሰነን ቅጣት ማስፈፀምን ጨምሮ በወንጀል ፍትሕ አስተዳደር የሚሰጡ የውሳኔ ሂደቶችን ያጠቃልላል፡፡

ፖሊሲውን በአግባቡ ሥራ ላይ ማዋል እንዲቻል የሕዝቡን ሁለንተናዊ ተሳትፎና ድጋፍ ማረጋገጥ አስፈላጊ ነው፡፡ እንዲሁም ለሚጠበቀው ውጤት የወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ተቋማት የሆኑት የመርማሪ አካላት፣ የዐቃቤ ሕግ፣ የተከላካይ ጠበቆች፣ የፍርድ ቤቶች፣ የማረሚያ ቤቶች አስተዳደር እና የሌሎች ጉዳዩ የሚመለከታቸው አካላት የተሟላ ቅንጅታዊ አሠራርና ድጋፍ ያስፈልጋል፡፡

ፖሊሲው ያስቀመጣቸው አቅጣጫዎች ኅብረተሰቡ በየጊዜው የሚያስመዘግባቸውንና በሰው ኃይል፣ በፋይናንስ እና በተቋማት ረገድ ወደፊት የሚፈጠሩ ለውጦችን ሊያስተናግድ በሚችል መልኩ ሁሉን አቀፍ ሆኖ የቀረበ ነው። እንዲሁም የፍትሕ ሚኒስቴርን እና የሌሎች የወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ አካላት የሆኑ የመርማሪ አካላትን፣ የዐቃቤ ሕግን፣ የተከላካይ ጠበቆችን፣ የፍርድ ቤቶችን እና የማረሚያ ቤቶችን አቅም መገንባት አስፈላጊነት ላይ አፅንኦት ይሰጣል። በዚህም በአጠቃላይ በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ውስጥ ጠንካራ የሆነ የአመራር አቅም መገንባት የሚገባው መሆኑን ያመለክታል። በሌላም በኩል ፖሊሲው ተዛማጅ የሆኑና በሥራ ላይ ያሉ እንደ ወንጀል እና የወንጀል ሥነ ሥርዓት ሕግ ያሉ ሕጐችን ለማሻሻል ወይም ወደፊት አዳዲስ ሕጐችን ለማውጣት እንዲሁም ሌሎች የአሠራር ሥርዓቶች ለማዘጋጀት እንደመነሻና መሠረታዊ አቅጣጫ ጠቋሚ መሣሪያ ያገለግላል።

ፖሊሲው በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ውስጥ ያሉ ሁሉም አካላት የሚጠበቅባቸውን የሥራ ድርሻ እና የተጣሉባቸውን ግዴታዎች ሚዛናዊ፣ ኃላፊነትን በተላበሰ፣ ግልጽነትና ተጠያቂነት በሰፈነበት አኳኋን ማከናወን እንዳለባቸው የሚያረጋግጥ ነው። በተጨማሪም በዚህ መስክ ተሰማርተው በየትኛውም ደረጃ የሚገኙ ባለሙያዎችና ሠራተኞች በወንጀል ፍትሕ ሥርዓት ውስጥ ለሚያከናውኑት ለማንኛውም ተግባር በተናጠልም ሆነ በጋራ ለሀገሪቱ ሕዝብና መንግሥት ተጠያቂነት ያለባቸው መሆኑን ፖሊሲው ያስረዳል። እነዚህ ባለሙያዎችና ሠራተኞች የሀገሪቱ የወንጀል ሕጎች እና ሙያው በሚጠይቀው ደረጃና ብቃት እንዲሁም የሙያው የሥነ ምግባር መርሆዎችና ደንቦች ላይ በመመሥረት የመፈፀምና የማስፈፀም ግዴታ እንዳለባቸው ከፖሊሲው መረዳት ይቻላል።

ፖሊሲው ሥራ ላይ በሚውልበት ጊዜ የአፈፃፀሙን ሂደት የሚያቀላጥፉ የተለያዩ የአሠራር መመሪያዎች እና የተለያዩ አካላት ለትግበራ የሚጠቀሙባቸው ዝርዝር የማስፈፀሚያ ሠነዶች ሊዘጋጁ እንደሚገባ ታሣቢ ተደርጓል።

ከዚህ በተጓዳኝ ለሁሉም የወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ባለሙያዎች ውጤታማ የሆነ የሥልጠና ኘሮግራም በመቅረጽ ተግባርና ኃላፊነታቸውን በተሻለ የውጤታማነት እና የብቃት ደረጃ ማከናወን የሚያስችላቸውን ዕውቀትና ክህሎት ማስጨበጥ አስፈላጊ መሆኑ በፖሊሲው ውስጥ እንዲካተት ተደርጓል። በተጨማሪም በሀገራችን ያለውን የወንጀል ሁኔታ ለመከታተልና የወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱን የተለያዩ ተቋማትና አካላት የክንዋኔ እና የአፈፃፀም ደረጃ በቅርበት ለመከታተልና ለመገምገም እንዲሁም የሥራ አፈፃፀማቸውን ለማሻሻል የሚያስችል መረጃ ለማግኘት ውጤታማ የወንጀል መረጃ ሥርዓት መዘርጋት ያስፈልጋል።

ፖሊሲው ሰባት ዋና ዋና ክፍሎች ያሉት ሲሆን የመጀመሪያው ክፍል የፖሊሲው መሠረታዊ ዓላማዎችን፣ ግቦችን፣ መርሆዎችንና ስትራቴጂዎችን እንዲሁም የተፈፃሚነት ወሰን፤ ሁለተኛው ክፍል ወንጀል መከላከልን፤ ሦስተኛው ክፍል የወንጀል ምርመራ እና የዐቃቤ ሕግ አገልግሎት አሰጣጥ ሂደት ማሻሻልን፤ ክፍል አራት የወንጀል ፍትሕ ሂደት ውጤታማነትና ፍትሐዊነት ማሻሻልን፤ ክፍል አምስት የወንጀል ቅጣቶች የአስተዳደርና የአፈፃፀም ውጤታማነት ማሻሻልንና ማሳደግን፤ ክፍል ስድስት አሁን ያለው የወንጀል ፍትሕ ሥርዓት ለወንጀል ድርጊት ተጎጅዎች፣ ለወንጀል ተጋላጭ ለሆኑ የተለያዩ የኅብረተሰብ ክፍሎች እና ለወጣት ወንጀል አድራጊዎች የሚያደርገውን የአያያዝ እና የሚስተናገድበትን አሠራር የተሻለ ማድረግን እንዲሁም በጋራ መብቶች ላይ የሚፈጸሙ ጥቃቶችን ወንጀል ስለማድረግ፤ የፖሊሲው የመጨረሻ ክፍል ልዩ ልዩ ጉዳዮችንና አቅጣጫዎችን ይመለከታል፡፡

በመጨረሻም የፖሊሲው መፅደቅና ወደ አፈፃፀም መሸጋገር ለሀገሪቱ የወንጀል ፍትሕ ሥርዓት በርካታ ጠቀሜታዎች ይኖሩታል ተብሎ ይታመናል፡፡ በመጀመሪያ በሕገ መንግሥቱ ውስጥ የተካተቱና ለወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ አግባብነት ያላቸው መርሆች፣ ድንጋጌዎችና ዕሴቶች ከሁሉም በተሻለ መልኩ እንዲተገበሩ ምቹ ሁኔታዎችን ይፈጥራል፡፡ ሁለተኛ በወንጀል ፍትሕ ዘርፍ የተሟላ የፖሊሲ ማዕቀፍ ከለመኖሩ የተነሣ ለዘመናት በሥርዓቱ ውስጥ ተፈጥረው የነበሩ ችግሮችን የበለጠ ለመቀነስ ብሎም ለማስወገድ ዓይነተኛ መሣሪያ ይሆናል፡፡ በመጨረሻም ፖሊሲው ለወንጀል ፍትሕ ሥርዓታችን አዳዲስ የሆኑ በርካታ የሕግ አስተሳሰቦችን፣ አሠራሮችንና ሥነ-ሥርዓቶችን የሚያስተዋውቅ እንደመሆኑ በሀገሪቱ የወንጀል ፍትሕ ሥርዓት ውስጥ እንደ አንዱ መሠረታዊ የለውጥ ኩነት ሊቆጠር ይችላል፡፡ በአጠቃላይ ይህ ፖሊሲ የሀገሪቱን የወንጀል ፍትሕ ሥርዓት ለሕዝቦቿ፣ ለማኅበረሰቧ፣ ለዜጎቿና ለነዋሪዎቿ ምቹ ለማድረግ የሚከናወኑ ሥራዎችን ግልጽና በታወቀ የአሠራር፣ የአመራርና የአደረጃጀት ሥርዓት ለማከናወንና ውጤታማ ለማድረግ በእጅጉ ይረዳል ተብሎ ይታመናል፡፡

ክፍል አንድ

የፖሊሲው መሠረታዊ ዓላማዎች፣ ግቦች፣ መርሆዎችና ስትራቴጂዎች

1.1 ጠቅላላ

ይህ ፖሊሲ በኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ሕገ-መንግሥት ውስጥ የተካተቱትን ወይም በሕገ-መንግሥቱ መሠረት ዕውቅና ያገኙትን እና ለወንጀል ፍትሕ ሥርዓት አግባብነት ያላቸውን መሠረታዊ መርሆዎች፣ ድንጋጌዎች እና ዕሴቶች አካቶ የያዘ ነው፡፡ በተጨማሪም ፖሊሲው እነዚህን ሕገ-መንግሥታዊ መርሆዎች፣ ድንጋጌዎችና ዕሴቶች ተግባራዊ ለማድረግ የሚኙ ሥራዎችና የሚደረጉ እንቅስቃሴዎች መሠረት የሚያደርጓቸውንና የሚመሩባቸውን መሠረታዊ የመንግሥት ውሳኔዎችንና አቅጣጫዎችን የሚያሳይ ነው፡፡

1.2 የፖሊሲ ዓላማዎች

ይህ ፖሊሲ የሚከተሉት አራት ዋና ዋና ዓላማዎች አሉት፡፡ እነዚህም -

1. የኢትዮጵያ ብሔሮችን፣ ብሔረሰቦችን፣ ሕዝቦችን፣ መንግሥትንና ግለሰቦችን ከወንጀል ጥቃት በመከላከል ሰላምና ደህንነታቸውን ሚረጋገጥ፤
2. በሕገ-መንግሥቱና ሕገ-መንግሥታዊ ሥርዓቱ ላይ የሚፈጸሙ የወንጀል ድርጊቶችን ለመከላከል የሚያስችል ሥርዓት ማዘርጋትና የሥርዓቱን ዘላቂነት ሚረጋገጥ፤
3. መልካም አስተዳደር፣ ዴሞክራሲና ሰላም የሰፈነበት እንዲሁም የለማች ሀገር ለማንባት እየተደረጉ ያሉ ጥረቶች እንዲጠናከሩ እና ቀጣይነት እንዲኖራቸው የበኩሉን ድርሻ ማበርከት፤ እና
4. ከወንጀል ፍትሕ ሥርዓት ጋር በተያያዘ የግለሰቦችን መብትና ነፃነት ለማክበር የሚያስችል የወንጀል ፍትሕ ሥርዓት ማንባት ወይም ማዘርጋት፤

ናቸው፡፡

1.3 የፖሊሲ ግቦች

ይህ ፖሊሲ የሚከተሉት ዋና ዋና ግቦች አሉት፡፡ እነሱም -

(ሀ) የወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱን የወጠቃሚነት፣ የፍትሐዊነት፣ የሚዛናዊነት፣ የተደራሽነት፣ የቅልጥፍና፣ የተገማችነትና የወጥነት የግልጽነትና የተጠያቂነት ደረጃ እምርታዊ ለውጥ እንዲያመጣ ማስቻል፤

(ለ) ለሕገ መንግሥቱ ታማኝ የሆኑ፣ ሙያዊ ብቃት፣ ሚልካም አመለካከትና ሥነ ምግባር ያላቸው እና ደረጃቸውን የጠበቁ ሙያተኞችንና የወንጀል ፍትሕ ተቋማትን በመፍጠርና በማንባት ኅብረተሰቡ በሚቀርብለት የሕግና የፍትሕ አገልግሎት ላይ ያለውን አሜታና ከአገልግሎቱ የሚገኘውን እርካታ መሠረታዊ ለውጥ በሚያመጣ ሚልኩ ማስደግ፤

(ሐ) በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ወስጥ አስተዋፅኦ ባላቸው የተለያዩ ተቋማት እና አካላት መካከል ሊኖር የሚገባውን ትብብር እና ቅንጅታዊ አሠራር መፍጠርና ማጠልበት፤

(መ) በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ወስጥ ሰፊ የሆነ የሕዝብ ተሳትፎ እንዲረጋገጥ ማስቻል፤

(ሠ) ከወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ የሚጠበቁ ወጤቶችን ለማስማዘገብ አስፈላጊ የሆኑ ተቋማትንና ፕሮግራሞችን መፍጠርና ሚሀ ግብሮችን ማዘጋጀት፤

(ረ) በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ወስጥ አዲስ ለሚወጡ ወይም ማሻሻያ ለሚደረግባቸው ሕጎች መሠረት የሚሆን አቅጣጫ ማስቀመጥ፤ እና የመሳሰሉ ናቸው፡፡

1.4 ፖሊሲው የሚመሠረትባቸው መርሆዎች እና ስትራተጂዎች

ይህ ፖሊሲ በሚከተሉት መርሆዎች እና ስትራተጂዎች ላይ የተመሠረተ ይሆናል፡፡ እነዚህም፦ -

(ሀ) በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ወስጥ የሚከናወኑ ተግባራት በሕገ መንግሥቱ ወስጥ የተካተቱትን እና ለወንጀል ፍትሕ ሥርዓት አግባብነት ያላቸውን መርሆዎች፣ ድንጋጌዎች እና ዕሴቶች ተግባራዊ ለማድረግ በሚያስችል ሚልኩ ይፈፀማሉ፤

(ለ) በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ወስጥ የሚከናወኑ ተግባራት በሕገ መንግሥቱ መሠረት የኢትዮጵያ የሕግ አካል በሆኑ ከዓለም አቀፍ ሕጎች፣ ስምምነቶችና ሠነዶች እንዲሁም ከዓለም አቀፍ የትብብር ዓላማዎች ጋር በሚጣጣም ሚልኩ ይፈፀማሉ፤

(ሐ) በወንጀል ፍትሕ ሥርዓት የሚሰጡ አገልግሎቶች ወጤታማ፣ ፍትሐዊ፣ ሚዛናዊ፣ ተደራሽ፣ ቀልጣፋ፣ ተገማች፣ ወጥነት፣ ግልፅነት፣ ተጠያቂነት እና ከፍተኛ የሕዝብ አሜታ ባለው አሠራር ለተገልጋዩ ኅብረተሰብ ይቀርባሉ፤

(መ) የወንጀል መከላከል ስትራቴጂዎች በዋናነት የወንጀልና የወንጀል ስጋት መንስዔዎችን ለሚረዳት በሚደረጉ የጥናት ወጤቶች እንዲሁም ወንጀልን በመከላከል እና የሚፈፀሙ የወንጀል ድርጊቶችን በመቀነስ ረገድ ወጤታማ የሆኑ አሠራሮችን እና ሚልካም ተሞክሮዎችን መሠረት በማድረግ ይነደፋሉ፤

(ሠ) የወንጀል ፍሬ የሆኑ ንብረቶችንና ገንዘቦችን ወጤታማ በሆነ ሜኬኩ ለማያዝ፣ ለማድ፣ ለመወረስ ወይም ለማስተዳደር የሚያስችል ግልጽና ዝርዝር የሕግ ማዕቀፍ ተዘጋጅቶ ተግባራዊ ይሆናል፤

(ረ) በወንጀል ጉዳይ ላይ ውሣኔ የሚሰጥበት ሂደት ንፁኃን ከአጥፊዎች በአግባቡ የሚለዩበት፣ ጥፋተኛ ሆነው የተገኙት ከፈፀሙት ጥፋት ጋር ተመጣጣኝ ቅጣት የሚያገኙበት፣ ለጥፋታቸው ኃላፊነት መውሰዳቸው የሚረጋገጥበት እና በወንጀሉ የተፈጠሩ ችግሮችን በማስወገድ ዘላቂ ሰላም እንዲሰፍን ሚደረግ ይሆናል፤

(ሰ) በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ወስጥ የሚሰጡ ማናቸውም ውሣኔዎች ወንጀል ለመከላከል፣ ጉዳዩ የሚመለከታቸውን የሁሉንም ሰዎች መብት ለማስከበር እና የሀገርንና የሕዝብን ሰላምና ደህንነት ለሚረጋገጥ በሚያስችል ሜኬኩ ይሆናሉ፤

(ሸ) የወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ የሕዝብ ሁለንተናዊ ተሳትፎ እንዲሁም የተለያዩ አካላት የተቀናጀ እና የተባበረ አሠራር በሚረጋገጥበት አኳኋን ሥራ ላይ የሚውል ይሆናል፤

(ቀ) የወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ በወንጀል ጉዳት የደረሰባቸው ሰዎችን መብት ለማስከበር እና የሚገኙበትን ልዩ ሁኔታዎች ከግምት ወስጥ በማስገባት የሚገነባ ይሆናል፤

(በ) በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ወስጥ በማንኛውም ደረጃ በሚከናወኑ ተግባራት የወጣት ወንጀል አድራጊዎች፣ የወንጀል ተጎጅ ሕፃናት፣ የወንጀል ጥፋተኛ ወይም ተጎጅ የሆኑ ሴቶች፣ አካል ጉዳተኞች እና በኅብረተሰቡ ወስጥ ለወንጀል ተጋላጭ የሆኑ ሌሎች ክፍሎችን ፍላጎትና የተለዩ ሁኔታዎች ተገቢውን ትኩረት ማግኘታቸውን በሚያረጋግጥ ሜኬኩ ይሆናል፡፡

1.5 <u>የስትራቴጅያዊ እና የማሻሻያ እርምጃ የሚወሰድባቸው ዘርፎች</u>

ከላይ የተመለከቱትን ዓላማዎችና ግቦች ለማሳካት በቅድሚያ የወንጀል ድርጊቶች እንዳይፈፀሙ ለመከላከል፣ ተፈፅመው ከተገኘም የድርጊቱ ፈፃሚዎች ፍትሐዊ፣ ሚዛናዊ፣ ተደራሽ እና ቀልጣፋ፣ የተገማችነት፣ የወጥነት እና ከፍተኛ የሕዝብ አመኔታ ባለው አሠራር የሚቀጡበትና ከጥፋታቸው በመታረም ለወደፊቱ ከኅብረተሰቡ ጋር ተቀላቅለው ሰላማዊ ዜጋ ሆነው እንዲኖሩ ለሚደረግ የሚያስችል የወንጀል ፍትሕ ሥርዓት ማንባት አማራጭ የሌለው ተግባር ነው፡፡ የተጠቀሰውን ዓይነት የወንጀል መከላከልና የወንጀል ፍትሕ ሥርዓት ለማንባት ይቻል ዘንድ ለውጥ ለደረግባቸው እና ስልታዊ የሆኑ እርምጃዎች ሊወሰዱባቸው የሚገባቸው አምስት ዋና ዋና ጉዳዮች በዚህ ፖሊሲ ወስጥ ተለይተው ተቀምጠዋል፡፡ እነዚህም -

አንደኛ፡ - ሀገር አቀፍ የወንጀል መከላከል ስትራተጂ ማንደፍ እና ተግባራዊ ሚደረግ፤

ሁለተኛ፡ - የወንጀል ምርመራ እና የዐቃቤ ሕግ አገልግሎት አሰጣጥ ሂደትን ማሻሻል፤

ሦስተኛ፡ - የወንጀል ፍትሕ ሂደትን ወጤታማነትና ፍትሐዊነት ማሻሻል፤

አራተኛ፡ - የወንጀል ቅጣቶችን የአስተዳደርና የአፈፃፀም ወጡቃማት ማሻሻልና ማዛደግ፤ እና

አምስተኛ፡ - የወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ለወንጀል ድርጊት ሰለባዎች፣ ምስክሮች፣ ለወንጀል ተጋላጭ ለሆኑ የተለያዩ የኅብረተሰብ ክፍሎች እና ለወጣት ወንጀል አድራጊዎች የሚያደርገውን የአያያዝ ሁኔታና የሚያስተናግደበትን አሠራር የተሻለ ማድረግ፤

የሚሉ ናቸው፡፡

1.6 የፖሊሲው ተፈፃሚነት ወሰን እና የማስፈፀም ኃላፊነት

ፖሊሲው በሁሉም የወንጀል ጉዳዮች እና የወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ወስጥ ተሣታፊ በሚሆኑት አካላት ላይ ተፈፃሚነት ይኖረዋል፡፡ ፍትሕ ሚኒስቴር ፖሊሲው ወጡቃማ በሆነ ሥርዓት እንዲፈፀም የሚመለከታቸው አካላትን የማስተባበር፣ የማቀናጀት፣ የመምራትና የአፈፃፀም ደረጃውን ተከታትሎ ለሚመለከተው አካል ሪፖርት የማድረግ ሥልጣንና ኃላፊነት ይኖረዋል፡፡ በመሆኑም ፍትሕ ሚኒስቴር በተሻለ ሥርዓት ፖሊሲውን ለማስፈፀም የሚያስፈልጉ ማንኛውም ድጋፍንና ዕርዳታን አግባብነት ላላቸው አካላት ለማድረግ የሚያስችለውን በቂ አቅም መፍጠር ይኖርበታል፡፡ ጉዳዩ የሚመለከታቸው የፌዴራል እና የክልል የፍትሕ አካላት እና ተቋማት በፖሊሲው ወስጥ የተቀመጡትን አቅጣጫዎች፣ ከፖሊሲው የሚመነጩ ስትራቴጂዎችን እና ፕሮግራሞችን እንዲሁም በፖሊሲው መሠረት አዲስ በሚወጡ ወይም በሚሻሻሉ ሕጎች በተናጠልም ሆነ በጋራ የሚጣቸውን ኃላፊነት በአግባቡ የመወጣት ግዴታ አለባቸው፡፡

ክፍል ሁለት

ወንጀል መከላከል

2.1 ጠቅላላ

በአሁኑ ዘመን በሀገራችንም ሆነ በየትኛውም የዓለማችን ክፍል ወንጀልና የወንጀል ሥጋቶች በወልም ሆነ በግለሰብ የአኗኗር ሜካም ገፅታ ላይ አሉታዊ ተፅዕኖ እያሳደሩ እና በሰብዓዊ ሀብትና ልማት ላይ ከፍተኛ ጉዳት እያስከተሉ እንደሚገኙ ይታወቃል፡፡

እነዚህ ማኅበራዊ ጠንቆችና ሳንካዎች ዴሞክራሲና ሜካም አስተዳደር የተረጋገጠበት፣ ሰላም የሰፈነባት እና የለማች ሀገር ለመገንባት የሚደረጉ ጥረቶች ስኬታማ እንዳይሆኑ በማድረግ ረገድ የራሳቸውን አሉታዊ ሚና እንደሚጫወቱ ይታወቃል፡፡ ስለሆነም ሜካም አስተዳደር፣ ዴሞክራሲ፣ ዘላቂ ሰላምና ልማት የሰፈነባት ሀገር ለመገንባት ከሚደረጉ ዋና ዋና እንቅስቃሴዎች መካከል አንዱ የወንጀል መከላከል ሥርዓት መፍጠር ወሳኝ መሆኑ ግንዛቤ ተወስዷል፡፡

በመሆኑም ወንጀልን በመካላከል ሀገራችን እያደረገች ያለችውን የመልካም አስተዳደርና የዴሞክራሲያዊ ሥርዓት ግንባታ ጥረቶች በተጠናከረ መልኩ ለማስቀጠል ይረዳ ዘንድ በወንጀል መንስዔዎችና መካላከያ ዘዴዎች ላይ ተከታታይነት ያለው ጥናት ይከናወናል፡፡ ከጥናቱ በሚገኙ ውጤቶች እና ምክረሐዎች መሠረት ተስማሚ ስትራቴጂዎች ተነድፈው አግባብነት ያላቸው የፌደራል እና የክልል መንግሥት አካላት በመቀናጀት እና ኅብረተሰቡንም በማሳተፍ በተግባር ላይ እንዲያውሉት ይደረጋል፡፡

በሀገር ዓቀፍ ደረጃ የሚዘጋጁ የወንጀል መካላከል ስትራቴጂዎች የወንጀል መስፋፋትን፣ ለወንጀል ተጋላጭነትን እና የወንጀል ሥጋት መቀነስንና በየደረጃው ያሉ የኅብረተሰቡን አደረጃጀት መሠረት ያደረጉ ይሆናሉ፡፡ የወንጀል መካላከል ተግባራት የአፈፃፀም ደረጃ ተዘጋጅተው የሚገበሩ ስትራቴጂዎች ውጤታማነትን ለማጥናት፣ ለመከታተልና ለመገምገም የሚያስችል መሆን አለበት፡፡

2.2 ወንጀልን በመካላከል ረገድ የፍትሕ ሚኒስቴር ሚና

ፍትሕ ሚኒስቴር የወንጀል መካላከልን ተግባር በሀገር አቀፍ ደረጃ በማማራትና በማስተባበር ረገድ የሚከተሉት ዋና ዋና ሚናዎች ይኖሩታል፡፡ እነዚህም፡-

(ሀ) ከሌሎች ጉዳዩ ከሚመለከታቸው ሚኒስቴር መሥሪያ ቤቶችና ተቋማት ጋር ለመሥራት የሚያስችል አቅምና አመቺ ሁኔታ በመፍጠር ምርጥ ተሞክሮዎችን መሠረት ያደረጉ ውጤታማ የወንጀል መካላከል ስትራቴጂዎች የሚነደፉባቸው ሁኔታዎችን ያመቻቻል፡፡

(ለ) በሀገር አቀፍ ደረጃ የሚደረጉትን የወንጀል መካላከል ጥረቶች የተሣኩ ለማድረግ ከሚመለከታቸው ሌሎች አካላት ጋር በመሆን በተለያዩ የተቋማት መካከል ዘርፈ ብዙ የሆኑ የቅንጅታዊ የአሠራር ዘዴዎችን ይቀይሣል፡፡

(ሐ) በተለያየ የማኅበረሰብ ደረጃ ለሚከናወኑ የወንጀል መካላከል ሥራዎች የሚውሉ ሚዲያዎችን፣ የጥናትና የምርምር ዘዴዎች እና ሌሎች መገልገያዎች የሚቀርቡበትን ሁኔታዎች ጉዳዩ ከሚመለከታቸው አካላት ጋር በመሆን ያመቻቻል፡፡

(መ) የወንጀል መካላከልና የወንጀል ሕግ ዓላማዎችን በተሻለ ሁኔታ ከግብ ለማድረስ እንዲያግዙ በተለያዩ አካላት የሚሡሩ የጥናትና የምርምር ውጤቶችን በማሰባሰብ እና በማደራጀት አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ ለሚመለከታቸው አካላት ያሰራጫል፡፡

2.3 ወንጀልን በመካላከል ረገድ የፖሊስ እና የደህንነት ተቋማት ሚና

የኢትዮጵያ መንግሥት የሀገርን፣ የኅብረተሰብንና የግለሰቦችን ሰላምና ደህንነት ለማረጋገጥ ወንጀልንና በወንጀል ድርጊት ተጎጅነትን ለመካላከልና ለመቆጣጠር እያደረጋቸው ያለው ዘርፈ ብዙ ጥረቶችን ስኬታማ ከማድረግ አንፃር የሀገራችን የፖሊስና የደህንነት ተቋማት ድርሻ በጣም ከፍተኛ መሆኑ ይታወቃል፡፡ ከዚህም በማሳት

የወንጀል መከላከል ተግባራት ያለእነዚህ ተቋማት ጉልህ ተሳትፎ የሚፈለገውን ውጤት ያስገኛሉ ተብሎ አይገመትም፡፡ በመሆኑም በፌደራል እና በክልል መንግሥታት እንዲሁም የተለያዩ የኅብረተሰብ አደረጃጀቶችን መሠረት በማድረግ የሚደፉ የወንጀል መከላከል ስትራቴጅዎችን እና ዘዴዎችን በማጥናትና በማዘጋጀት፣ በሚፀምና በማስፈፀም፣ ውጤታቸውን በመገምገምና አግባብነት ያላቸው የማስተካከያ እርምጃዎችን በመውሰድ ሂደቶች ውስጥ በተለያዩ ደረጃ የሚገኙ የፖሊስና የደህንነት ተቋማት የሚጫወቱት ሚና ይኖራቸዋል፡፡ ይህ የሚጫወቱት ሚናቸው በሥራ ላይ ባሉ እና ወደፊት በሚወጡ ስትራቴጂዎች፣ ሕጎች፣ ፕሮግራሞች፣ መመሪያዎችና አግባብነት ባላቸው ሌሎች የአሠራር ሥርዓቶች ውስጥ በግልጽ የተመለከተ መሆኑን ሚረጋገጥ ያስፈልጋል፡፡

2.4 በወንጀል መከላከል ረገድ ሌሎች አካላትን የማቀናጀት ኃላፊነት

በፌደራል እና በክልል መንግሥታት ደረጃ የሚገኙ አግባብነት ያላቸው ተቋማት ወንጀልን የመከላከል የጋራ ኃላፊነት ያለባቸው ሲሆን የእነዚህን ተቋማት እንቅስቃሴ ከኅብረተሰቡ፣ ከግሉ እና በመንግሥታት ስምምነት ከሚሠሩ ዓለም አቀፍ ድርጅቶች ጋር የማቀናጀቱ ኃላፊነት በፌደራል ደረጃ የፍትሕ ሚኒስቴር ሲሆን በክልል ደረጃ ደግሞ የየክልሉ የፍትሕ ቢሮዎች ኃላፊነት ይሆናል፡፡

2.5 ወንጀል እና በወንጀል ተጎጂነትን መቆጣጠርና መገምገም

ወንጀልን ለመከላከልና ለመቀነስ የሚቀረፁ ስትራቴጂዎችና ሞዴል ግብሮች ውጤታማነት የሚለካው በሚከተሉት ዋና ዋና የክንውን ደረጃዎች ይሆናል፡፡ እነዚህም -

(ሀ) ለሚመለከታቸው የፍትሕ አካላት ሪፖርት የተደረጉ የወንጀል ብዛት በተለይም በተቀረፀው ስትራቴጂ ወይም ሞዴል ግብር ለመቀነስ እንደ ዓላማ በተያዙ የወንጀል ዓይነትና ብዛት፤

(ለ) በወንጀል የተጎጂነትን ደረጃ ለማወቅ በሚደረገው የዳሰሳ ጥናት፤

(ሐ) ሕዝቡ ከወንጀል ተጎጂነት ማጠበቁን አስመልክቶ ያለው አስተያየት ወይም በሥራ ላይ በሚደረገው ጥናት መሠረት የሚደረስበት የሕዝቡ የወንጀል የስጋት ደረጃ ናቸው፡፡

2.6 የወንጀል ፍትሕ ሥርዓት የመረጃ አያያዝ

በወንጀል ፍትሕ ሥርዓት ውስጥ በየዕለቱ የሚከናወኑ ተግባራትና የሚያጋጥሙ ክስተቶች ራሳቸውን ችለው የሚሰበሰቡና የሚያዙ መረጃዎች ሊሆኑ ይችላሉ፡፡ ይህንና በሥርዓቱ ውስጥ ለሚወሰኑ ውሳኔዎች ውጤታማነት የጎላ ጠቃሜታ ሊኖራቸው የሚችሉት መረጃዎች ተለይተው በተቀመጡ ዓላማዎች ላይ ተመሥርቶ በጥንቃቄ የሚሰበሰቡና በስታትስቲክስ ሜላክ የሚደራጁ ሊሆኑ ይገባል፡፡ በመሆኑም የወንጀል ፍትሕ ሥርዓትን በተመለከተ የሚፈጠሩ ጠቃሚ መረጃዎች የሚሰበሰቡበት፣ የሚተነተኑበት፣ የሚያዙበት፣ የሚደራጁበት፣ የሚሰራጩበት እና ለሕዝብ ተደራሽ የሚሆኑበት ወጥ የሆነ የአሠራር ሥርዓት ይዘረጋል፡፡

በፌደራልና በክልል ደረጃ ያሉት የፍትሕ አካላት የወንጀል ፍትሕ ሥርዓትን የሚመለከቱ መረጃዎችን በተመጋጋቢነት፣ በተከታታይነት እና ወጥነት ባለው አሠራር ለማሰባሰብ፣ ለማተንተን፣ ለመያዝ፣ ለማደራጀት፣ እንዳስፈላጊነቱ ለማሰራጨት እና ለሕዝብ ተደራሽ ለማድረግ የሚያስችላቸውን አቅም ሊገነቡ ይገባል፡፡ ፍትሕ ሚኒስቴር የወንጀል ፍትሕ ሥርዓትን በተመለከተ በየደረጃው የሚገኘውን የመረጃ አሰባሰብ ሥራዎች የሚደገፍና ከሚመለከታቸው ሌሎች አካላት ጋር በመሆን ሀገር አቀፍ የመረጃ አሰባሰብ ሞዴል የመቅረፅ ግንባር ቀደም ኃላፊነት ይኖረዋል፡፡

ክፍል ሦስት

የወንጀል ምርመራ እና የዐቃቤ ሕግ አገልግሎት አሰጣጥ ሂደትን ስለማሻሻል

3.1 የወንጀል ሕግን ማስፈፀም

የወንጀል ሕግን ማስፈፀም የወንጀል መከላከል አንዱ ገፅታ ሲሆን ሂደቱ ሊፈፀሙ የሚችሉ ወንጀሎችን ከማጥናትና ከመከታተል ጀምሮ የተፈፀሙ የወንጀል ድርጊቶች ሪፖርት መቀበልን፣ የወንጀል ምርመራን፣ የክስ ምስረታን፣ የክርክርና የውሳኔ አሰጣጥ አሠራሮችን የሚያጠቃልል ሆኖ የወንጀል ቅጣትን ማስፈፀምና ከቅጣት በኋላ ታራሚን ከኅብረተሰቡ ጋር እስከ ማቀላቀል ያሉትን ሂደቶች ሁሉ ያካትታል፡፡

3.2 የሕዝብ ተሳትፎን ስለማጐልበት

የወንጀል ሕግን የማስፈፀም ተግባር ወጤታማ የሚሆነው የሚፈፀሙ የወንጀል ድርጊቶችን ኅብረተሰቡ ሪፖርት ሲያደርግና የወንጀል ምርመራን ጨምሮ በወንጀል ፍትሕ አስተዳደር ወስጥ የሚሠሩ ሥራዎችን ሲያግዝ ነው፡፡ በዚህ ተግባር ኅብረተሰቡ ያለውን ሚና በአግባቡ መጫወት በወንጀል ምርመራ አሠራር እና በወንጀል ፍትሕ ሥርዓት ላይ የሚኖረውን አመኔታ በማጎልበት ረገድ ውሳኝ የሆነ ድርሻ ይኖረዋል፡፡

በመሆኑም የወንጀል ፍትሕ ሥርዓትን አጠቃላይ የአፈፃፀም ብቃት እና ወጤታማነት ለማሳደግ የሚወሰዱ እርምጃዎች እንዲሁም የወንጀል ተጎጅዎችና ተጠርጣሪዎች ሚዛናዊ በሆነ አኳኋን የሚስተናገዱበትን አሠራር ማዘርጋት ተገልጋዩ ኅብረተሰብ በሥርዓቱ ላይ ያለውን አመኔታ ያጎለብታል፡፡ በተጨማሪም የተፈፀሙ ወንጀሎች ሪፖርት የሚደረጉበት እና በወንጀል ፍትሕ አስተዳደር ወስጥ የሚከናወኑ ሥራዎች ሰፊ የሕዝብ ተሳትፎ እንዲኖራቸው የሚያደርጉ ምቹ ሁኔታዎችን ይፈጥራል፡፡

በመሆኑም በየደረጃው የሚገኙ የወንጀል ፍትሕ አካላት ኅብረተሰቡ በወንጀል ፍትሕ አስተዳደር ወስጥ የሚያደርገውን ተሳትፎ የሚያበረታታና የሚያጎለብት እንዲሁም ሌሎች የሚጠበቅበትን አስተዋፆኦ ለማበርከት የሚያስችል ሥርዓት በማዘርጋት መተግበር ይኖርባቸዋል፡፡

3.3 የመርማሪዎች እና የዓቃብያነ ሕግን አቅም ማጐልበት

የሕግ የበላይነትን ለማስከበር ነፃና ገለልተኛ የዳኝነት አካል ከመኖሩ ጎን ለጎን በፍትሕ ሥርዓቱ የሕግ የበላይነትንም ሆነ ሰብዓዊ መብቶችን ለማስከበር ብቃት ያለው፣ የሰለጠነ እና በአግባቡ የተደራጀ የምርመራ እና የዐቃቤ ሕግ ተቋም ሊኖር ይገባል፡፡ ስለሆነም -

(ሀ) መርማሪዎች እና ዓቃቤያነ ሕግ የምርመራ እና የዐቃቤ ሕግ ተግባራቸውን በአግባቡ ለማከናወን እንዲችሉ የሙያ ዕውቀታቸውን፣ ክህሎታቸውንና የሥነ ምግባር ደረጃቸውን የሚያሳድጉባቸውን ሥልጠናዎች እንዲያገኙ እንዲሁም ተግባሮቻቸውን በአግባቡ ለማከናወን የሚያስችሏቸውን ዘመናዊ የምርመራ መሣሪያዎች በተቻለ ማጠን እንዲሟሉ ይደረጋል፡፡

(ለ) መርማሪዎች እና ዓቃቤያነ ሕግ ከዘመናዊ ቴክኖሎጂ አጠቃቀም፣ ከወስብስብና ከባድ የወንጀል ጉዳዮች አያያዝ፣ በወንጀል ፍትሕ ሥርዓት ወስጥና ውጭ ከሚገኙ አካላት ጋር በተፈለገው ሚኪሁ ከመተባበር፣ ለወንጀል ድርጊት ጠቋሚዎች፣ ምስክሮችና ተጎጂዎች ተገቢውን ሕጋዊና ሰብዓዊ ጥበቃ ከማድረግ እና ከዓለም አቀፍ የፍትሕ አካላት ጋር ተገቢውን ትብብር ከማድረግ አንፃር ያላቸውን ኃላፊነት በብቃት ለመወጣት በሚያስችላቸው ደረጃ አቅማቸው መገንባት ይኖርበታል፡፡

(ሐ) መንግሥት የመርማሪዎችንና የዐቃቤያነ ሕግን ልዩ የሙያ ብቃት በተከታታይ ለማሻሻል፣ ወስብስብ የወንጀል ጉዳዮችን የማስተናገድ አቅማቸውን ለማሳደግ እና በዓለም አቀፍ ደረጃ በማስኩ የሚደረገውን ትብብር ወጤታማነት ለሚረጋገጥ የሚያስችል በወንጀል ምርመራ እና በዐቃቤ ሕግ የሙያ ማስክ የመካካለኛና የረጅም ጊዜ የትምህርትና ሥልጠና ፕሮግራሞችን አዘጋጅቶ ይተገብራል፡፡

(መ) በሥራ ላይ ያሉትም ሆኑ የሚወጡ ተዛማጅ ሕጎች የወንጀል ምርመራ ተግባርን በተፈለገው ደረጃ ወጤታማ ለማድረግና በምርመራ ተግባር ላይ የተሰማሩ መርማሪዎች እና ዓቃቤያነ ሕግ ሥራቸውን በተማከከተ የሚያደርጉትን እንቅስቃሴ በተገቢው ደረጃ ለመከታተልና ለመገምገም በሚያስችል ሁኔታ መሻሻል እና መቀረፅ ይኖርባቸዋል፡፡

3.4 <u>የወንጀል ምርመራ ዓላማ እና መርሆ</u>

የወንጀል ምርመራ ገና ወደፊት ሊፈፀም በሚቻል፣ ሊፈፀም በዕቅድና በዝግጅት ላይ በሚገኝ፣ አፈፃፀሙ ተጀምሮ ባልተጠናቀቀ ወይም አስቀድሞ በተፈፀመ የወንጀል ጉዳይ ላይ ሊደረግ ይችላል፡፡ የወንጀል ምርመራ በአጠቃላይ ስለ ወንጀል የማወቅ፣ ወንጀል እንዳይፈፀም የማስቆም፣ ወንጀሉ ከተፈፀመ ጉዳቶችን የመቀነስ፣ የወንጀል አለማ የሆኑትን ሰዎች፣ ንብረቶች ወይም ጥቅሞችን የመካላከል፣ ወንጀል ፈፃሚዎችን ለሕግ የማቅረብ ወይም የወንጀል ተጎጂዎችን መብቶችና ጥቅሞችን የማስከበር ዓላማ ሊኖረው ይችላል፡፡

የወንጀል ምርመራ ተግባራት የወንጀል ጉዳዮች ላይ መረጃን ወይም ማስረጃን ሚፈላለግን፣ ማግኘትን፣ መተንተንን፣ ማደራጀትን፣ ማኖርን፣ ለሚፈለገው ዓላማ ዝግጁ ማድረግን ወይም አግባብነት ላላቸው አካላት ማስረከብን የሚያጠቃልል ይሆናል፡፡

የወንጀል ምርመራ ሂደት የሕግ የበላይነት፣ የፍትሐዊነት፣ የግልጽነት፣ የተጠያቂነት፣ ለሕዝብ ደህንነትና ሰላም ቅድሚያ የማስጠት፣ ለጉዳዮችና ለሁኔታዎች እንዲሁም ለጥቆማዎች ወቅታዊ ምላሽ የማስጠት እና በተጨባጭ ማስረጃ ላይ የተመሠረተ ሚዛናዊ ውሳኔ የማስጠት መርሆዎች ላይ የሚመሠረት ይሆናል፡፡

የወንጀል ምርመራ የሚከሄድባቸው ጉዳዮች፣ የወንጀል ምርመራ ዓላማ፣ ተግባራትና መርሆዎች የወንጀል ምርመራ ሥራዎችን ውጤታማ ለማድረግ በሚወጡ ወይም በሚሻሻሉ ተዛማጅ ሕጎችና የመርማሪዎችንና ዐቃቤያነ ሕግን ዝርዝር ተግባራት ለመወሰን በሚዘገጁ መመሪያዎችና በሌሎች የአሠራር ሥርዓቶች ውስጥ በግልጽና በዝርዝር እንዲካተቱ ይደረጋል፡፡

3.5 የወንጀል መርማሪዎች እና የዓቃቤያነ ሕግ ሚና

የወንጀል ምርመራ ሥራን በተመለከተ የመርማሪዎችና የዓቃቤያነ ሕግ ሚና በዋናነት የሚጠቀሱት የሚከተሉት ናቸው፡፡ እነዚህም፡ -

(ሀ) መርማሪዎች እና ዓቃቤያነ ሕግ የወንጀል ምርመራ ሥራ ውጤታማ እና ቀልጣፋ እንዲሆን ምርመራን በጋራ ያከናውናሉ፤ የምርመራ ሥራውን የማምራት እና የመከታተል ኃላፊነት የጠቅላይ ዐቃቤ ሕግ ይሆናል፡፡

(ለ) ማንኛውም መርማሪ ወይም ዐቃቤ ሕግ የወንጀል ምርመራ ለመጀመር የሚያስችል በቂ መረጃ መኖሩን ካመነ በማንኛውም የወንጀል ጉዳይ ላይ ምርመራ መጀመር ይኖርበታል፡፡

(ሐ) ዐቃቤ ሕግ በማንኛውም የወንጀል ጉዳይ ላይ የወንጀል ምርመራ የማካሄድ ሥልጣኑ እንደተጠበቀ ሆኖ በማንኛውም ደረጃ የሚገኝ የወንጀል ምርመራን አስመልክቶ ለሚመለከተው መርማሪ አካል አግባብ ያለው ትዕዛዝ የማስጠት እና የምርመራ ሂደትን ሕጋዊነት የሚረጋገጥ ግዴታ አለበት፡፡ ማንኛውም መርማሪ አካል ከወንጀል ምርመራ ጋር ተያይዞ በዐቃቤ ሕግ የሚሰጡ ትዕዛዞችንና ምክሮችን ተቀብሎ የሚፈፀም ወይም የማስፈፀም ግዴታ ይኖርበታል፡፡

(መ) ዐቃቤ ሕግ የወንጀል ምርመራ አካሔድን በሚመለከት የተሰበሰበወን ማስረጃና ጉዳዩ ለሕዝብ ጥቅም ያለወን ፋይዳ ከግምት በማስገባት በነፃነት፣ በተጠያቂነት፣ በፍትሐዊነትና በሕግ የበላይነት መርሆዎች ላይ የተመሠረተ ውሳኔ የማስጠት ኃላፊነት አለበት፡፡ የዐቃቤ ሕግ ውሳኔ ዋነኛ ዓላማ ክስ ከመመስረቱ በፊት ጉዳዩ በወንጀል የሚያስጠይቅ ማሆኑን፣ ለፍርድ ቤት ቢቀርብ ተከሳሹን ጥፋተኛ ሊያደርገው የሚችል በቂ ማስረጃ እና የሕዝብ ጥቅም መኖሩን ሚረጋገጥ ይሆናል፡፡

(ሠ) የወንጀል ሕግ ሥነ ሥርዓትን ጨምሮ ሌሎች ተዛማጅ ሕጎች እና የአሠራር መመሪያዎች የምርመራ ሥራ የሚደራጅበትና የሚከናወንበት እንዲሁም መርማሪዎች እና ዓቃቤያነ ሕግ ሊኖራቸው ስለሚገባቸው ሚና በግልጽና በዝርዝር በሚያስቀምጥ ሁኔታ መቀረጽ ይኖርባቸዋል፡፡

3.6 ውጤታማ እና ቀልጣፋ የምርመራ ሥርዓትን መፍጠር

የወንጀል ምርመራ ሂደት ወጡታማና ሕጉን ተከትሎ በሚወጡ መመሪያዎች በተቀመጠው የጊዜ ገደብ ወስጥ የማጠናቀቅ አስፈላጊነት ከሕዝብ ጥቅም እና በወንጀል ድርጊት ከተጎዳና ከተጠረጠሩ ሰዎች መብት አንፃር ማየት ይኖርበታል፡፡ በተለይም በወንጀል የተጠረጠረው ሰው በሚፈያ ቤት በሚኝበት ጊዜ የምርመራወን ሥራ በአፋጣኝ የማጠናቀቅ ሁኔታ ልዩ ትኩረት ሊሰጠው ይገባል፡፡

ወጤታማ የወንጀል ምርመራ ሥራን በአጭር ጊዜ ወስጥ ለማከናወን እንዲቻል የመርማሪና የዐቃቤ ሕግ የወንጀል ጉዳዮች አስተዳደር ሥርዓት ማዘርጋት ያስፈልጋል፡፡ ይህ ሥርዓት ወደ ወንጀል ፍትሕ ሂደቱ መግባት የሚገባቸው ጉዳዮች ወደ ሂደቱ እንዳይገቡ ለመከላከል፣ ወደ ሂደቱ የሚገቡና የተለያዩ ባሕርያት ያላቸው ጉዳዮች በሂደቱ ወስጥ በቀጣይነት ሊታዩ የሚችሉ ከሚችሉት በፍጥነት ለመለየት፣ ከሂደቱ መወጣት የሚገባቸውን በፍጥነት እንዲወጡ አፋጣኝ መፍትሔ እንዲያገኙ ለማድረግ እና በሂደቱ ወስጥ መቆየት የሚገባቸው ጉዳዮች ወደ ቀጣዩ የወሳኔ ደረጃዎች ሳይዘገዩ እንዲሸጋገሩ ለማድረግ እንዲሁም የወንጀል ምርመራ ሥርዓትን ፍትሐዊነት፣ ግልፅነትና ቀልጣፉነት በቀጣይነት ለሚጋገጥ የሚያስችል መሆን ይኖርበታል፡፡

በመሆኑም በተለያዩ የወንጀል ጉዳዮች ላይ ምርመራዎችን አካሔዶ በተቀላጠፈና እና በጥራት ማጠናቀቅን በተመለከተ ተቋማዊ ግቦችን ማስቀመጥና ግቡን ለማሳካት የሚከናወኑ ተግባራትን ለመከታተልና ለመገምገም በሚያስችል ደረጃ የአሠራር ሥርዓቶችን መፍጠር እንዲሁም የመርማሪዎች እና የዓቃቢያነ ሕግ አቅምን ማጎልበት ያስፈልጋል፡፡

3.7 የምርመራ ሥራ የሚጠናቀቅበትና ክስ የሚቀርብበት የጊዜ ገደብ

የወንጀል ምርመራ የሚጠናቀቅበትና በጉዳዩ ላይ ክስ ማቅረብ የሚቻልበት የጊዜ ገደብ ሕጉን ተከትለው በሚወጡ መመሪያዎች ወስጥ እንደ ወንጀሉ ዓይነት፣ ክብደትና ወስብስብነት ተለያይተው የሚቀመጡ ይሆናሉ፡፡ በመሆኑም መርማሪዎች እና ዓቃቢያነ ሕግ የምርመራ እና በጉዳዩ ላይ ክስ የማቅረብ ተግባራት በመመሪያዎች በተቀመጠው የጊዜ ገደብ ወስጥ ማጠናቀቃቸውን የሚጋገጥ የጋራ ኃላፊነት ይኖርባቸዋል፡፡ በተለያዩ ምክንያቶች ዋስትና ተከልክለው በሚፈያ ቤት በሚገኙ ተጠርጣሪዎች ላይ መርማሪዎች ወይም ዓቃቢያነ ሕግ በሕጉ በተቀመጠው የጊዜ ገደብ ወስጥ ምርመራውን ካለጠናቀቁ ወይም ክሱን ማቅረብ ካልቻሉ አግባብነት ባለው ሕግ መሠረት በሥነ-ምግባር ግድፈት ተጠያቂ የሚሆኑበት ጥብቅ ሥነ-ሥርዓት ይዘረጋል፡፡ ጠቅላይ ዐቃቤ ሕግ የወንጀል ምርመራ እና የክስ አቀራረብ ሂደት የሚመሩባቸውን የአሠራር መመሪያዎች በማዘጋጀት በሥራ ላይ ያወላል፡፡

3.8 በወንጀል ምርመራ እና በዐቃቤ ሕግ አገልግሎት አሰጣጥ ሂደት ላይ ተግባራዊ የሚደረጉ የቁጥጥር ዘዴዎች

በሕግ የበላይነት በሚመራ የወንጀል ፍትሕ ሥርዓት ወስጥ መርማሪዎች እና ዓቃቢያነ ሕግ የሚያከናወኗቸው ተግባራት በተለይም በባሕርያቸው በግለሰብ መብቶች ላይ ጫና የሚያሳድሩ የእርምጃ ዓይነቶች እና በእርምጃዎቹ ላይ ሊደረጉ የሚገቡ ገደቦች በሕጉ ወስጥ በግልጽ ተለይተው ሊቀመጡ ይገባል፡፡

የሙሞሜ እና የዐቃቤ ሕግ አሠራሮች በተለይም ከወንጀል ምርመራና ክስ ጋር በተያያዙ የሚከናወኑ ተግባራትን በተመለከተ ወስጣዊ እና ውጫዊ የቁጥጥር ዘዴዎች በተገቢው ደረጃ ለሻሻሉ እና ለጠናከሩ ይገባል፡፡ የቁጥጥር ዘዴዎቹ የሚከናወኑት የሙሞሜ እና የዐቃቤ ሕግ ተግባራት በግልጽነት፣ በተጠያቂነት፣ በፍትሐዊነት፣ በቅልጥፍና እና ወጤታማነት መርሆዎች መሠረት ሜፈፀማቸውን ለሚያጋገጥ የሚያስችሉ መሆን ይኖርባቸዋል፡፡

3.9 የወንጀል ምርመራ የሚቋረጥባቸው ሁኔታዎች

የወንጀል ምርመራ ሂደት የሚቋረጥባቸውን ሁኔታዎች በተመለከተ የሚወጡ ሕጎች የሚከተሉትን ዋና ዋና ጉዳዮች ባካተተ መልኩ ሊቀረጹ ይገባል፡፡ እነዚህም፡-

(ሀ) ዐቃቤ ሕግ በሕግ ተለይቶ የተደነገገ በቂ ምክንያት መኖሩን ሲያምን በመከናወን ላይ የሚገኝ የምርመራ ሂደት እንዲቋረጥ ማድረግ አለበት፡፡ ማንኛውም የወንጀል ምርመራ ወንጀሉ በምህረት ወይም በይርጋ ቀሪ ከሆነ፣ ቀደም ሲል ሥልጣን ባለው ፍርድ ቤት የመጨረሻ ውሳኔ ያገኘ ከሆነ፣ ወንጀል ስለመፈፀሙ አጠራጣሪ ሁኔታ ካጋጠመ ወይም ጠቅላይ ዐቃቤ ሕግ ለሕዝብ ጥቅም ሲባል ትዕዛዝ ከሰጠ ይቋረጣል፡፡

(ለ) በቀላል እሥራት ወይም በሕጉ መሠረት በግል አቤቱታ ብቻ የሚያስቀጡ እና በግለሰብ ላይ የተፈፀሙ ወንጀሎች በተበዳዩ እና በተጠርጣሪው መካከል እርቅ ከተፈፀመ በጉዳዩ ላይ እየተካሄደ ያለው ምርመራ ወይም ክስ በእነዚሁ አካላት አነሳሽነት ወይም ጠያቂነት ይቋረጣል፡፡

(ሐ) በዐቃቤ ሕግ ትዕዛዝ የተቋረጠ የወንጀል ምርመራ ለሂደቱ መቋረጥ ምክንያት ሆኖ የነበረው ሁኔታ በተለወጠ ወይም ቀሪ በሆነ ጊዜ በጠቅላይ ዐቃቤ ሕግ ትዕዛዝ ከተቋረጠበት እንዲቀጥል ወይም እንዲጀመር ሊደረግ ይቻላል፡፡

3.10 በምርመራ መዝገብት ላይ የሚሰጡ ውሳኔዎች

የወንጀል ምርመራን መዝገብ መርምሮ አግባብነት ያለው ውሳኔ የመወሰን፣ የክስ ቻርጅ የማዘጋጀት እና በተጠርጣሪው ላይ ሥልጣን ባለው ፍርድ ቤት ክስ የማቅረብ ሥልጣንና ኃላፊነት የዐቃቤ ሕግ ብቻ ይሆናል፡፡

ዐቃቤ ሕግ የወንጀል ምርመራ መዝገብ መርምሮ የክስ ይመሥረት ወይም አይመሥረት ወይም የይዘጋ ውሳኔ በሚወስንበት ወቅት ጉዳዩ ለፍርድ ቤት ቢቀርብ ተከሳሹን ጥፋተኛ ሊያደርገው የሚችል በቂ ማስረጃ እና የሕዝብ ጥቅም መኖር አለመኖሩን የሚያጋገጥ ኃላፊነት ይኖርበታል፡፡

በግል የወንጀል ክስ ለመመሥረት በግል ተበዳይ አቤቱታ ከሚያስፈልጋቸውና በሕገ መንግሥቱ በተቋቋሙ የሕግ አወጪ የሕግ አስፈጻሚ ወይም የዳኝነት ተቋማት በባለሥልጣኖች ላይ ከሚፈፀሙ የስም ማጥፋትና የሐሰት የወንጀል ድርጊቶች በስተቀር በሌሎች በግል አቤቱታ ብቻ የሚያስቀጡ ወንጀሎችን በተመለከተ ዐቃቤ ሕግ በጉዳዩ ላይ የተገኘ በቂ ማስረጃ መኖሩን ባመነ ጊዜ ተበዳዩ በራሱ ወጪ ኪሣራ የግል ክስ እንዲያቀርብ ሊፈቅድለት ይችላል፡፡

ዐቃቤ ሕግ ከወንጀል ጉዳይ ጋር ተያይዘው የሚቀርቡትን ማስረጃዎች ለመመዘን፣ የሚቀርባቸውን ክሶች ወጤታማነት እና ክሶቹም ለሕዝብ ጥቅም ሲባል ክስ የሚመሰርትባቸው መስፈርቶች ጋር የሚጣጣሙ ስለመሆናቸው ለመወሰን የሚረዱትን የአሠራር መመሪያዎች ጠቅላይ ዐቃቤ ሕግ አዘጋጅቶ በሥራ ላይ እንዲውል ያደርጋል፡፡

3.11 በወንጀል ጉዳይ ላይ ክስ ላለማቅረብ የሚሰጡ ውሳኔዎች

ዐቃቤ ሕግ የክስ አይመሠረት ወይም የይዘጋ ውሳኔ ለመስጠት መሠረት የሚያደርጋቸው ሕጋዊ ምክንያቶች በሕጉ በግልጽ ተዘርዝረው ሊቀመጡ ይገባል፡፡ እነዚህ የሚዘረዘሩ ሕጋዊ ምክንያቶች የሚከተሉትን ዋና ዋና ነጥቦችን የሚያካትቱ ይሆናሉ፡፡ እነዚህም -

(ሀ) ዐቃቤ ሕግ ተጠርጣሪውን ጥፋተኛ ለማስኘት የሚያስችል በቂ የሆነ ማስረጃ የሌለ መሆኑን የተረዳው እንደሆነ፤

(ለ) ተጠርጣሪው በሌለበት ክሱ ሊታይ የማይቻል እንደሆነ፤

(ሐ) ተጠርጣሪው ያለመከሰስ ልዩ መብት ያለው ሆኖ ይህ መብቱ ያልተነሳ ከሆነ፤

(መ) ተጠርጣሪው የሞተ እንደሆነ፤

(ሠ) ተጠርጣሪው ወንጀሉ በተፈፀመበት ጊዜ ዕድሜው በወንጀል የማያስቀጣው የነበረ እንደሆነ፤

(ረ) ተጠርጣሪው የተጠረጠረበት ጉዳይ ወንጀል ካልሆነ፤

(ሰ) ተጠርጣሪው የፈፀመው ወንጀል ቅድመ ሁኔታዎችን ሳይጥስ በይርጋ የታገደ ወይም ምኅረት ወይም ይቅርታ የተደረገለት ከሆነ፤

(ሸ) ተጠርጣሪው በወንጀሉ ከዚህ ቀደም ተከሶ ነፃ የወጣ ወይም የጥፋተኛነት ውሳኔ የተሰጠበት ወይም በፍርድ ቤት ጉዳዩ እየታየ ከሆነ፤

(ቀ) ተጠርጣሪው የተጠረጠረበት የወንጀል ድርጊት በወንጀል ሕግ የተፈቀደ ወይም የማያስቀጣ ይቅርታ የሚያሰጥ ከሆነ፤

(በ) ተጠርጣሪው ለተጠረጠረበት የወንጀል ድርጊት ፍፁም ኢ-ኃላፊ ስለመሆኑ በሕክምና የተረጋገጠ ከሆነ፤

ይሁንና ከላይ በተመለከቱት ሕጋዊ ምክንያቶች መሠረት የምርመራ መዝገቡን ለመዝጋት ምክንያት የሆነውን የሚያፈርስ ተቃራኒ ማስረጃ የተገኘ እንደሆነ ዐቃቤ ሕግ መዝገቡን እንደገና ማንቀሳቀስ ይቻላል፡፡

3.12 ለሕዝብ ጥቅም ሲባል ክስ የሚመሠረትባቸው ጉዳዮች

ከላይ በተ.ቁ 3.11 ክስ ላለማቅረብ የተዘረዘሩት ምክንያቶች እንደተጠበቁ ሆነው ተጠርጣሪወን ጥፋተኛ ለማድረግ የሚያስችሉ በቂ ማስረጃዎች ቢኖሩም እንኳ የሚመሠረተው ክስ የሕዝብ ጥቅም የሚያስከብር መሆኑ በጠቅላይ ዐቃቤ ሕግ በታመነ ጊዜ ዐቃቤ ሕግ ክስ ላይመሠርት ይችላል፡፡ ዐቃቤ ሕግ ለሕዝብ ጥቅም ሲባል ክስ እንዳይቀርብ ለመወሰን የሚችልባቸው ሁኔታዎች በወንጀል ሥነ ሥርዓት ሕጉ እና በጠቅላይ ዐቃቤ ሕግ በሚወጡ መመሪያዎች ወስጥ በዝርዝር ሊቀመጡ ይገባል፡፡ ለሕዝብ ጥቅም ሲባል ክስ የሚመሠረትባቸው ጉዳዮች የሚከተሉትን ዋና ዋና ማከፈርቶችን ማዟዝ ይኖርባቸዋል፡፡ እነዚህም -

(ሀ) የተፈፀመው ወንጀል በጣም ቀላል መሆኑን ሕጉ በግልጽ በደነገገ ጊዜ እና ክሱ ቢመሠረት የሚወሰነው ቅጣት ተግሳጽ፣ ማስጠንቀቂያ፣ ወቀሳ መሆኑ በጠቅላይ ዐቃቤ ሕግ ከታመነ፣

(ለ) ተጠርጣሪው በዕድሜ መጃጀት ወይም በሚድን በሽታ በማዞ ምክንያት ጉዳዩን በፍርድ ቤት ማከታተል የማይችል የሆነ እንደሆነ፤

(ሐ) ወንጀሉ ከባድ ቢሆንም በተጠርጣሪወና በግል ተበዳይ መካከል የተፈጠረው የወንጀል ምክንያት በመደበኛ የወንጀል ፍትሕ አስተዳደር ከሚሰጠው ውሣኔ ይልቅ በባሕላዊ ሕጎች እና ተቋማት ዘላቂ መፍትሔ ያገኛል ተብሎ በጠቅላይ ዐቃቤ ሕጉ ከታመነ፤

(መ) ጉዳዩ በክስ ሂደት ወስጥ ቢያልፍ ብሔራዊ ደህንነትን ወይም የዓለም አቀፍ ግንኙነትን የሚጐዳ ይሆናል ተብሎ ከታመነበት፤

(ሠ) በቀላል እሥራት ወይም በሕጉ መሠረት በግል አቤቱታ ብቻ የሚያስቀጡ እና በግለሰብ ላይ የተፈፀሙ ወንጀሎች ሆነው በተበዳዩ እና በተጠርጣሪው መካከል እርቅ ተፈፅሞ ከሆነ፤

(ረ) የክስ መመሥረት ተመጣጣኝና ሚዛናዊ ያልሆነ የጉንዮሽ ጉዳት የሚያስከትል ከሆነ፤

(ሰ) የተፈፀመው የወንጀል ድርጊት በቀላል እሥራት የሚያስቀጣና ጉዳቱ አነስተኛ ሆኖ ተከሳሹ ጥፋቱን አምኖ ተበዳዩን ወይም ስለርሱ ባለመብቶች የሆኑትን በግልጽ ይቅርታ ከጠየቀ እና ያደረሰወን በደል መልሶ ለማስተካከል ዝግጁ ከሆነ፤

(ሸ) በማንኛውም ምክንያት ጉዳዩ ሥልጣን ባለው ፍርድ ቤት ሳይቀርብ በመቆየቱ ወቅታዊነቱን ወይም አስፈላጊነቱን ሲያጣ፤

(ቀ) የተፈፀመው ድርጊት በጣም ቀላል ወንጀል ከሆነ እና ጉዳቱ አነስተኛ ሆኖ ተጠርጣሪው ያደረገው ድርጊት የወንጀል ባሕርይ እንዳለው ፍፁም ከሆነ ግንዛቤ ማጣት ከሆነ እና የመሳሰሉት ናቸው፡፡

3.13 ለሕዝብ ጥቅም ሲባል ክስ የሚመሠረትባቸው የወንጀል ጉዳዮች

በዚህ ፖሊሲ በቁጥር 3.12 ሥር ከተመለከተው በተቃራኒ በኢትዮጵያ ሕጎች እና ኢትዮጵያ ባፀደቀቻቸው አለም ዓቀፍ ስምምነቶች ወስጥ በሰው ልጅ ላይ የሚፀሙ ወንጀሎች ተብለው የተደነገጉትን የሰው ዘር በማጥፋት፣ ያለፍርድ የሞት ቅጣት እርምጃ በመወሰድ፣ በአስገዳጅ ሰወን በማሰወር ወይም ኢ-ሰብዓዊ ድብደባ በሚፀም ወንጀል የተጠረጠሩ ሰዎችን ጥፋተኛ ለማስኘት የሚያስችል በቂ ማስረጃ ካለ ዐቃቤ ሕግ ለሕዝብ ጥቅም ሲል ክስ የመመሥረት ግዴታ አለበት፡፡ በመሆኑም እነዚህ የወንጀል ድርጊቶችን አስሜልክቶ ዐቃቤ ሕግ የተጣለበትን ክስ ከመመሥረት ግዴታ ጋር የሚቃረን ማንኛወም ዓይነት የሕግ ድንጋጌም ሆነ የአሠራር ሥርዓት በፍትሕ ሥርዓቱ ወስጥ እንዳይኖር ሚረጋገጥ የሁሉም የፍትሕ ሥርዓቱ ተቋማት የወል ኃላፊነት ይሆናል፡፡

3.14 ቅድሚያ ስለሚሰጣቸው የወንጀል ጉዳዮች

ዐቃቤ ሕግ ተጠርጣሪው በአንድ ድርጊት በርካታ ድንጋጌዎችን በመተላለፉ ወይም በርካታ ድርጊቶችን በሚፀሙ ምክንያት ሊፈጠር የሚችለወን ተገቢ ያልሆነ የክሶች ቁጥር መበዛትና በዚህም የተነሳ በክርክር ወቅት ሊከሰት የሚችለወን ወስብስብ ሁኔታ ለመቀነስ ከፍተኛ ቅጣት በሚያስቀጡ ዋንኛ ድርጊቶች፣ በከባድ ወንጀሎች እና አደገኛ ባሕርይ ባላቸው ተጠርጣሪዎች ላይ ማተኮር ይኖርበታል፡፡ ክስ ሊመሠረትባቸው ከሚገቡ የወንጀል ጉዳዮች ቁጥር መበዛት የተነሣ በሁሉም ጉዳዮች ላይ እንደየአመጣጣቸው ክስ ለማቅረብ ባልተቻለ ጊዜ የወንጀሎቹን የተለየ ባሕርይና የሚያስከትሉትን ጉዳት ከግምት ወስጥ በማስገባት በተለይ በሕገ-መንግሥቱና በሕገ-መንግሥታዊ ሥርዓቱ ላይ የሚፀሙ ሽብርተኝነት፣ ሙስና፣ በተደራጀ ቡድን የሚፀሙ በሕፃናት እና በሴቶች ላይ የሚፀሙ እና ለመሳሰሉት ከባድ ወንጀሎች ቅድሚያ በመስጠት ክስ እንዲቀርብ ይደረጋል፡፡ ጠቅላይ ዐቃቤ ሕግ ቅድሚያ ስለሚሰጣቸው የወንጀል ጉዳዮች የክስ ቅደም ተከተልን የሚያሳከት በጥናት ላይ የተመሠረተ ሥርዓት የሚዘረጋ ሲሆን ለዐቃቢያነ ሕግ የሚያገለግሉ ተዛማጅ የአሠራር መመሪያዎችም ያዘጋጃል፡፡

3.15 ስለጠቅላይ ዐቃቤ ሕግ ልዩ ክትትልና ሥልጣን

ጠቅላይ ዐቃቤ ሕግ በሕዝብ ሰላምና ደኅንነት ላይ ጉዳት ሊያስከትሉ የሚችሉትን በሕገ መንግሥትና በሕገ-መንግሥታዊ ሥርዓቱ ላይ የሚፀሙ እንደ ሽብርተኝነት፣ የሀገር ክህደት፣ ከባድ የሰው ግድያ፣ ሙስና፣ እና በመሳሰሉት ከባድ ወንጀሎች ላይ የሚደረጉ ምርመራዎችን፣ የሚቀርቡትን ክሶችና የክርክር ሂደታቸወን በቅርብ ይከታተላል፤ ጉዳዩ ለሚመለከታቸው አካላት እንደአስፈላጊነቱ መመሪያና ትዕዛዝ ይሰጣል፡፡

በተጨማሪም ጠቅላይ ዓቃቤ ሕግ በተሚጠና የላቀ ሕዝባዊና ሀገራዊ ፋይዳ ባላቸው በሕገ መንግሥትና በሕገ መንግሥታዊ ሥርዓት ወይም በመንግሥት የወጭ ደህንነትና በመከላከያ ኃይል ላይ የሚፀሙ ዓለም አቀፍ ሕጎችን በመጣስ የሚፀሙ የሽብርተኝነት ወይም ከባድ የወንብድና ወንጀሎች ላይ የምርመራ መዝገቦችን መርምሮ አግባብነት ያለው ውሣኔ መወሰን፣ ክስ ቻርጅ ማዘጋጀት እና በተጠርጣሪው ላይ ሥልጣን ባለው ፍርድ ቤት ክስ አቅርቦ ማከራከር ይችላል፡፡

የጠቅላይ ዐቃቤ ሕግ ልዩ ክትትል ሥልጣን እንደተጠበቀ ሆኖ በሌሎች የወንጀል ጉዳዮች ላይ የሚሰጡ ወሳኔዎችን በተመለከተ በተዋረድ ያሉ የዐቃቢያነ ሕግ ኃላፊነት የሚሆንበት አሠራር ይዘረጋል፡፡

3.16 የመረጃ ሕጋዊነት እና መረጃን ማሰባሰብ፣ ማኖርና በጥቅም ላይ ማዋል

3.16.1 ስለመረጃ ሕጋዊነት

በወንጀል ምርመራ ሂደት ወስጥ የሚሰበሰቡ መረጃዎች ሕጉን ተከትለው የተገኙ መሆን ይኖርባቸዋል፡፡ በሕገ ወጥ መንገድ ወይም በሕግ ከሰፈረው ሥርዓት ውጭ በመሄድ የተገኙ መረጃዎች በፍርድ ቤት ተቀባይነት የሚኖራቸው ወይም ዋጋ የሌላቸው ስለመሆኑ አግባብ ባለው ሕግ ወስጥ በግልጽ መስፈር ይኖርበታል፡፡ ከላይ የተቀመጠው ሁኔታ ቀሪ የሚደረግባቸው የተለዩ ጉዳዮች የሚኖሩም ከሆነ በወንጀል ሥነ ሥርዓት ሕጉ ወስጥ በግልጽ ተዘርዝረው ይቀመጣሉ፡፡

3.16.2 ተጠርጣሪን ስለመያዝ፣ ስለመበርና ብርበራ ስለማካሄድ

ማንኛወም ሰው በሕግ ከተደነገገው ሥርዓት ውጭ ሊያዝ፣ ክስ ሳይቀርብበት ወይም ሳይፈረደበት ሊታሰር እንደማይገባ እና መኖሪያ ቤቱ፣ ሰውነቱና ንብረቱ ከማብርበር እንዲሁም በግል ይዞታው ያለ ንብረት ከመያዝ የማጠበቅ መብት እንዳለው በሕገ መንግሥቱም ሆነ ሀገራችን ተቀብላ ባፀደቀቻቸው የሰብዓዊ መብቶች ሕግጋት እና ስምምነቶች ወስጥ በግልጽ ሰፍሮ ይገኛል፡፡

ይሁንና እነዚህ መብቶች ፍፁም ካለመሆናቸወም በተጨማሪ የሀገርን እና የሕዝብን ሰላምና ደህንነት እንዲሁም በሰዎች ነፃነትና መብቶች በሚፈፀሙ የወንጀል ድርጊቶች ምክንያት አደጋ ላይ እንዳይወድቁ ለመከላከል ሲባል በወንጀል ድርጊት የተጠረጠረን ሰው በሕግ ፊት አቅርቦ ፍትሐዊ ውሳኔ እንዲያገኝ ለማድረግ የሚያስችል መረጃ ለማሰብሰብ ሲባል አግባብ ያለው ሕግ በሚደነግገው ሥርዓት መሠረት መያዝ፣ ማሰርና ማብርበር ይቻላል፡፡

በመሆኑም በወንጀል ድርጊት የተጠረጠረን ሰው በሕግ ፊት አቅርቦ ፍትሐዊ ውሳኔ እንዲያገኝ የሚያስችል ወጤታማ የወንጀል ምርመራ ለማካሄድ አስፈላጊ ሆኖ ከተገኘ አግባብነት ያላቸው ሕጎች በሚያስቀምጡት ሥርዓት መሠረት እና ኃላፊነት በተሞላበት ሁኔታ ተጠርጣሪወን ለመያዝ፣ ለማሰርና ለማብርበር የሚያስችል አሠራር በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ወስጥ በግልጽ መቀመጥ ይኖርበታል፡፡

ስለሆነም የወንጀል ሕግ ሥነ ሥርዓት ድንጋጌዎች እና አግባብነት ያላቸው ሌሎች ሕጎች ከላይ የተጠቀሱትን ዓላማዎች ከግብ ለማድረስ በሚያግዝ መልኩ የሚከተሉትን ዋና ዋና ጉዳዮች መያዝ ይኖርባቸዋል፡፡ እነዚህም፦ -

(ሀ) በሕጉ በግልጽና በዝርዝር የተቀመጠ አስቸኳይ ወይም አስገዳጅ ሁኔታ ካላጋጠመ ወይም የእጅ ከፍንጅ ወንጀል ካልሆነ በስተቀር መርማሪ እና ዐቃቤ ሕግ ከፍርድ ቤት ተገቢወን ፈቃድ ሳያገኙ ማንኛወንም ሰው ለመያዝ፣ ለማሰር፣ መኖሪያ ቤቱን፣ ሰውነቱንና ንብረቱን ለማብርበር የማይችሉ መሆኑን፤

(ለ) በወንጀል ጉዳይ ተጠርጥሮ የተያዘ ሰው የምርመራ ወይም የክስና የፍርድ ሂደት እስከሚጠናቀቅ ድረስ በዋስ ሊለቀቅ የማይችል ከሆነ በማረፊያ ቤት እንዲቆይ የሚደረግ ሲሆን የቆይታወም ጊዜ እንዳይረዝምና

የምርመራው ወይም የክስና የፍርድ ሂደቱ ተገቢ በሆነ አጭር ጊዜ ወስጥ እንዲጠናቀቅ የሚመለከታቸው አካላት ሂደቱን የማፋጠን ግዴታ እንዳለባቸው፤

(ሐ) ኅብረተሰቡንና ግለሰቦችን ሊከሰት ከሚችለው ጉዳት ለመጠበቅ ወይም ተጠርጣሪው የቀረበበትን ክስ በሚፈለገው መልኩ እንዲከታተል ለማድረግ ሲባል የወንጀል ክስ የቀረበበት ተከሳሽ የክሱ ሂደት እስኪጠናቀቅ ድረስ በዐቃቤ ሕግ ጠያቂነት በሚፈፀሙ ቤት እንዲቆይ ሊያዝ እንደሚችል፤

(መ) ማንኛውም በወንጀል ተጠርጥሮ የተያዘ ሰው ጉዳዩ በፍርድ ቤት ተሰምቶ የጥፋተኝነት ወሳኔ እስኪወሰን ድረስ ከፍርደኞች ተለይቶ እንዲቆይ እና ተጠርጣሪ ወጣት ወንጀል አድራጊዎች ከአዋቂ ተጠርጣሪዎች ተለይተው እንዲያዙ እንደሚደረግ፤

(ሠ) በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ወስጥ ከምርመራ ወይም ከፍርድ ሂደት ማጠናቀቅ ጋር በተያያዘ በእሥር ላይ የሚቆዩ ተጠርጣሪዎችን ወይም ተከሳሾችን ቁጥር ለመቀነስ እንዲቻል የምርመራ ወይም የፍርድ ሂደት የሚቀላጠፍበትን ሁኔታዎች ከማመቻቸት በተጨማሪ ከእሥር ውጭ ያሉ ሌሎች አማራጮችን በሥራ ላይ ለማዋል የሚቻልባቸውን መንገዶች ጉዳዩ የሚመለከታቸው አካላት ማጥናትና መተግበር እንዳለባቸው እና የመሳሰሉት ይሆናሉ፡፡

3.16.3 የወንጀል ፍሬን ስለማገድ እና ስለመውረስ

በወንጀል ጉዳይ ወጤታማ ክስ ለማቅረብ በምርመራ ወቅት ከወንጀሉ ጋር ግንኙነት ያላቸውን ንብረቶች ማገድ እና ማያዝ አስፈላጊ ሊሆን ይችላል፡፡ በተለይም በንብረት ወይም በገንዘብ ላይ የሚፈፀሙ ወንጀሎችን ለመከላከል፣ ወንጀል ለሚፈፀም በጥቅም ላይ የዋለ ወይም የወንጀል ፍሬ የሆነ ንብረትን ገንዘብን ለማገድና ለማያዝ እንዲሁም የሚከረጡ የሂሣብ ሠነዶችን ለመመርመር የሚያስችሉ የሕግና የአሠራር ሥርዓቶች በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ወስጥ ሥራ ላይ መዋል ይኖርባቸዋል፡፡ ይህ አሠራር እንደ ሽብርተኝነት፣ የመሳሪያ እና በተደራጁ ቡድኖች የሚፈፀሙ የወንጀል ድርጊቶችን ወጤታማ በሆነ መልኩ ለመዋጋት ያስችላል፡፡ በመሆኑም የወንጀል እና ሌሎች አግባብነት ያላቸው ሕጎች ይህንኑ አሠራር በተግባር ላይ ለማዋል በሚያስችል መልኩ ሊሻሻሉና ሊቀረፁ ይገባል፡፡ እነዚህ የሚሻሻሉም ሆነ በአዲስ መልክ የሚወጡ ሕጎች የሚከተሉትን ዋና ዋና ጉዳዮችን በሚያካትት መልኩ መቀረፅ ይኖርባቸዋል፡፡ እነዚህም፦ -

(ሀ) የወንጀል ፍሬ የሆነ ንብረትን ወይም ገንዘብን ማያዝን፣ ማገድ፣ መውረስና ማስተዳደር እንደሚቻል፤

(ለ) የወንጀል ፍሬ ማንኛውም ወንጀልን በሚፈፀም በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ መንገድ የተገኘ የኢኮኖሚ ጥቅም ሲሆን ወንጀሉ ከተፈጸመ በኋላ በተከታታይነት የተቀየረ፣ ዋጋው እንዲጨምር የተደረገ፣ የተለወጠ ወይም የተቀላቀለ ንብረትን እንዲሁም ከዚሁ ንብረት የተገኘ ገቢን፣ ካፒታልን ወይም ሌላ የኢኮኖሚ ጥቅምን እንደሚጨምር፤

(ሐ) በሕዝብ ሰላምና ደኅንነት ላይ ከፍተኛ ጉዳት ሊያስከትሉ የሚችሉትን በሕገ መንግሥትና በሕገ መንግሥታዊ ሥርዓት ላይ፣ እንደ ሽብርተኝነት፣ የሀገር ክህደት፣ ሙስና፣ ከባድ የሰው ግድያ፣ ከባድ የወንብድና እና በወስጥ ወይም በውጭ የሀገር ደህንነት ላይ ጉዳት በሚያደርስ ወንጀል ተጠርጥሮ የተከሰሰ የማንኛውም ሰው የግል ንብረት ወይም ገንዘብ እንደሚያዝ ወይም እንደሚታገድ እንዲሁም በሌለበት ጥፋተኛ ሆኖ ከተፈረደበት ከሚወሰንበት ከማንኛውም ቅጣት ጋር የግል ንብረቱ እንደሚወረስ ሚድረግ እና የመሳሰሉት ጉዳዮች ናቸው፡፡

3.17 ልዩ የምርመራ ዘዴዎች አስፈላጊነት

ከጊዜ ወደ ጊዜ ከባድ፣ ወስብስብ እና ዓለም አቀፋዊ ባሕርይ ያላቸውን የወንጀል ድርጊቶች ለመከላከል እና አፈፃፀማቸውን በበቂ ማስረጃ አስደግፎ ለማውጣት እንዲቻል ዘመናዊ የሆኑ የምርመራ ቴክኒኮችን በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ወስጥ ማስተዋወቅና አሠራሩንም አግባብ ባላቸው ሕጎች የተደገፈ ሚድረግ አስፈላጊ ነው፡፡ በወንጀል ምርመራ ሂደት በሕግ ዕውቅና ከሚሰጣቸው ልዩ የምርመራ ቴክኒኮች እና ዘዴዎች መካከል በተለያዩ የኤሌክትሮኒክስ መሣሪያዎች እና ሌሎች መንገዶች ማስረጃዎችን ማሰብሰብና በስወር ክትትል ሚድረግ፣ ማንነትን ደብቆ ወይም በሌላ ሽፋን የተደራጁ የወንጀል ቡድኖች ወስጥ ሠርጎ መግባት፣ የተለያዩ የይምክል ሕጋዊ ግንኙነቶችን ከተጠርጣሪው ጋር በመፍጠር ወይም በማከናወን ማስረጃ ማሰባሰብ እና የመሳሰሉት ሊጠቀሱ ይችላሉ፡፡

በዘመናዊ የወንጀል ፍትሕ ሥርዓት ወስጥ እነዚህ የምርመራ ዘዴዎች እጅግ በጣም አስፈላጊ ሲሆኑ በተለይም በተደራጁና በታጠቁ ቡድኖች በሚፈፀሙ ወስብስብ የሆነ የኢኮኖሚ እና የሙስና ወንጀሎችን ለመዋጋትና አጥፊዎችን ለሕግ ለማቅረብ ውሣኝ ሚና የሚጫወቱ ናቸው፡፡

እነዚህ ወስብስብና ልዩ የሆኑ የምርመራ ዘዴዎች በጥቅም ላይ እንዲወሉ ሲደረግ አብረው ሊነሱ የሚችሉ የሕግ ጉዳዮችን የወንጀል ሕግጋት በበቂ ሁኔታ ሚለስ ሊሰጡ ይገባል፡፡ በመሆኑም ማሻሻያ የሚደረግባቸውና የሚወጡ የሥነ ሥርዓት ሕግ ድንጋጌዎች በሕገ መንግሥቱ ወስጥ የተካተቱትን እና በሕገ መንግሥቱ መሠረት ዕውቅና ያገኙትን የሰብዓዊ መብት ድንጋጌዎችንና በተለይም በወንጀል የተጠረጠሩ ወይም የተከሰሱ ሰዎችን መሠረታዊ መብቶች በሚያረጋግጥ ሚልኩ ከላይ የተጠቀሱትን ልዩ የወንጀል ምርመራ ዘዴዎች ተግባራዊ ለሚድረግ በሚያስችል አኳኋን ሊቀረፁ ይገባል፡፡

3.17.1 ሠርጎ መግባትና ክትትል ስለሚድረግ

ሠርጎ በመግባት እና ክትትል በሚድረግ የሚከናወኑ የወንጀል ምርመራ ሥራዎችን በሚመለከት የወንጀል እና ሌሎች ተዛማጅ ሕጎች ከዚህ ቀጥሎ የቀረቡትን ጉዳዮች በያዘ ሚልኩ ሊሻሻሉና በአዲስ ሚልክ ሊቀረፁ ይገባል፡፡

በዚህም መሠረት ከባድና መካከለኛ ወንጀል የተፈፀመ ወይም እየተፈፀመ ወይም ለፈፀም የታቀደ ስለመሆኑ ለማመን የሚያስችል በቂ ምክንያት ካለ በሕጉ ሥልጣን ከተሰጠው ኃላፊ አስቀድሞ በሚገኝ ፈቃድ መሠረት የወንጀል ጥርጣሬዎች ወይም እነርሱ የወከሏቸው ሰዎች፡ -

(ሀ) በወንጀሉ በተጠረጠሩ ቡድኖች ወይም ድርጅቶች መካከል ሠርጎ በመግባት ስለወንጀሉ አፈፃፀም የሚያሳዩ ማስረጃዎችን ማሰብሰብ፤ ወይም

(ለ) በወንጀሉ ላይ ጠቃሚ የሆኑ ማስረጃዎችን ለማሰብሰብ በተጠርጣሪዎች ላይ በድብቅ ክትትል ሊያደርጉ ይችላሉ፡፡

የሰርጎ መግባትን እና የክትትል ተግባራትን ዝርዝር አፈፃፀም እንዲሁም በሰርጎ መግባት ተግባር ላይ የተሰማራው ጥርጣሬ ወይም እርሱ የወከለው ሰው ከሰርጎ መግባት ተግባር ጋር በተያያዘ ለሚፈፅማቸው የተወሰኑ የወንጀል ድርጊቶች ከወንጀል ተጠያቂነት ነፃ የሚሆንበት ሁኔታዎች አግባብነት ባላቸው ሕጎች ወስጥ በዝርዝር ይደነገጋሉ፡፡

3.17.2 <u>የግል መገናኛ ዘዴዎችን መጥለፍ</u>

የግል ህይወት እና ግላዊነት የመከበር መብት ጋር ተያይዞ ግለሰቦች የትኛውንም የመገናኛ ዘዴ በመጠቀም የሚያደርጉትን ግንኙነት መጥለፍ የሚይቻል ስለመሆኑ በሕገ መንግሥታችን ወስጥ በግልጽ ተደንግጓል፡፡ ሆኖም ሰዎች ከጠበቃቸው፣ ከኃይማኖት አባታቸው፣ ከትዳር ጓደኛቸው እና ከሐኪማቸው ጋር የሚያደርጓቸው ግንኙነቶች ካልሆኑ በስተቀር የሕዝቡን ሰላምና ደኅንነት ለማጠበቅ እና ፍትሐዊ ወሳኔ ለማስጠት ሲባል ለሚደረግ የወንጀል ምርመራ የግለሰቦችን ማናቸውንም የግል የመገናኛ ዘዴዎች በዘርፉ በሚወጡ ዝርዝር ሕጎች መሠረት መጥለፍ ይቻላል፡፡

ስለሆነም የግል የመገናኛ ዘዴዎች ሊጠለፉ የሚችሉት በወንጀል ጉዳይ ላይ ለሚደረግ ምርመራ ወጤታማነት ወይም ለፈፀም የተቃረበን ከባድ የወንጀል ድርጊት ለማስቆም ሲባል የመገናኛ ዘዴውን መጥለፍ አስፈላጊ መሆኑን የሚያሳምን በቂ ምክንያት ለፍርድ ቤቶች ሲቀርብላቸው በሚሰጡት ትዕዛዝ ላይ በመመሥረት ነው፡፡

3.17.3 <u>ያለፍርድ ቤት ትዕዛዝ የግል መገናኛ ዘዴዎች የሚጠለፉባቸው ሁኔታዎች</u>

የግል የመገናኛ ዘዴዎችን መጥለፍ የሚፈቀደው ከላይ እንደሠፈረው በፍርድ ቤት በሚሰጥ ትዕዛዝ መሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ የሕዝቡን ሰላምና ደህንነት ከማስጠበቅ አንፃር በሚከተሉት ልዩ ሁኔታዎች ያለፍርድ ቤት ትዕዛዝ የግል የመገናኛ ዘዴዎችን መጥለፍ እንደሚቻል አግባብነት ባላቸው ሕጎች ወስጥ መካተት ይኖርበታል፡፡ እነዚህም፡ -

(ሀ) እንደ ሕገ መንግሥትን እና ሕገ መንግሥታዊ ሥርዓቱን ወይም የሕዝብን ሰላምና ደህንነት ከፍተኛ አደጋ ላይ የሚጥል የሽብርተኝነት ወይም የመከና ወይም በሌላ ሰው ሕይወት እና ንብረት ላይ ከባድ ጉዳት የሚያስከትል ወንጀል ስለመፈፀሙ ወይም የሚፈፀም ስለመሆኑ በቂ ጥርጣሬ ሲኖር እና አስቸኳይ

ሁኔታ ሲያጋጥም ሥልጣን ያለው የበላይ ኃላፊ በሚሰጠው ፈቃድ መሠረት ሚሚዎች እና ዐቃቤያነ ሕግ የተጠርጣሪዎችን የግል የማናኛ ዘደዎችን መጥለፍ ይችላሉ፡፡

(ለ) ጠቅላይ ዐቃቤ ሕግ አሥራ አምስት ዓመትና ከዚያ በላይ ሊያስቀጣ የሚችል ከባድ ወንጀል ስለሚፈፀሙ ወይም እየተፈፀመ ስለመሆኑ ወይም ለፈፀም የተቃረበ መሆኑን ለማመን በቂ ምክንያት ካለው፣ አስቸኳይ ሁኔታ ሲያጋጥምና ወንጀሉን በተመለከተ በሌላ መንገድ ማስረጃ ለማግኘት የሚቻል መሆኑን ባመነ ጊዜ የምርመራ አካላት ያለፍርድ ቤት ትዕዛዝ ሜቸውንም የተጠርጣሪ የግል የማናኛ ዘደዎችን እንዲጠልፉ ትዕዛዝ ሊሰጥ ይችላል፡፡

(ሐ) ከላይ በፊደል ተራ "ሀ" እና "ለ" ሥር በተገለፀት ሁኔታዎች ያለፍርድ ቤት ትዕዛዝ የግል የማናኛ ዘደዎችን የመጥለፍ ተግባር እንዲፈፀም ማሻ የሆኑ ማስረጃዎችና ምክንያቶች በጽሑፍ ለፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ኘሬዝዳንት ወይም ለክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ኘሬዝዳንት በአጭር ጊዜ መቅረብና ማጽደቅ ይኖርባቸዋል፡፡

3.17.4 <u>የወንጀል ሚጃን ለሚቀብሉ ሰዎች እና ወኪሎች የሚደረግ ጥበቃ</u>

አንዳንድ የወንጀል ዓይነቶች በባሕርያቸው በቀላሉ ማስረጃ የሚገኝባቸው ከሚሆናቸው የተነሣ የሕግ አስፈፃሚ አካላትና ባለሞያዎች ወንጀል ፈፃሚዎችን በሕግ ፊት አቅርቦ ለማስቀጣት እንዲቻላቸው በአንድም ሆነ በሌላ ሜኩ ከተጠርጣሪዎቹ ጋር ግንኙነት በመፍጠራቸው ምክንያት እየተሚሚ ስላለው የወንጀል ድርጊት ሚጃ ማግኘት የሚችሉ ሰዎችን እንደ ውሣኝ ሚጃ ወይም የማስረጃ ምንጭ አድርጐ ይቆጥሯቸዋል፡፡ በመሆኑም እነዚህን ሰዎች በአግባቡ ተጠቅሞ ወንጀለኞችን በሕግ ፊት ለማቅረብ ይቻል ዘንድ በወንጀል ጉዳይ ላይ ለሚሜ አካላት ሚጃ ለሚቀብሉ ሰዎችና ለወኪሎቻቸው የሚበረታታ አስፈላጊው የሕግ ጥበቃ ሚደረግ በሚያስችል ሜኩ ከጉዳዩ ጋር ግንኙነት ያላቸው ሕጎች እንደገና ሊቀረፁ ይገባል፡፡

3.17.5 <u>በወንጀል ተካፋይ የነበረን ተጠርጣሪ ከክስ ነፃ ስለሚደረግ</u>

ለወንጀል ተግባር በተቋቋሙ ቡድኖች፣ በረቀቀ የወንጀል አፈፃፀም ዘደዎች ወይም በትጥቅ በሚታገዝ ወይም በርካታ ሰዎች ተሳታፊ በሆኑባቸው የአሜ ተግባሮች አማካይነት በተፈፀሙ ወንጀሎች ወስጥ ተካፋይ የነበረ ተጠርጣሪ ሌሎች ተጠርጣሪዎችን የሚሚከቱና በጉዳዩ ላይ ለሚደረገው የምርመራና የክስ ሂደት ወጤቃሚት ጠቀሜታ ያላቸዉን ማስረጃዎች ለማስጠት ፈቃደኛ በሆነ ጊዜ ዐቃቤ ሕግ ለሂደቱ ተባባሪ የሆነዉን ተጠርጣሪ የተጠያቂነት ደረጃ ዝቅ እንዲል ወይም እንደሁኔታው ከክሱ ሜኩ በሜኩ ነፃ እንዲሆን ሊወስን የሚችልበት አሠራር ወይም ሁኔታ በወንጀል ሥነ ሥርዓቱ እና በሌሎች ተዛሜጅ ሕጐችም ወስጥ መካተት ይኖርበታል፡፡

በመሆኑም ዐቃቤ ሕግ የተፈለገዉን ወጤት ያስገኛል ብሎ ካመነ በሚከተሉት ሁለት ዋና ዋና ምክንያቶች ተጠርጣሪን ከክሱ ነፃ ሚደረግ የሚችል መሆኑ በወንጀል እና በሥነ ሥርዓት ሕጎች ወስጥ በግልጽ ሊቀመጥ ይገባል፡፡ እነሱም፡ -

(ሀ) ምርመራ የሚደረግበት ወንጀል በአፈፃፀም ደረጃው እና በሚያስከትለው የቅጣት ማጠን ከባድ ሊባል የሚችልና በተለይም በተደራጁ ቡድኖች፣ የጦር መሣሪያን በመጠቀም ወይም እንደ ሙስና እና ሽብርተኝነት ዓይነት ሆነው በረቀቀ ስልት የሚፈፀሙ ወንጀሎች ሲሆን እና

(ለ) ከወንጀሉ ወስብስብነት የተነሣ በድርጊቱ ተካፋይ የነበረውን ተጠርጣሪ ትብብር ማግኘት ካልተቻለ በስተቀር ጉዳዩን በምርመራ ለማውጣት እና ወጤታማ ክስ ለማቅረብ የሚያስችል ወይም አዳጋች ሲሆን ናቸው፡፡

ከላይ የተገለፀው እንደተጠበቀ ሆኖ በወንጀል ድርጊት ወስጥ ተካፋይ የነበረ ተጠርጣሪ በሌሎች ተጠርጣሪዎች ላይ በፍርድ ቤት በምስክርነት በሚቀርብበት ወቅት እንደአስፈላጊነቱ ለምስክሮች ከሚሰጥ ልዩ ጥበቃ ጋር ተመሳሳይነት ያላቸው አስፈላጊ የሆኑ ጥበቃዎች እንደሚያገኝ አግባብነት ባላቸው ሕጎች እና መመሪያዎች ወስጥ እንዲካተት ይደረጋል፡፡

3.18 ስለቀዳሚ ምርመራ

ዐቃቤ ሕግ ከወንጀል ጉዳይ ጋር በተያያዘ የተሰበሰቡ አንዳንድ ጠቃሚ የሆኑና የሚረዳት ዋጋቸው ከፍ ያሉ ማስረጃዎች በአግባቡ መያዛቸውን የሚያጋገጥና አግባብ ያላቸውን የጥንቃቄ እርምጃዎች የመወሰድ ኃላፊነት አለበት፡፡ በመሆኑም እነዚህ የተጠቀሱትን ኃላፊነቶች በአግባቡ ለመወጣት በሚያስችል ሁኔታ የወንጀል ሥነ ሥርዓት እና ሌሎች ተዛማጅ ሕጎች ከዚህ በታች የተጠቀሱትን ጉዳዮች ባካተተ ሜኬ ሊሻሻሉ ወይም በአዲስ ሜኬ ሊቀረፁ ይገባል፡፡ እነዚህም -

(ሀ) ከላይ ከሰፈረው ኃላፊነት ጋር በተያያዘ ዐቃቤ ሕግ በከፍተኛ ፍርድ ቤት ሥልጣን ሥር የሚወድቁና በተለይም ሕገ መንግሥቱንና ሕገ መንግሥታዊ ሥርዓቱን አደጋ ላይ መጣል፣ ሽብርተኝነት፣ ሙስና፣ በተደራጁ ቡድኖች የሚፈፀሙ ከባድ የነፍስ ግድያ እና ከባድ የዘረፋ የወንጀል ጉዳዮች ላይ በቀጥታ ክስ ለመመሥረት ካልወሰነ በስተቀር የተሰበሰቡት የሰወና ሌሎች ተያያዥ ማስረጃዎችን ደኅንነት ለማስጠበቅ ሲባል በመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ቀዳሚ ምርመራ ማድረግ እንደሚያስፈልግ፤

(ለ) ቀዳሚ ምርመራ አድራጊው ፍርድ ቤት ዐቃቤ ሕግ ያቀረባቸውን ማስረጃዎች በአግባቡ ተጠብቀው መቆየታቸውን እና መደራጀታቸውን በሚያረጋግጥ ሜኬ በዝርዝር መዝግቦ ማስቀመጥ እንዳለበትና ቀዳሚ ምርመራ በሚደረግበት ወቅት ተከሳሹም በበኩሉ ያሉትን ማስረጃዎች እንዲመዘገቡለት ፍርድ ቤቱን መጠየቅ ይችላል የሚሉ ናቸው፡፡

3.19 የምስክሮች ጥበቃ

በአንዳንድ የወንጀል ጉዳዮች ላይ ተዓሚኒነት ያለው ምስክር በመጥፋቱ ወይም ጉዳዩን በሚገባ የሚያውቁ ምስክሮች ፍርድ ቤት ቀርበው ለመመስከር ፈቃደኛ ባለመሆናቸው ምክንያት ብቻ ወጤታማ ክስ ማቅረብ ሳይቻል ይቀራል፡፡

ምስክሮቹ የወንጀል ድርጊቱን ፈፃሚ ስለአፈፃፀሙ በሚገባ እያወቁ በምስክርነት ለመቅረብ እምቢተኛ ከሚሆኑባቸው ምክንያቶች አንዱና ዋነኛው በቀልን በመፍራት ወይም ማስፈራሪያ እየተደረገባቸው ስለሚሆን ነው፡፡

አብዛኛውን ጊዜ ለወንጀል ድርጊቶች ቁልፍ ምስክር ሆነው የሚቀርቡት ራሳቸው የወንጀሉ ተጎጅዎች በመሆናቸው ምክንያት ለምስክሮች የሚደረግ ጥበቃ ለእነሱም በተመሳሳይ መልኩ እንደሚያስፈልግ ይታወቃል፡፡ በመሆኑም ለምስክሮች የሚደረገው ጥበቃ የወንጀል ተጎጅዎች ምስክር ሆነው በሚቀርቡበት ጊዜ እንደአግባብነቱ ተፈፃሚነት ይኖረዋል፡፡

በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ውስጥ በሚፈፀሙ ከባድና አደገኛ የሆኑ የወንጀል ጉዳዮች ላይ ሚዛናዊና ውጤታማ ክስ ማቅረብ እንዲቻል ለጥቃት የተጋለጡ ምስክሮችን ለመርዳትና ሥጋታቸውን ለማስወገድ የሚያስችል ሥርዓት ማዘርጋት ተገቢ ይሆናል፡፡

በመሆኑም ለወንጀል ምስክሮች የሚደረግ ጥበቃን አስመልክቶ በዘርፉ የሚወጡ ሕጎች የሚከተሉትን ፍሬ ጉዳዮች በዋናነት ማዛቸውን ሚረጋገጥ ያስፈልጋል፡፡ እነዚህም፦ -

(ሀ) ለምስክሮች የሚደረግ ጥበቃ ውጤታማ እና ተጨባጭ እንዲሆን በወንጀል ምርመራ ሂደት ወቅት ከሚደረገው ጥበቃ በተጨማሪ በጉዳዩ በፍርድ ሂደት ላይ እያለ እና እንዳስፈላጊነቱ የፍርድ ሂደቱ ከተጠናቀቀ በኋላ ባሉት ጊዜያት ተፈፃሚ ሊሆን ይገባል፡፡

(ለ) ለምስክሮች ከሚደረጉ የተለያዩ የጥበቃ ዓይነቶች መካከል ለምስክሩ ቀጥታ የአካልና የንብረት ደህንነት ጥበቃ ማድረግ፣ የምስክሩን ማንነት ማለወጥ እና በሚስጥር ተደብቆ እንዲቆይ ማድረግ፣ እንዲሁም ጉዳዩ በፍርድ ማሰማት ሂደት ላይ እያለ የምስክሩን ቃል በቪዲዮ አማካይነት ለችሎት እንዲቀርብ ወይም ጉዳዩ በዝግ ችሎት እንዲታይ ማድረግን እና የመሳሰሉትን በዋናነት መጥቀስ የሚቻል ሲሆን አጠቃላይ ዓላማውም ከወንጀል ጋር በተያያዘ ምስክር በመሆን በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ ለሚነተፉ ሰዎች ሁለንተናዊ ጥበቃ በማድረግ የወንጀል ድርጊቶችንና ፈፃሚዎችን እንዲጋለጡ ሁኔታዎችን በማመቻቸት የወንጀል ሕግን ማስፈፀም ነው፡፡

(ሐ) ለምስክር የሚደረግ ጥበቃ አስፈላጊነት የጥበቃው ዓይነት እና የቆይታው ጊዜ፣ ምስክሩ በወንጀል ጉዳይ ላይ የሚሰጠው ምስክርነት የሕዝብ ጥቅምን ከማስከበር አኳያ በሚያስገኘው ጠቀሜታ ላይ ተመስርቶ ሊመዘን ይገባል፡፡ እነዚህ የጥበቃ ርምጃዎች በተለይም በሕገ መንግሥቱና ሕገ መንግሥታዊ ሥርዓቱ ላይ፣ እንደ ሙስና፣ ሽብርተኝነት እና በተደራጁ ቡድኖች በሚፈፀሙ ወንጀሎች ላይ ተግባራዊ ይሆናሉ፡፡

(መ) ለምስክሮች የሚደረገው ጥበቃ ዝርዝር አፈፃፀምን በተመለከተ በወንጀል ሥነ ሥርዓት ሕግና በሌሎችም ተዛማጅ ሕጎች ውስጥ አግባብነት ያላቸው ድንጋጌዎች እንዲካተቱ ይደረጋል፡፡

(ሠ) ለምስክሮች የሚደረግ ጥበቃ አፈፃፀምን በተመለከተ አግባብነት ያላቸው መመሪያዎች ተዘጋጅተው በሥራ ላይ የሚውሉ ሲሆን ለሚመለከታቸው መርማሪዎች እና ዓቃቤያነ ሕግ አስፈላጊው ሥልጠና ይሰጣል፡፡

3.20 ስለ ኤግዚቢት አያያዝና አስተዳደር ሥርዓት

ወጠቃሚ ፍትሐዊ፣ ቀልጣፋ፣ ተገማችና የሕዝብ አሜኔታ ያለው የወንጀል ፍትሕ ሥርዓት ለማንባት ለክናወኑ ከሚቡ በርካታ ተግባራት መካከል ከኤግዚቢት አያያዝ፣ አስተዳደርና ውሣኔ አሰጣጥ አንፃር ግልጽ የሕግና የአሠራር ሥርዓቶችን መፍጠር አንዱ መሆኑ ይታወቃል፡፡ በመሆኑም ወጠቃሚ ፍትሐዊና ቀልጣፋ የኤግዚቢት አያያዝና አስተዳደር ሥርዓት ለማንባት የሚከተሉት መሠረታዊ ጉዳዮች አግባብነት ባላቸው ሕጎች ወስጥ በግልጽና በዝርዝር መካተት ይኖርባቸዋል፡፡

እነዚህም -

(ሀ) ኤግዚቢት ከወንጀል ድርጊት ጋር ተያይዞ ያለ ፍሬ ነገርን ለማስረዳት ወይም ለማስተባበል በተለያዩ ዘዴዎች የሚቀርብ ማንኛውም ግዙፋዊ ነገር ሲሆን በዋናነት ሠነድን፣ ድምጽን፣ ምስልን፣ ዳታን ወይም ማንኛውም ዓይነት ማስረጃን የያዘ ቁስን እንደሚጠቃልል፤

(ለ) በልዩ ሁኔታ በሕግ በግልጽ ካልተደነገገ በስተቀር ያለ ፍርድ ቤት የብርበራ ወይም የመያዥ ትዕዛዝ በማንኛውም መንገድ ኤግዚቢት መያዝ እንደማይቻል፤

(ሐ) ለኤግዚቢቱ መያዝ ምክንያት የሆነው የወንጀል ጉዳይ የመጨረሻ ውሣኔ እስኪያገኝ ድረስ የተያዘው ኤግዚቢት የሚቆየው መርማሪው ጋር እንደሚሆን፤

(መ) በሕጉ መሠረት የተያዘው ኤግዚቢት ለጊዜው እንደተያዘ ንብረት የሚቆጠር ሲሆን ኤግዚቢቱ ለሚቀርበው ክስ ያለው አግባብነት ላይ የመወሰን ሥልጣን የዐቃቤ ሕግ መሆኑን፤

(ሠ) የተያዘው ኤግዚቢት ክሱን ለማስረዳት አቅም የሌለው መሆኑን፣ በሕጉ መሠረት የሚወረስ ወይም የሚወድም መሆኑን ወይም በወንጀል ፍሬነት የተያዘ ሆኖ ለባለቤቱ ሊመለስ የሚችል መሆኑን ዐቃቤ ሕግ ካመነ ኤግዚቢቱ ለባለቤቱ እንዲመለስ መወሰን እንደሚችል፤

(ረ) በተያዘው ኤግዚቢት ላይ የባለቤትነት ወይም የባለይዞታነት ክርክር በሰዎች መካከል ከተነሳ ኤግዚቢቱ በተያዘበት ጊዜ የኤግዚቢቱ ባለቤት ወይም ባለይዞታ ለነበረ ሰው መመለስ እንደሚገባ፤ ኤግዚቢቱ በሚያዝበት ጊዜ ትክክለኛ ባለቤቱ ወይም ባለይዞታው ማን እንደሆነ ለማወቅ የሚቻል ከሆነ ዐቃቤ ሕግ ጉዳዩ የፍትሐብሔር መፍትሔ እንዲያገኝ ሥልጣን ላለው ፍርድ ቤት ማቅረብ እንዳለበት፤

(ሰ) የተያዘው ኤግዚቢት በሕግ መሠረት የሚወረስ ወይም የሚወድም ግዙፍነት ያለወና ለአያያዝ አስቸጋሪ የሚበላሽ ለማቆየት ከፍተኛ ወጪ የሚያስከትል ወይም በሌሎች ምክንያቶች ለማቆየት የሚቻል ከሆነ የኤግዚቢቱን ናሙና፣ ምስል፣ ድምጽ፣ ቪዲዮ ቪዥዋል ወይም በሌላ ምቹ ዘዴ ምትክ ማስረጃ እንዲኖር በማድረግ አግባብነት ባለው ሕግ መሠረት ኤግዚቢቱ እንዲወረስ፣ እንዲወድም፣ በገበያ ዋጋ እንዲሸጥ፣ ለባለቤቱ እንዲመለስ ወይም ሌላ ተመሳሳይ መፍትሔ እንዲያገኝ ማድረግ እንደሚያስፈልግ፤ ወይም

(ሸ) ኤግዚቪት የሚያዝበትንና የሚተዳደርበትን እንዲሁም ዐቃቤ ሕግ አግባብነት ያለው ውሣኔ የሚወሰንበትን ዝርዝር የአሠራር ሥርዓቶችን ጠቅላይ ዐቃቤ ሕግ ማዘርጋት እንዳለበት የሚሉ ናቸው፡፡

3.21 የዋስትና ጉዳዮች

3.21.1 የዋስትና ጥያቄን ለመቀበል ሊተኮርባቸው የሚገባቸው ዋና ዋና ጉዳዮች

በወንጀል ተጠርጥረው በተያዙ ሰዎች የሚቀርቡ የዋስትና ጥያቄዎች ላይ ፍርድ ቤቶች ውሣኔ በሚሰጡበት ወቅት ሊያተኩሩባቸው የሚገቡ ዋና ዋና ጉዳዮች በወንጀል ሥነ ሥርዓት እና በሌሎች ተዛማጅ ሕጎች ውስጥ በግልጽ ተዘርዝረው ሊደነገጉ ይገባል፡፡ ከእነዚህም ሟከል የዋስትና ጥያቄ የቀረበበት የወንጀል ጉዳይ ከባድነት፣ የተጠርጣሪው ያለፈ የወንጀል ሪከርድ እና የግል ፀባይ፣ በዋስትና ጥያቄው ላይ የሚሰጠው ውሣኔ በሕዝብ ጥቅም ላይ የሚኖረው ተፅዕኖ፣ ተጠርጣሪው በዋስትና በለቀቅ በተፈለገ ጊዜ ፍርድ ቤት ተመልሶ ሊቀርብ የሚችል ስለመሆኑ ወይም ሌላ ወንጀል ሊፈጽም የሚችል ስለመሆኑ ወይም ምስክሮችን በማስፈራራትና ማስረጃን በማጥፋት በፍትሕ አሰጣጡ ላይ እክል ሊፈጥር የሚችል ስለመሆኑ እና የመሳሰሉት የሚጠቀሱ ናቸው፡፡

በፍርድ ቤት የሚሰጠው ዋስትና እንደተጠበቀ ሆኖ ሞሜዎች እና ዓቃቤያነ ሕግ በቀላል እሥራት በሚያስቀጣ ወንጀል ተጠርጥረው የተያዙ ሰዎች በተፈለጉ ጊዜ በሕግ ፊት ይቀርባሉ ብለው ካመኑ ፍርድ ቤት ከመቅረባቸው በፊት በዋስ ለለቋቸው የሚችሉበት ሥነ ሥርዓት አግባብነት ባላቸው ሕግጋት ውስጥ በግልጽ እና በዝርዝር ይደነገጋል፡፡

3.21.2 በቅድመ ሁኔታዎች በዋስ ስለማለቀቅ

ተጠርጣሪ ወይም ተከሳሽ በዋስ ለማለቀቅ ሊያቀርብ ስለሚገባው ዋስትና በተለይም ግለሰቡ በራሱ ዋስትና ወይም ተጨማሪ ዋስ በማቅረብ ማለቀቅ የሚገባው ስለመሆኑ እና ከዋስትናው ጋር ተያይዘው ስለሚቀመጡ ሌሎች ቅድመ ሁኔታዎች በሕጉ ውስጥ በግልጽ ሊደነገጉ ይገባል፡፡

ሕጉ ከዋስትና ጋር ተጣምረው ስለሚቀመጡ ቅድመ ሁኔታዎች በተለይም የተለቀቀው ሰው የዋስትና ግዴታው ፀንቶ በሚቆይበት ጊዜ ለአንድ የመንግሥት አካል በቋሚነት ሪፖርት እንዲያደርግ፣ ወደተወሰኑ ሥፍራዎች እንዳይደርስ፣ ከተወሰነ አካባቢ እንዳይርቅ፣ ከአንዳንድ ድርጊቶች እንዲቆጠብ ወይም ከተበዳይ ወይም ከምስክር ጋር እንዳይገናኝ ትዕዛዝ ማስጠት ስለሚቻልባቸው ሁኔታዎች በግልጽ ሊደነግግ ይገባል፡፡

3.21.3 <u>በሕግ ዋስትና የማዯሰጡ የወንጀል ዓይነቶች</u>

ማንኛውም በወንጀል ተጠርጥሮ የተያዘ ሰው በዋስ የመለቀቅ መብቱ የተረጋገጠለት ቢሆንም የሕዝብንና የሀገርን ሰላምና ደህንነት ለሚረጋገጥ አስፈላጊ ሆኖ ከተገኘ በልዩ ሁኔታዎች በሕግ ሊገደብ ይችላል፡፡ ስለሆነም በዋስትና መብት ላይ ገደብ የሚጥሉ ልዩ ሁኔታዎች አግባብነት ባላቸው ሕጎች በግልጽ ተዘርዝረው ሊደነገጉ የሚገባ ሲሆን ድንጋጌዎቹም በሽብርተኝነት ወንጀል ተጠርጥሮ የተያዘ ሰው በማንኛውም ሁኔታ የዋስትና መብቱ የሚከበርለት መሆኑን በግልጽ ማካተት ይኖርባቸዋል፡፡ በተጨማሪም አሥራ አምስት ዓመት እና ከዚያ በላይ ሊያስቀጡ የሚችሉ ወንጀሎች ሆነው በሕገ መንግሥትና በሕገ መንግሥታዊ ሥርዓት ላይ የተፈፀሙ የሙስና፣ በተደራጀ ቡድን የተፈፀሙ የዘር ማጥፋት፣ የሰው ዘር ላይ የተፈፀሙ የአስገድዶ መድፈር እና በሕፃናት ላይ የተፈፀሙ የወሲብ ጥቃት ወንጀሎች ተጠርጥሮ የተያዘ ማንኛውም ሰው የዋስትና መብት እንደማይኖረው በግልጽ በሕጎችን ወስጥ ይካተታል፡፡

ከላይ የተመለከተው ቢኖርም በጉዳዮች አስፈላጊነትና ወቅታዊነት ላይ በመመሥረት በሕግ ዋስትና የማዯሰጡ የወንጀል ዓይነቶች፣ የወንጀል ቅጣት ጣሪ ወይም ወለል በየጊዜው ሊሻሻል ይችላል፡፡

3.22 <u>ዓለም አቀፍ ትብብር</u>

3.22.1 <u>ጠቅላላ</u>

የወንጀል ጉዳዮችን በሚመለከት የሚደረግ ዓለም አቀፍ ትብብር በይዘቱ እጅግ ወስብስብ እየሆነ ከመምጣቱም በላይ ሂደቱም በሕግ አስፈፃሚ አካላት እና በሕግ ተርጓሚው አካል ላይ የሚጥለው ኃላፊነት ከፍተኛ ነው፡፡

ከላይ የተጠቀሱት አካላት በሙሉ በዓለም አቀፍ ትብብር ማስከ ድርሻቸውን በአግባቡ መወጣት እንዲችሉ እና ሀገሪቱም ከወንጀል ጉዳዮች ጋር በተያያዘ የሚጠበቁባትን ዓለም አቀፍ ግዴታዎች በአግባቡ መወጣት እንድትችል ሙያዊ ብቃታቸውን ማሳደግ አስፈላጊ ነው፡፡

3.22.2 <u>የዓለም አቀፍ ትብብር ዓይነቶችና አፈፃፀማቸው</u>

ከወንጀል ጉዳዮች ጋር በተያያዘ የዓለም አቀፍ ትብብር የሚደረግባቸው ዋና ዋና ጉዳዮች በዓለም አቀፍ ፍርድ ቤቶች የተመሠረቱ የወንጀል ክሶችን፣ ዓለም አቀፍ ባሕርያት ባላቸው ወንጀሎች ላይ የሚደረጉ ምርመራዎችንና ለወንጀል ድርጊት ምስክሮችና ተጎጂዎች የሚደረጉ ጥበቃዎችን በተመለከተ የሚደረጉ ትብብሮች እንዲሁም ለፍርድ ቤት ውሣኔዎች ዕወቅና መስጠትና ማስፈፀም፣ የወንጀል ጉዳዮችን ወደሌላ ሀገር ማስተላለፍ፣ አሳልፎ መስጠት፣ የጋራ የሕግ ድጋፍ እና የወንጀል ፍሬ የሆኑ ንብረትን ወይም ገንዘብን ማገድና መውረስን የሚመለከቱ ናቸው፡፡

የዓለም አቀፍ ትብብር መሠረት የሚያደርገው ሀገሪቷ የተቀበለቻቸው የዓለም አቀፍ ሕጎችና መርሆዎች ወይም የሁለትዮሽ ወይም ከብዙ ሀገሮች ጋር የሚደረጉ ስምምነቶች ወይም እንደሁኔታው የሀገሪቷ ሕጎች ሊሆን ይችላል፡፡

በማስኪ ያሉ ተዛማጅ ሕጎች የዓለም አቀፍ ትብብር የሚሠሩባቸው ዘመናዊ አሠራሮችን፣ መርሆዎችንና ሕጎችን በሚያካትቱ እና አፈፃፀማቸውንም በሚያቀላጥፍ ሜኪ ሊሻሻሉና አዳዲስ ድንጋጌዎች እንዲያካትቱ ሊደረግ ይገባል፡፡ በተጨማሪም ጉዳዩ የሚመለከታቸው የሕግ አስፈፃሚ አካላትና ባለሙያዎች የሚጠበቅባቸውን ኃላፊነት ለመወጣት የሚያከናውኗቸው ተግባራት ዓለም አቀፍ ተቀባይነት ያላቸውና ደረጃውን በጠበቀ አሠራር ለመሥራት በሚያስችላቸው ሁኔታ አቅማቸውን ማንባት ያስፈልጋል፡፡

የዓለም አቀፍ ትብብርን የሚመለከቱ ጥያቄዎች አቀራረብና አፈፃፀማቸው በዋናነት በኢትዮጵያ የዲፕሎማሲያዊ የግንኙነት ማዕከል አማካይነት የሚከናወኑ ቢሆንም በጉዳዩ ዓይነትና ለግንኙነቱ መሠረት በሆኑ ሕጎችና ስምምነቶች ላይ ተመሥርቶ በቀጥታ ጉዳዩ ከሚመለከታቸው አካላት ጋር ግንኙነት መፍጠር የሚቻልባቸው የሕግና የአሠራር ሥርዓት ይዘረጋል፡፡ በተጨማሪም ከላይ የተጠቀሱ ጉዳዮች እንደተጠበቁ ሆነው በሀገር ወስጥ እና በሀገር ውጭ የሚከናወኑ ተዛማጅ ተግባራትን የሚያስተባብሩ ኃላፊነት የፍትሕ ሚኒስቴር ይሆናል፡፡

ክፍል አራት

የወንጀል ፍትሕ ሂደቱን ውጤታማነትና ፍትሐዊነት ስለማሻሻል

4.1 ጠቅላላ

በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ወስጥ ከሚስተናገዱት የወንጀል ጉዳዮች ቁጥር መጨመር እና ከፍርድ አሰጣጥ ሂደቱ መራዘም ጋር ተያይዞ በሚፈጠረው የመዝገብ ክምችት ሳቢያ የሚከሰተውን የፍትሕ መዛግየትና ተጠርጣሪዎች ለረጅም ጊዜ በሚረፊያ ቤት እንዲቆዩ የሚደረግበትን ሁኔታ ለማስቀረት አስፈላጊው የአሠራር እና የሕግ ማሻሻያ ሊደረግ ይገባል፡፡

በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ወስጥ የሚስተዋለው አላስፈላጊ የሆነ የፍርድ አሰጣጥ ሂደት መራዘም የተነሳ በሰዎች መብት ላይ የሚከሰተውን ተገቢ ያልሆነ ጫና ለማስቀረት እንዲሁም በምስክሮች አለመገኘት እና በማስረጃ መጥፋት ምክንያት የሚፈጠረውን የወንጀል ክሶች ውጤታማ አለመሆን ችግር ለማስወገድ የሚያስችሉ የተለያዩ መፍትሔዎች በግልጽ ተለይተው ሊቀመጡ ይገባል፡፡ ከእነዚህም መፍትሔዎች መካከል ዋና ዋናዎቹ የሚከተሉት ናቸው፡፡ እነሱም፡ -

(ሀ) ዘመናዊ የወንጀል ጉዳዮች አያያዝ ሥርዓትን ተግባራዊ ማድረግ፤

(ለ) የተቀላጠፈ የፍርድ አሰጣጥ ሂደትን ተግባራዊ ከማድረግ በተጨማሪ እጅ ከፍንጅ እና እንደሁኔታው ሌሎች የወንጀል ጉዳዮች በተፋጠነ የወንጀል ፍትሕ አሰጣጥ ሂደት የሚታዩበትን ሥርዓት ማጠናከር፤

(ሐ) ተከራካሪ ወገኖች ያሏቸውን ማስረጃዎች የክስ መስማት ሂደቱ ከመጀመሩ በፊት እንዲያስታውቁ ማድረግ፤ ተጠርጣሪዎች ቀደም ብለው ጥፋተኝነታቸውን እንዲያምኑ የሚያበረታታና የጥፋተኝነት ድርድር የሚካሄድበት የሕግ ማዕቀፍ እንዲኖር ማድረግ፤

(መ) በወንጀል ፍትሕ ሂደት ላይ ጫና እያሳደሩ ያሉትን የወንጀል ጉዳዮች ለመቀነስና እነዚህንም በአግባቡ ለማስተናገድ እንዲቻል አማራጭ የመፍትሔ እርምጃዎች ተግባራዊ የሚደረጉበትን ሥርዓት ማዘርጋት፤

(ሠ) በፍትሕ ሥርዓቱ ጉልህ ድርሻ ያላቸውን የተከላካይ ጠበቆች ሚናን፣ አመለካከትና ሥነ ምግባርን ማጎልበት፤ በወንጀል የተከሰሱ ሰዎች በአግባቡ መከላከላቸውን ሚያረጋግጥ እንዲሁም አስፈላጊ በሆነ ጊዜ ነፃ የሕግ ምክር አገልግሎት ማግኘት የሚችሉበትን ሥርዓት ማዘርጋት፤

(ረ) የይግባኝ ሥርዓትን ከማጠናከር ባሻገር ያላግባብ ጥፋተኛ የተባሉ ሰዎች ካሣ ማግኘት የሚችሉበትን ሥርዓት ማዘርጋት፤

(ሰ) የዐቃቤያነ ሕግ እና የምርመራ አካላትን አቅም ማጎልበት፤

(ሸ) የወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱን አፈፃፀም በማከታተልና በማገምገም ውጤቱን ለሚመለከታቸው አካላት ማለጽ የሚሉ ናቸው፡፡

4.2 የወንጀል ጉዳዮችን አያያዝ ዘመናዊ ስለማድረግ

4.2.1 ጠቅላላ

በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ወስጥ የጉዳዮችን ፍሰት እና የፍትሕ አካላትን ግንኙነት ለማሻሻል፣ ዘመናዊ የወንጀል ጉዳይ አያያዝ ስልትን ተግባራዊ ለማድረግና የጉዳዮች አያያዝን በዘመናዊ የግንኙነትና የመረጃ ቴክኖሎጂ ለመደገፍ የሚያስችሉ አሠራሮች ተቀርፀው ተግባራዊ መደረግ ይኖርባቸዋል፡፡

የመረጃ ቴክኖሎጂን በመጠቀም የወንጀል ጉዳዮችን ፍሰት እና እንቅስቃሴ መከታተል የጉዳዮችን አያያዝ ዘመናዊ በማድረግ ረገድ ጉልህ ድርሻ ይኖረዋል፡፡ በወንጀል ጉዳዮች አያያዝ ሥርዓት ወስጥ ሊተኮርበት የሚገባው ዋና ነጥብ የተለያዩ የወንጀል ጉዳዮች የፍርድ ሂደታቸው እንዳይጓተት በተለያዩ መደቦች በመከፋፈል የተለያዩ የመፍትሔ እርምጃዎች እንዲወሰዱባቸው እና በልዩ ሥርዓቶች ወስጥ እንዲያልፉ ማድረግ ነው፡፡ ይህም አስፈላጊ ሆኖ በተገኘ ጊዜ የወንጀል ጉዳዮችን ቀልጣፋና ቀላል በሆነ ዘዴ ለማየት የሚያስችሉ አሠራሮችን የሚጨምር ይሆናል፡፡

የፍርድ ሂደትን እንደዋና የመፍትሔ አቅጣጫ ከመጠቀም ይልቅ ከፍርድ ሂደት በፊት ጉዳዮች የሚቋቱበት እና ተጠርጣሪዎች ጥፋተኝነታቸውን የሚያምኑበት ሥርዓት ይዘረጋል፡፡

4.2.2 የደንብ መተላለፍ ጉዳዮችን የማየት ሥልጣን

የደንብ መተላለፍ ወንጀሎችን አስመልክቶ በክልሎች ሕግ የማውጣት፣ የመተርጎም እና የማስፈፀም ሥልጣን የክልል መንግሥታት ይሆናል፡፡ በዚህም መሠረት የደንብ መተላለፍ ጉዳዮችን የማየት ሥልጣን ለክልል ፍርድ ቤቶች፣ ጉዳዩን ለማየት ሥልጣን ለተሰጣቸው አካላት እና እንደሁኔታው ደንቡን ላወጣው አስፈፃሚ አካል እንዲሆን በሕግ ይደነገጋል፡፡ ስለሆነም ከላይ የተጠቀሱት አካላት የደንብ መተላለፍ ጉዳዮች በቀላል ሥርዓት የሚታዩበትን አሠራር የማዘርጋት ኃላፊነት ይኖርባቸዋል፡፡

4.3 የተቀላጠፈ እና የተፋጠነ የፍርድ አሰጣጥ ሂደት ስለሚሠራበት ሥነ-ሥርዓት

4.3.1 ጠቅላላ

በወንጀል ጉዳይ የሚደረግ ክርክር ዓላማ በተጠርጣሪ ላይ የቀረበውን ክስና ማስረጃ እንዲሁም የተከሳሹን የመከላከያ ማስረጃ በማመዛዘን ፍትሐዊ ውሣኔ መስጠት ነው፡፡ በወንጀል ጉዳዮች ላይ ፍርድ ቤት የሚሰጠው ውሣኔ ተጠርጣሪውን በነፃ ማሰናበት ወይም የጥፋተኝነት ውሣኔ በመስጠት ቅጣት መጣል ወይም ሌሎች አግባብነት ያላቸው ወሳኔዎችን ሊያካትት ይችላል፡፡ በወንጀል ጉዳይ የሚደረግ ክርክር ቀጥታ ክስ፣ ይግባኝ፣ ሰበር እና የሚጨረሻ ውሣኔ እንደገና ማየትን ያካትታል፡፡ የፍትሕ ሥርዓቱን ወጤታማነት ለማረጋገጥ እና የፍትሕ አካላቱን የሰው ኃይልና ሀብት በአግባቡ ለመጠቀም እንዲቻል፣ የተራዘሙ ቀጠሮዎችን እና የችሎት ጊዜያትን በተቻለ መጠን መቀነስ የሚያስችል የሕግና የአሠራር ሥርዓት ይዘረጋል፡፡

4.3.2 ተከሳሽ ወይም ምስክር ፍርድ ቤት ስለመቅረብ

በወንጀል ጉዳይ ላይ የሚሰጡ አላስፈላጊ ቀጠሮዎችን ለመቀነስና የፍርድ ሂደቱን ቀልጣፋና ወጤታማ ለማድረግ የተከሳሾችና ክሱን ለማስረዳት የተጠሩ ምስክሮች ክሱ በሚሰማበት ዕለት በችሎት መገኘታቸውን ማረጋገጥ አስፈላጊ ነው፡፡ ይህንንም ተግባራዊ ለማድረግ በሥራ ላይ ያሉ እና በመስኩ የሚወጡ ሕጎች የሚከተሉትን ዋና ዋና ጉዳዮች በሚያካትት መልኩ ሊሻሻሉና ሊቀረፁ ይገባል፡፡ እነዚህም -

(ሀ) በወንጀል ጉዳይ ተከሳሽ ወይም ምስክር የሆኑ ሰዎች ፍርድ ቤት የሚቀርቡት በፍርድ ቤት በሚሰጥ መጥሪያ መሠረት መሆኑን፤

(ለ) ሞሚዎች እና ዐቃቤያነ ሕግ ከፍርድ ቤት በሚሰጥ መጥሪያ መሠረት ተከሳሽን እና ምስክሮችን በችሎት የማቅረብ ኃላፊነት እንዳለባቸው፤

4.3.3 ቀልጣፋ የወንጀል ክርክር ስለሚሠራበት ሥነ-ሥርዓት

በማንኛውም የወንጀል ክስ ጉዳይ የተሟላ ማስረጃ እስከቀረበ ድረስ ማንኛውም የወንጀል ክርክር በተቀላጠፈ ሥነ ሥርዓት ሊመራ ይችላል፡፡ ቀጠሮ ለመስጠት የሚያስገድድ ሁኔታ ካላጋጠመ በስተቀር የፍርድ ውሣኔ የሚሰጠው ወዲያውኑ መሆን ይኖርበታል፡፡ ሆኖም ፍትሐዊ ወሳኔ ለመስጠት ይረዳ ዘንድ ተጨማሪ ጊዜ መውሰድ አስፈላጊ መሆኑ ሲታመን ፍርድ ቤቱ በራሱ ወይም በተከራካሪ ወገኖች ጥያቄ ቀጠሮ መስጠት ይችላል፡፡ ክርክር የሚካሄድበትና

ውሣኔ የሚጥበት የጊዜ ገደብ እንደወንጀሉ ክብደት እና ወስብስብነት ለለያይ በሚችል ሜኩ አግባብነት ባላቸው መሜያዎች ወስጥ በግልጽ እንዲቀመጥ ይደረጋል፡፡

4.3.4 በተፋጠነ የወንጀል ፍትሕ አሰጣጥ ሂደት የሚታዩ የወንጀል ጉዳዮች አያያዝ

4.3.4.1 መግቢያ

በሕገ መንግሥቱና በሌሎች ተዛማች ሕጎች ወስጥ የተደነገጉት የተከሳሽ መብቶች እንደተጠበቁ ሆነው ለወንጀል ክሶች በተፋጠነ ማገድ ውሣኔ ለማስጠት፣ በፍትሕ አካላቱ ላይ የሚፈጠረውን የሥራ ጫና ለመቀነስ፣ ማስረጃዎች ክሱን የማስረዳት ብቃታቸው ሳይቀንስ በትክክሉ እንዲቀርቡ ለማድረግ፣ ከሕዝቡት ጋር ተያይዘው ለሚከሰቱ ችግሮች መፍትሔ ለማስጠት እና የተጎጅዎችንና የተጠርጣሪን መብቶችን በአግባቡ ለማስከበር እንዲቻል የእጅ ከፍንጅ እና ከነዚሁ ጋር በተመሳሳይ ሥርዓት ሊታዩ የሚችሉ ሌሎች የወንጀል ጉዳዮች በተፋጠነ የወንጀል ፍትሕ አሰጣጥ ሂደት የሚታዩበትን ሥርዓት በማዘርጋት በሥራ ላይ እንዲውል ማድረግ አስፈላጊ ነው፡፡

4.3.4.2 የተፋጠነ የወንጀል ፍትሕ አሰጣጥ ሂደት የሚመራብት ሥነ-ሥርዓት

ጉዳዩ የሚመለከታቸው የፍትሕ አካላት በማስረጃ ይዘታቸው ወስብስብነት የሌላቸው የእጅ ከፍንጅ እና ሌሎች ወንጀሎች በተፋጠነ የወንጀል ፍትሕ አሠጣጥ ሂደት ወዲያውኑ ለፍርድ ቤት ቀርበው ፍትሐዊ ወሳኔ የሚያገኙበትን አሠራር ተግባራዊ ያደርጋሉ፡፡

የእጅ ከፍንጅ እና ሌሎች የወንጀል ጉዳዮች በተፋጠነ የፍትሕ አሰጣጥ ሂደት እንዲታዩ የመወሰን ሥልጣን የዐቃቤ ሕግ መሆኑን እና ይህን ወሳኔ ለመወሰንም የወንጀሉን አጠቃላይ ባሕርይ፣ የማስረጃዎቹን ይዘትና ብቃት፣ እንዲሁም የተጠርጣሪወንና የተጎጅወን ፍላጎት ከግምት በማስገባት መሆን እንዳለበት በወንጀል ሥነ ሥርዓትና በሌሎች ተዛማች ሕጎቻችን ወስጥ በግልጽ ይደነገጋል፡፡

4.4 የማስረዳት ሸክም ወደ ተከሳሽ ስለሚዞርበት ሁኔታ

ማንም ሰው በወንጀል ጥፋተኛ ሊሰኝ የሚችለው ሥልጣን ባለው ፍርድ ቤት ዐቃቤ ሕግ በሚያቀርበው ማስረጃ ጥፋተኝነቱ ሲረጋገጥ ብቻ ነው፡፡ ይሁንና ተከሳሹ በሕገ-መንግሥታዊ ሥርዓት ላይ አደጋ ማድረስ፣ እንደ ሽብርተኝነት፣ ሙስና ወይም በተደራጁ ቡድኖች በተፈፀሙ ወንጀሎች የተከሰሰ እንደሆነ ዐቃቤ ሕግ የማስረዳት ሸክምን ወደ ተከሳሽ ለማዞር የሚችል መሠረታዊ ፍሬ ነገሮችን ካስረዳ የማስረዳት ሸክም ወደ ተከሳሹ ሊዞር የሚችልበትን ሥርዓት የሚመለከቱ ድንጋጌዎች አግባብነት ባላቸው ሕጎች ወስጥ ይካተታሉ፡፡

4.5 ሚስጢረኛን ስለመግለጽ፣ ጥፋተኝነትን ስለማመን እና የጥፋተኝነት ድርድር

4.5.1 ጠቅላላ

የወንጀል ጉዳዮች ወደ መደበኛ የክርክር ሂደት ወስጥ ከመግባታቸው በፊት መፍትሔ የሚገኝበትን እንደ ጥፋተኝነት ድርድር ያሉ አሠራሮችን በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ወስጥ በማካተት የሥርዓቱን የቀልጣፋነት፣ የወጪቆጣቢነትና የፍትሐዊነት ደረጃ ከፍ ማድረግ ይቻላል፡፡ በመሆኑም እነዚህን አሠራሮች ተግባራዊ ለማድረግ ይረዳ ዘንድ ከዚህ በታች የተዘረዘሩት ጉዳዮች አግባብነት ባላቸው ሕጎችና መመሪያዎች ወስጥ በግልጽ ማስፈር ይኖርባቸዋል፡፡ እነዚህም፡-

(ሀ) ዐቃቤ ሕግ እና ተከሳሹ ወይም ጠበቃው የፍርድ ሂደቱ ከመጀመሩ አስቀድሞ ሚስጢረኛዎቻቸውን እርስ በእርስ እንዲለዋወጡ ማድረግ፤

(ለ) የጥፋተኝነት ድርድር የሚካሔድበትን የሕግ ማዕቀፍ በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ወስጥ ማካተት፤

(ሐ) የዐቃቤ ሕግን ክስ የማንሳት ወይም የክስ ሂደቱን የማቋረጥ ወይም የማቋረጥ ሥልጣንን በሕግ ወስጥ በግልጽ ማካተት የሚሉ ናቸው፡፡

4.5.2 ሚስጢረኛ ስለማሳወቅ ወይም ስለመግለጽ

በወንጀል ጉዳዮች ላይ የሚደረጉ ክርክሮችና የክስ ማስማት ሂደቶችን ቀልጣፋ፣ ወጪቆጣቢ ፍትሐዊ በሆነ አሠራር እንዲካሔዱ ለማድረግ የክርክር ሂደቱ ከመጀመሩ አስቀድሞ ዐቃቤ ሕግና ተከሳሽ በቀረበው ክስ ላይ ያሏቸውን ሚስጢረኛዎች እርስ በእርስ ለመለዋወጥ የሚያስችላቸው የሕግ ማዕቀፍ በፍትሕ ሥርዓቱ ወስጥ እንዲኖር ማድረግ ያስፈልጋል፡፡ የዚህ የሕግ ማዕቀፍ መኖር ተከሳሽ ቀደም ብሎ ጥፋተኝነቱን እንዲያምንና ከዐቃቤ ሕግ ጋር የጥፋተኝነት ድርድር እንዲካሔድ ወይም ሌሎች ከመደበኛ የክርክር ሂደት ውጭ ያሉ የመፍትሔ እርምጃዎች ተግባራዊ እንዲደረጉ ያግዛል፡፡

በመሆኑም ሚስጢረኛ ማሳወቅን ወይም መግለጽን አስመልክቶ በወንጀል ሥነ ሥርዓት እና በሌሎች ተዛማጅ ሕጎች ወስጥ የሚከተሉት ጉዳዮች በግልጽ መደንገግ ይኖርባቸዋል፡፡ እነዚህም -

(ሀ) ዐቃቤ ሕግ የክስ ማስማት ሂደት ከመጀመሩ በፊት ለተከሳሹ የክስ መከላከያ ሊሆን የሚችለውን ጨምሮ በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ ክሱን ለማስረዳት የተሰበሰበውን ማንኛውም ሚስጢረኛ ለተከሳሽ የመግለጽ ግዴታ እንዳለበት፤

(ለ) ዐቃቤ ሕጉ የሚያልፃቸው ሚስጢረኛዎች የክስ ማስማት ሂደት ከመጀመሩ በፊት በቀጥታ ለተከሳሽ ማድረስ የፍርድ ሂደቱን ፍትሐዊነት ሊያጓድል፣ በምስክሮችና በሌሎች ሚስጢረኛዎች ወይም በሕዝብ ጥቅም ላይ ጉዳት ሊያደርስ ይችላል ብሎ ለማመን በቂ ምክንያት ካለ እነዚህን ጉዳቶች ለመከላከል የሚያስችል ሌሎች የሚስጢረኛ አገላለጽ ሥነ-ሥርዓቶችን በመጠቀም ሚስጢረኛዎችን መግለጽ እንዳለበት፤

(ሐ) በዐቃቤ ሕግ የሚለጸው ማስረጃ ተከሳሹ የቀረበበትን ማስረጃ የመሜልከት፣ የቀረበበትን ምስክር የማጠየቅ፣ ራሱን ለመከላከል የሚያስችል ማስረጃን የማቅረብ ወይም የማስቀረብ እንዲሁም ምስክሩ ቀርቦ እንዲሰየምለት የማጠየቅ መብቱን ለማስከበርና ለሚጋገጥ በሚያስችል ቅርፅና ይዘት መሆን እንዳለበት፤ እና

(መ) ተከሳሽ የክስ መሥማት ሂደት ከመጀመሩ በፊት ለክሱ መከላከያ መሠረት የሚያደርጋቸውን ማስረጃዎችንና የሕግ ድንጋጌዎችን ለዐቃቤ ሕግ በዝርዝር የመግለጽ ግዴታ እንዳለበት፣ የሚሉ ናቸው፡፡

በዚህ ቁጥር ከፊደል ተራ "ሀ- መ" የተመለከተው ቢኖርም ማስረጃ የመግለፅ ግዴታ ቀሪ የሚሆኑባቸው ልዩ ሁኔታዎችና ሌሎች ተያያዥ ጉዳዮች በወንጀል ስነ ስርዓት ህግና በሌሎች ተዛማጅ ህጎች ውስጥ በግልፅ እንዲደነገጉ ይደረጋል፡፡

4.5.3 የጥፋተኝነት ድርድር እና ጥፋተኝነትን ስለማመን

4.5.3.1 የጥፋተኝነት ድርድር ዓላማና አካሔድ

በወንጀል የተጠረጠሩ ሰዎች ድርጊቱን አስቀድመው ማመናቸው የሁሉም የወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ አካላት ፍላጎት ከመሆኑም በላይ የወንጀል ፍትሕ ሂደቱን የአፈፃፀም ብቃት ደረጃ ከፍ እንደሚያደርግ ይታወቃል፡፡ በመሆኑም የጥፋተኝነት ድርድር ሥርዓት መኖር በመደበኛው የክርክር እና የክስ ሂደት ወቅት የሚወጣውን ወጪና የሚባክነውን ጊዜ ይቀንሳል፤ እንዲሁም በወንጀል ፍትሕ አካላቱ ላይ የሚፈጠረውን የወንጀል ክሶች ብዛትና የሥራ ጫና ለመቀነስ ዓይነተኛ አስተዋፅኦ የሚያበረክት ይሆናል፡፡ በተጨማሪም ድርድር የሚደረግበት ጉዳይ በመደበኛ የፍርድ ሂደት ወስጥ በማለፉ ምክንያት በተጎጅዎች፣ በምስክሮችና በተከሳሾች ሥነ ልቦና ላይ ሊደርሱ የሚችሉ ጉዳቶችን ለማስቀረት የሚያስችል ሲሆን በድርድሩ ሂደት ተከሳሹ ለፈፀመው ጥፋት በራሱ ነፃ ፍቃድ ኃላፊነት የሚወስድ ስለሆነ ባደረገው ድርጊት ተፀፅቶ በመታረም ለወደፊቱ ሰላማዊ ሆኖ እንዲኖር ያስችላል፡፡

4.5.3.2 የጥፋተኝነት ድርድር አሠራርን ለማዘርጋት ሕጎችን ስለማሻሻል

የወንጀል ሥነ ሥርዓት ሕግን ጨምሮ ሌሎች ተዛማጅ ሕጎች ጥፋተኝነትን ስለማመን የሚደረገውን ድርድር በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ወስጥ በግልጽ ለማካተትና አፈፃፀሙንም በአግባቡ ለመምራት በሚያስችል መልኩ ተሻሽለው እንዲቀረፁ የሚደረግ ከመሆኑም በላይ ጠቅላይ ዐቃቤ ሕግ በተጠርጣሪው እና በዐቃቤ ሕግ መካከል የሚደረገውን የጥፋተኝነት ድርድር ወጢቃሚና ፍትሐዊ በሆነ መልኩ ለመምራት የሚያስችል ዝርዝር መመሪያ አዘጋጅቶ በሥራ ላይ እንዲውል ያደርጋል፡፡

በመሆኑም ከላይ የተጠቀሱት ሕጎች እና መመሪያዎች የሚከተሉትን ዋና ዋና ጉዳዮች ማካተት ይኖርባቸዋል፡፡ እነዚህም፡ -

(ሀ) የድርድር ሂደቱን የሚካሔድ እና ከድርድሩ የሚገኘውን ስምምነት ሥልጣን ባለው ፍርድ ቤት በማቅረብ ሕጋዊነቱ ተረጋግጦ እንዲፀድቅ እና በስምምነቱ መሠረት ተፈፃሚ እንዲሆን የሚድረግ ኃላፊነት የዐቃቤ ሕግ እንደሚሆን፤

(ለ) ዐቃቤ ሕግ በማንኛውም ወንጀል የተጠረጠረ ሰው ለፍርድ ቤት አቅርቦ ለማስቀጣት የሚያስችል ማስረጃ መኖሩን ሲያረጋግጥ የተጠርጣሪው ጠበቃ ባለበት ድርድር ማካሔድ እንደሚቻል እና ከድርድሩ የሚገኘው ማንኛውም ስምምነት በጽሑፍ ለፍርድ ቤት ቀርቦ ካልፀደቀ በስተቀር ተፈፃሚ እንደማይሆን፤

(ሐ) በዐቃቤ ሕግ እና በተጠርጣሪው መካከል የሚካሔድ የጥፋተኝነት ድርድር በማንኛውም ምክንያት ያለስምምነት ቢቋረጥ ወይም በተካሔደው ድርድር የተደረሰው ስምምነት ለፍርድ ቤት ቀርቦ በማንኛውም ምክንያት ተቀባይነት ቢያጣ በተካሔደው ድርድር ምክንያት የተገኘ ማንኛውም ማስረጃ ለድርድሩ ምክንያት የሆነው የወንጀል ድርጊት የተፈፀመው በተጠርጣሪው መሆኑን ለማስረዳት በየትኛውም የፍርድ ሂደት ላይ መቅረብ የማይችል መሆኑን እና ከቀረበም በሕግ ተቀባይነት ሊኖረው እንደማይገባ፤

(መ) በዐቃቤ ሕግ እና በተጠርጣሪ መካከል የሚደረገው የጥፋተኝነት ድርድር በክስ ብዛት ወይም በቅጣት ማጠን ወይም በፍሬ ነገር ወይም በሦስቱም ላይ ሊሆን እንደሚቻል የሚሉ ናቸው፡፡

4.5.3.3 ጥፋተኝነትን ስለማመን

ተከሳሹ የቀረበበትን ክስ ተቀብሎ ድርጊቱን ሚፀመንና ጥፋተኝነቱን ካመነ ፍርድ ቤቱ ወዲያውኑ የጥፋተኝነትና የቅጣት ውሳኔ ሊሰጥ ይችላል፡፡ ሆኖም ፍርድ ቤቱ በተከሳሽ የእምነት ቃል ላይ ብቻ ተመሥርቶ ውሳኔ መስጠት ፍትሕ ያዛባል ብሎ ካመነ ዐቃቤ ሕግ ክሱን ለሚያጋገጥ የሚያስፈልገውን ማስረጃ፣ ተከሳሽም የመከላከያ ማስረጃውን እንዲያቀርቡ ለማዘዝ ይችላል፡፡ በወንጀል ሕግ የተደነገጉት የቅጣት ማቅለያ ምክንያቶች እንደተጠበቁ ሆነው ፍርድ ቤቱ የተከሳሹን ጥፋት ማመን ከግንዛቤ በማስገባት የቅጣት ቅነሳ ሊያደርግ ይችላል፡፡ ከላይ የተጠቀሱ ሁኔታዎች በአግባቡ ተግባራዊ ለማድረግ የሚያስችል ሜልኩ በማኩ በሚወጡ ወይም የሚሻሻሉ ሕጎች ወስጥ መደንገግ ይኖርባቸዋል፡፡

4.5.4 ክስን ስለማንሣት ወይም ክርክርን ስለማቋረጥ

ዐቃቤ ሕግ የመሠረተውን የወንጀል ክስ ክርክር መቀጠል የሕዝብን እና የመንግሥትን ጥቅም አያስጠብቅም ብሎ ባመነ ጊዜ ለፍርድ ቤቱ በማስታወቅ ክሱን ማቋረጥ ይችላል፡፡ ዐቃቤ ሕግ ክሱን ያቋረጠበትን ምክንያት በጽሑፍ ዘርዝሮ ለጠቅላይ ዐቃቤ ሕጉ ወይም ለበላይ ዐቃቤ ሕግ ማሳወቅ ይኖርበታል፡፡ በዐቃቤ ሕግ ውሳኔ የተነሣ ክስ በጊዜ ገደቡ እና በሕጋዊ ምክንያት መቀጠል የማይቻል ካልሆነ በስተቀር ለሕዝብ ጥቅም አስፈላጊ ሆኖ ከተገኘ የተቋረጠው የክስ ሂደት እንደገና መቀጠል የሚቻል ስለመሆኑ አግባብነት ባላቸው ሕጎች ይደነገጋል፡፡

4.6 ከመደበኛ የፍርድ ሂደት ውጭ ያሉ አማራጭ የመፍትሔ እርምጃዎች

4.6.1 ጠቅላላ

የወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱን ውጤታማ ቀልጣፉ እና ተደራሽ ለማድረግ እንዲቻል በፖሊሲና በሕግ ማዕቀፍ ወስጥ የአማራጭ መፍትሔ እርምጃ መርሆዎች ሊካተቱ ይገባል፡፡ ከምርመራ ጀምሮ በየትኛውም የፍርድ ሂደት ላይ ያለን የወንጀል ጉዳይ በዐቃቤ ሕግ ወይም በተከሳሽ ጠያቂነት ወይም በፍርድ ቤቱ አነሣሽነት በማየት ላይ ያለው ጉዳይ በአማራጭ ዘዴ እንዲፈታ ሊደረግ ይችላል፡፡

ተጠርጣሪን ጥፋተኛ ሊያሰኝ የሚችል ማስረጃ ቢኖርም ዐቃቤ ሕግ በተጠርጣሪና በግል ተበዳይ መካከል የተፈጠረው የወንጀል ምክንያት በፍትሐብሔር እና በሌሎች ከፍርድ ሂደት ውጭ ባሉ አማራጭ ዘደዎች ዘላቂ መፍትሔ ያገኛል ብሎ ካመነ ክስ ላይመሰርት ይችላል፡፡

አማራጭ የመፍትሔ እርምጃዎችን በተመለከተ በዚህ ፖሊሲ ወስጥ የተጠቀሱትን ሥርዓቶችና አሠራሮችን በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ወስጥ በማካተት የሚፈለገውን ውጤት ለማግኘት በሚያስችል አኳኋን አግባብነት ያላቸው ሕጎችና ፕሮግራሞች መሻሻል ወይም መቀረጽ ይኖርባቸዋል፡፡

4.6.2 አማራጭ የመፍትሔ እርምጃዎች

4.6.2.1 መርህ

የአማራጭ የመፍትሔ እርምጃዎች ተግባራዊነት በሚከተሉት መርሆዎች ላይ ለመሠረቱ እና እነዚህንም እርምጃዎች ለማስፈፀም በሚወጡ ወይም በሚሻሻሉ ሕጎች ወስጥ ሊካተቱ ይገባል፡፡ እነዚህም፦ –

(ሀ) የአማራጭ መፍትሔ ዓላማ አንድን የወንጀል ተጠርጣሪ በፍርድ ቤት ከመከሰስ ይልቅ በራሱ ፈቃድ ኃላፊነት እንዲወስድ በማድረግ አማራጭ የመፍትሔ እርምጃዎችን ተግባራዊ ማድረግ ነው፡፡ ይህም የግል ተበዳዩንና ወንጀል አድራጊውን በማስታረቅ እንዲሁም ተጠርጣሪው ለግል ተበዳዩ ካሣ እንዲከፍል በማድረግ ሊከናወን ይችላል፡፡

(ለ) አማራጭ መፍትሔ ተግባራዊ የሚደረገው የወንጀሉን ዓይነት፣ የተጠርጣሪውን ባሕርይ እና የወንጀሉ አፈፃፀም ከባቢያዊ ሁኔታዎችን ከግምት በማስገባት ሲሆን ከመደበኛ የፍርድ ሂደት ይልቅ በአማራጭ መፍትሔ እርምጃዎች የሕዝብ ጥቅም የሚከበር መሆኑ ሲታመን ነው፡፡ በአጠቃላይ አማራጭ የመፍትሔ እርምጃዎች ተግባራዊ የሚሆኑት በወጣት ወንጀል አድራጊዎች፣ ደጋጋሚ ባልሆኑ ተጠርጣሪዎች ወይም በቀላል እሥራት የሚያስቀጡ ወንጀሎች በፈፀሙ ሰዎች ላይ ይሆናል፡፡

4.6.2.2 የአማራጭ መፍትሔ እርምጃ መስፈርቶች

አማራጭ የመፍትሔ እርምጃ ተግባራዊ የሚደረገው የሚከተሉት ማስፈርቶች በአንድነት ሲሟሉ ብቻ ይሆናል፡፡ እነዚህም፦ -

(ሀ) ተጠርጣሪወን ወይም ተከሳሹን ጥፋተኛ ለማስኘት የሚያስችል በቂ ማስረጃ መኖሩ ሲረጋገጥ፤

(ለ) ጉዳዩ በአማራጭ የመፍትሔ እርምጃ መታየቱ የሕዝብን ጥቅምና የተጎጂወን መብቶች በተሻለ የሚያስጠብቅ ከሆነ፤

(ሐ) ተጠርጣሪው ወይም ተከሳሹ ሁሉም የወንጀሉን መሠረታዊ ነገሮች በሙሉ ፈቃዱ ሚፈፀሙን ሲያምን እና ድርጊቱን በሚፈፀመም ከልቡ መፀፀቱን በጽሑፍ ሲገልፅ፤

(መ) ተጠርጣሪው ወይም ተከሳሹ የወንጀሉን መሠረታዊ ነገሮች ሚፈፀሙን ከማመኑ በፊት በቂ የሕግ ምክር ያገኘ ከሆነ፤ እና

(ሠ) ተጠርጣሪው ጉዳዩን ወደ አማራጭ የመፍትሔ እርምጃ እንዳይመራ ያለማስማማት መብት ያለው መሆኑ የተነገረው ከሆነ፤ ነው፡፡

ከላይ ከተማለከተው በተጨማሪ አማራጭ የመፍትሔ እርምጃ ተግባራዊ የሚድረግ ውሣኔ ከማስጠቱ በፊት ተጠርጣሪው ስለሚቀርብበት ክስና የማስረጃ ዝርዝር እንዲያገኝ መደረግ አለበት፡፡

4.6.2.3 አማራጭ የመፍትሔ እርምጃ ተፈፃሚ ስለሚሆንበት ሁኔታዎች

ከላይ በተራ ቁጥር 4.6.2.2 ሥር የተማለከተው እንደተጠበቀ ሆኖ አማራጭ የመፍትሔ እርምጃ ከዚህ ቀጥሎ በተዘረዘሩና በሌሎችም ተመሳሳይ ሁኔታዎች በአንዱ ተግባራዊ ሊሆን ይችላል፡፡ እነዚህም፦ -

(ሀ) ተጠርጣሪው ወይም ተከሳሹ ወጣት ወንጀል አድራጊ ወይም ሴት ወይም አካል ጉዳተኛ ወይም አረጋዊ ከሆነ፤

(ለ) ጉዳዩ በመደበኛ የፍርድ ሂደት ቢሰማ በተጎጅዎችና በምስክሮች ላይ ከፍተኛ አካላዊና ሥነ ልቦናዊ ጉዳት የሚያደርስ ከሆነ፤

(ሐ) ተጠርጣሪው ወይም ተከሳሹ ወንጀሉን በሚፈፅምበት ወይም በክስ ማስማት ጊዜ ከፍተኛ አካላዊ ወይም አዕምሯዊ ህመም ወስጥ ከሆነ፤ ወይም

(መ) ተጠርጣሪው ወይም ተከሳሹ በተጎጅው ላይ ለደረሰው በደል ተመጣጣኝ የሆነ ካሳ ለመክፈል ወይም የደረሰወን ጥፋት ለማስተካከል ዝግጁ፤ ከሆነ የሚሉ ናቸው፡፡

በዚህ ተራ ቁጥር ሥር የተማለከቱት እንደተጠበቁ ሆነው ጉዳዩ የሚማለከተው አካል ወሳኔ ሲወስን እንደነገሩ ሁኔታ በጉዳዩ ላይ እወቀት ያለው ባለሞያ፣ በወንጀሉ የተጎዳ ሰው ወይም ሌሎች ጉዳዩ በቀጥታ የሚማለከታቸው አካላት ሊያማክር ይገባል፡፡

4.6.2.4 ጠቅላይ ዐቃቤ ሕግ ስለሚያረጋው ሥርዓት

ጠቅላይ ዐቃቤ ሕግ በሚከተሉት ዋና ዋና ሁኔታዎች ላይ በመመሥረት ከመደበኛው የፍርድ ሂደት ወደ አማራጭ መፍትሔ እርምጃ ተመርተው መፍትሔ ማግኘት የሚችሉ ወይም የሚችሉ የወንጀል ጉዳዮች፣ ተጠርጣሪዎች ወይም ተከሳሾች የሚለዩበትን ሥርዓት ይዘረጋል፡፡

(ሀ) የወንጀሉ ክብደት፣ ዓይነትና ባሕርይ፤

(ለ) ወንጀሉ የተፈፀመበት ሁኔታና ዘዴ፤

(ሐ) የተጠርጣሪው ወይም የተከሳሹ ባሕርይና የወንጀል ሪከርድ፤

(መ) የተጠርጣሪው ወይም የተከሳሹ ዕድሜና ማኅበራዊ ሁኔታ፤

(ሠ) በተጎጅው ላይ የደረሰው የጉዳት መጠንና ዓይነት፤

(ረ) የተጎጅው ፆታ፣ ዕድሜ እና ሌሎች ማኅበራዊ ሁኔታዎች፤

(ሰ) ሌሎችም አግባብነት ያላቸው ተመሳሳይ ሁኔታዎች፤

4.6.2.5 በዐቃቤ ሕግ ስለሚወሰን አማራጭ የመፍትሔ እርምጃ

በዚህ ፖሊሲ መሠረት የጥፋተኝነት ድርድር የሚከሐደበት ሁኔታ ቢኖርም አማራጭ የመፍትሔ እርምጃዎች ዐቃቤ ሕግ ተግባራዊ የሚያደርገው ተፈፀመ ከተባለው የወንጀል ድርጊት እና ከተጠርጣሪው ባሕርይ አንፃር ሲመዘን በፍርድ ቤት ክስ ከመመሥረት እና መደበኛውን ቅጣት ከመፈፀም ይልቅ ሌሎች አማራጭ እርምጃዎችን መውሰድ ተጠርጣሪው ከወንጀል ባሕርይው እንዲላቀቅ እና በኅብረተሰቡ ወስጥ በሰላም እንዲኖር ያስችላል ተብሎ ሲያምን ብቻ ነው፡፡ ዐቃቤ ሕግ የተጠርጣሪውን አደገኝነት እና የደጋጋሚነት ሁኔታ፣ የወንጀሉ በተደራጁ ቡድኖች፣ በጦር መሣሪያ ወይም በኃይል የተፈፀመ አለመሆኑ እንዲሁም ድርጊቱ ከጾታ ጥቃት ጋር ተያያዥነት የሌለው መሆኑን ከግምት ወስጥ በማስገባት የሚከተሉትን አማራጭ የመፍትሔ እርምጃዎች ሊወስድ ይችላል፡፡ እነዚህም፦

(ሀ) ተጠርጣሪው በራሱ ወይም በመንግሥት ወጭ ሕክምና እንዲከታተል፣ ሙያዊ ሥልጠና እንዲወስድ የቀለም፣ የሙያ ወይም የግብረገብ ትምህርት በሚሰጥበት ተቋም በመግባት ትምህርቱን እንዲከታተል፤

(ለ) የማስታረቅ ሥራ የሚሠሩ የመንግሥት ወይም የግል ተቋማትን በመጠቀም ከተበዳይ ጋር እንዲታረቅ እና ካሣ እንዲከፍል ማድረግ፤

(ሐ) ለኅብረተሰቡ የተወሰነበትን ማኅበራዊ አገልግሎት እንዲሰጥ ማድረግ፤

(መ) ለተወሰነ ጊዜ በተወሰነ ቦታ ብቻ እንዲቆይ ማድረግ እና ሌሎችም ሊሆኑ ይችላሉ፡፡

4.7 በጠበቃ ስለመወከልና የተከላካይ ጠበቆችን ሙያዊ ብቃትና ሥነ-ምግባር ስለማሻሻል

4.7.1 በጠበቃ ስለመወከል

የወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱን ወጠቃሚነት፣ ፍትሐዊነት፣ ቀልጣፉነት፣ ተደራሽነትና ሚዛናዊነት ለሚረጋገጥ በወንጀል የተከሰሱ ሰዎች ራሳቸውን ከቀረበባቸው ክስ ለመካላከል በሚያስችላቸው ደረጃ በጠበቃ መወከላቸውን የሚረጋገጥ ኃላፊነት በዋናነት የሚሜ አካል፣ የዐቃቤ ሕግ እና የፍርድ ቤት ይሆናል፡፡ በወንጀል የተከሰሱ ሰዎች ወይም ጠበቃቸው በማንኛውም የፍርድ ሂደት ከዐቃቤ ሕግ በዕኩል ደረጃ ጉዳያቸውን የሚሰሙት መብታቸው በሚረጋገጥበት ሚለኩ የሥነ ሥርዓት ሕግ ድንጋጌዎች ተፈፃሚ መሆናቸውን ሚረጋገጥ የሁሉም የፍትሕ አካላት ኃላፊነት ሲሆን ጉዳያቸው የሚታይበት ፍርድ ቤት ወይም ችሎት ይህንን መብት ከማስከበር አንፃር የጎላ ሚና ሊጫወቱ ይገባል፡፡

በመሆኑም ከላይ የተጠቀሱት እንደተጠበቁ ሆነው በማከኩ የሚወጡ ወይም የሚሻሻሉ ሕጎች የሚከሉትን ዋና ዋና ጉዳዮች በሚያካትት ሚለኩ መቀረጽ ይኖርባቸዋል፡፡ እነዚህም፦ -

(ሀ) ማንኛውም በወንጀል ድርጊት ተጠርጥሮ የተያዘ ወይም የታሰረ ሰው ከተያዘበት ወይም ከታሰረበት ጊዜ ጀምሮ በማንኛውም የፍርድ ሂደት ወቅት እሱ ከሚጠው አማካሪ ምክርና ድጋፍ የማግኘት ወይም ከተመሠረተበት ክስ ራሱን ለመካላከል በሚጠው ጠበቃ የመወከል መብቱ የተጠበቀለት መሆኑን፤

(ለ) በወንጀል የተከሰሱ ሰዎች ከተመሠረተባቸው ክስ ራሳቸውን ለመካላከል ጠበቃ ለማቆም የገንዘብ አቅም የሌላቸው መሆኑ ከተረጋገጠ እና በዚህም ምክንያት ፍትሕ የሚዛባ መሆኑ ከታመነ ከመንግሥት ጠበቃ የማግኘት መብት ያላቸው መሆኑ፤

(ሐ) ማንኛውም የሕግ አስከባሪ አካል ወንጀል ፈፅመዋል በሚል ምክንያት ሰዎችን በሚይዝበት ወይም በሚያስርበት ጊዜ ተጠርጣሪዎቹ ጠበቃ የማግኘት መብት እንዳላቸው በሚገባቸው ቋንቋ የሚያስረዳት እና ጠበቃ በቀላሉ ለማግኘት እንዲችሉ ሁኔታዎችን የሚያመቻችት ግዴታ እንዳለበት፤

(መ) በከባድ የወንጀል ድርጊት ወይም በሰብዓዊ መብት መጣስ ምክንያት ጉዳት የደረሰባቸው ሰዎች ካሣ ለማግኘት በፍርድ ቤት በሚያደርጉት ክርክር ጠበቃ ወክለው ለመከራከር አቅም የሌላቸው መሆኑ ከተረጋገጠና በዚህም የፍትሕ ሚዛደል የሚከተል መሆኑ ከታመነ መንግሥት ጠበቃ የሚያቆምላቸው መሆኑን ያካተቱ ናቸው፡፡

በዚህ ተራ ቁጥር ሥር የተመለከተው እንደተጠበቀ ሆኖ ጠበቃ ለማቆም አቅም የሌላቸውን ተጠርጣሪዎች ወይም ተከሳሾች ጠበቃ እንዲያገኙ ለማስቻል ጠቅላይ ዐቃቤ ሕግ የሕግ ባለሙያዎች፣ ጠበቆች ወይም የጠበቆች ማኅበር ነፃ የሕግ አገልግሎት የሚሰጡበትን ሥርዓት የማዘርጋት ኃላፊነት አለበት፡፡

4.7.2 የተከላካይ ጠበቆች ሚና ስለማጠልበት

የተከሳሾችን መብት ለማስከበር እና በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ወስጥ ተከሳሾች በበቂ ሁኔታ መወከላቸውን ለሚረጋገጥ ይቻል ዘንድ ነፃና ገለልተኛ የሆነ የተከላካይ ጠበቆች ተቋም ሊኖር ይገባል፡፡ የሕግ ሚናን ለማጠናከር ሲባል ከሕግ ትምህርት ቤትና ሌሎች ጉዳዩ ከሚመለከታቸው አካላት ጋር በመተባበር የተለያዩ እርምጃዎችን ለመወሰድ የሚያስችሉ አሠራሮች ሊፈጠሩ ይገባል፡፡

4.8 የይግባኝ ሥርዓትን ስለማጠናከርና የካሣ ክፍያ

4.8.1 የይግባኝ ሥርዓትን ስለማጠናከር

በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ያለውን የይግባኝ ሥርዓት ለማጠናከር የሚያስችሉ ልዩ ልዩ የአሠራር ሥርዓቶች ተግባራዊ ይደረጋሉ፡፡ የይግባኝ አቀራረብ ሥርዓት በሚከተሉት ዋና ዋና ነጥቦች ላይ ይመሠረታል፡፡

4.8.1.1 ስለይግባኝ

ማንኛውም ሰው በወንጀል በተከሰሰበት ጉዳይ ላይ ፍርድ ቤት የሰጠው ትዕዛዝ ወይም ፍርድ የሕግ ወይም የፍሬ ነገር ስህተት አለው ብሎ ካመነ ቅሬታውን በሕግ ተለይቶ በተቀመጠው የጊዜ ገደብ ውስጥ ጉዳዩን በይግባኝ ለማየት ሥልጣን ላለው ፍርድ ቤት በጽሑፍ የማቅረብ መብት አለው፡፡ ዐቃቤ ሕግ ፍርድ ቤት በሚሰጠው ትዕዛዝ ወይም ፍርድ ላይ ይግባኝ የሚጠይቀው የተሰጠው ትዕዛዝ ወይም ውሳኔ የሕግ ወይም የፍሬ ነገር ስህተት ካለው እና በጉዳዩ ላይ ይግባኝ ባይቀርብበት የሕዝብ ጥቅም የሚጎዳ መሆኑን ካመነ ብቻ ነው፡፡ ከላይ የተጠቀሱ ሁኔታዎች በአግባቡ ተግባራዊ ለማድረግ በሚያስችል መልኩ በማስኩ በሚወጡ ወይም በሚሻሻሉ ሕጎች ውስጥ መደንገግ ይኖርባቸዋል፡፡

4.8.1.2 ስለሰበር

ዐቃቤ ሕግ ወይም ተከሳሽ ተካፋይ በሆኑበት የወንጀል ክርክር ላይ ፍርድ ቤት የሰጠው የመጨረሻ ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለው ብሎ ካመነ ጉዳዩን በሰበር ለማየት ሥልጣን ላለው ፍርድ ቤት ማቅረብ ይችላል፡፡

4.8.1.3 የመጨረሻ ውሳኔን እንደገና ስለማየት

ፍርድ ቤት በሰጠው የመጨረሻ ውሳኔ ጥፋተኛ የተባለ ሰው ከውሳኔው በኋላ ጥፋተኛ አለመሆኑን የሚያረጋግጥ በቂ ማስረጃ ከተገኘ በዐቃቤ ሕግ ወይም በተከሳሹ አቤቱታ አቅራቢነት ጉዳዩ የመጨረሻ ውሳኔ በሰጠው ፍርድ ቤት እንደገና ታይቶ ተከሳሹ ከወንጀል ነፃ ሊደረግ የሚቻልበት ሥርዓት በተዛማጅ ሕጎች ውስጥ በግልጽ እንዲሰፍር ይደረጋል፡፡

4.8.2 የካሣ ክፍያ

በፍርድ ቤት የመጨረሻ ውሳኔ ጥፋተኛ ተብለው የታሠሩ ወይም በሞት የተቀጡ ወይም በገንዘብ መቀጮ የተቀጡ ሰዎች የተቀጡበትን የወንጀል ድርጊት አለመፈፀማቸው ወይም ጥፋተኛ አለመሆናቸው የመጨረሻ ወሳኔን እንደገና በማየት ሥነ ሥርዓት መሠረት በፍርድ ቤት ከተረጋገጠ ቅጣቱን ባስከተለው ውሳኔ ምክንያት ለደረሰባቸው የሞራልና

የንብረት ጉዳት ለተጎጅው ወይም ለወራሾቹ ወይም ለትዳር ጓዳኛው ከደረሰበባቸው ጉዳት ጋር ተመጣጣኝ የሆነ ካሣ ከማግኘት የማግኘት መብት የሚያራቸው ስለሚሆኑ አግባብነት ባላቸው ሕጎች ወስጥ ይደነገጋል፡፡

4.9 የኮምፒውተርና የኢንተርኔት ወንጀሎች

የኮምፒውተርና የኢንተርኔት አገልግሎት የሰው ልጅ የግንኙነትና የሚዲያ ልውውጥ ዘዴዎች በቦታና በጊዜ ሳይገደቡ እጅግ በጣም ቀላል፣ ፈጣንና ምቹ በሆነ ሜኪ እንዲያከናውኑ በማድረግ ንግድ፣ ሳይንስ፣ ትምህርት፣ ባህል እና ቋንቋ እንዲሁም ሌሎች የሰው ልጅ ቁሳዊና መንፈሳዊ ሀብቶች እንዲያድጉና እንዲበለፅጉ በማድረግ ለአጠቃላይ የሰው ልጆች ኑሮ መሻሻል እያበረከተ ያለው አስተዋፅኦ እጅግ በጣም ከፍተኛ ነው፡፡ ይሁንና በቀላል ወጪና ድካም፣ አጭር በሆነ ጊዜ ወስጥ ዝግጅት በማድረግ በየትኛውም ጊዜና የዓለማችን ክፍል በማሆን የኮምፒውተር ወይም የኢንተርኔት አገልግሎት የሚጠቀም ተቋም ወይም ግለሰብ ላይ ከባድ ጉዳት ሊያደርሱ እና የሀገርን ብሔራዊ ደህንነት ለከፍተኛ አደጋ ሊያጋልጡ የሚችሉትን ጨምሮ ሌሎች በርካታ ነባርና አዳዲስ ወንጀሎችን ለሚፈፀም ፍላጎት ያላቸው ሰዎችን ለማገልገል የሚችል አደገኛ መሣሪያም ሊሆን ይችላል፡፡

በመሆኑም የኮምፒውተርና የኢንተርኔት አገልግሎትን በተመለከተ በአንድ በኩል ሕዝብና መንግሥት ከአገልግሎቱ ማግኘት የሚችሉትን ጥቅሞች በተቻለ መጠን ያለምንም እንከን ማግኘት የሚችሉበትን፣ በሌላ በኩል ደግሞ ወንጀለኞች አገልግሎቱን እንደመሣሪያ በመጠቀም በሕዝቡ ሰላምና ደህንነት ላይ ጉዳት እንዳያደርሱ አስቀድሞ መከላከል የሚቻልበት እና ጉዳቱን አድርሰው በተገኙት ላይ ተመጣጣኝ ቅጣት ሊያገኙ የሚችሉበት ከአለማችን ተጨባጭ እውነታ ጋር አብሮ ሚራመድ የሚችል ዘመናዊና ወጤታማ የወንጀል ፍትሕ ሥርዓት ማንባት የግድ ይላል፡፡

ስለዚህ ከኮምፒውተርና ከኢንተርኔት ወንጀሎች አኳያ የታሰበውን ዓይነት የወንጀል ፍትሕ ሥርዓት ለማንባት የሚከተሉት ዋና ዋና እርምጃዎች መወሰድ አለባቸው፡፡ እነዚህም፦ -

(ሀ) ሀገር አቀፍ የወንጀል መከላከል ስትራቴጅ ሲቀረጽ ከሀገር ወስጥም ሆነ ከውጭ የሚመነጩትን የኮምፒውተርና የኢንተርኔት ወንጀሎች መንስዔዎችና መከላከያ ዘዴዎች በግልጽና በዝርዝር ማመልከት ይኖርበታል፡፡

(ለ) ኮምፒውተር ወይም ኢንተርኔት የሚጠቀሙ መንግሥታዊና መንግሥታዊ ያልሆኑ አካላት ከሥራቸው ጋር በተያያዘ የሚይዟቸው መረጃዎችና ዳታዎች ላይ ወንጀል እንዳይፈፀምባቸው ለመከላከል፣ ከተፈፀመባቸውም ፈፃሚውን አካል በቀላሉ ለማለየት በሚያስችል ሜኪ እንዲደራጁ የሚያስገድዷቸው ተገቢ ሕጎች ተቀርፀው በሥራ ላይ መዋል አለባቸው፡

(ሐ) የኮምፒውተርና የኢንተርኔት ወንጀሎች አለም አቀፍ ባሕርይ ያላቸው በአብዛኛውም የሚፈፀሙት ከውጭ ሀገር በሚገኙ ሰዎች ሆኖ በረቀቀና በተወሳሰበ አኳኋን ከፍተኛ ጉዳት ለማድረስ የሚፈፀሙ በተለመደውና በመደበኛው የወንጀል ምርመራና የክስ አሠራር ተጠርጣሪዎችን ለፍርድ ቤት አቅርቦ ማስቀጣት አስቸጋሪ መሆኑንና ሌሎችም የወንጀሎቹን ልዩ ባሕርያት ባገናዘበ ሜኪ የወንጀልና በማስኩ የሚወጡ ሌሎች ሕጎች መሻሻልና መቀረፅ ይኖርባቸዋል፡፡

(መ) የኮምፒውተርና የኢንተርኔት ወንጀሎችን በተመለከተ የሚኖረን የዓለም አቀፍ ትብብር የሚሟላበት ግልጽና ዝርዝር ሥርዓት በሚመለከታቸው አካላት ተቀርፆ ተግባራዊ መደረግ ይኖርበታል፡፡

(ሠ) እነዚህን ወንጀሎች ለመከላከል፣ ለመመርመር እና ለመክሰስ ሥልጣን የተሰጣቸው አካላት የተጣለባቸውን ኃላፊነት በአግባቡ ለመወጣት የሚያስችላቸውን አቅም የማንባት፣ ምቹ የአደረጃጀት እና የአሠራር ሥርዓት ማዘርጋት ተግባራዊ ሟድረግ ይኖርባቸዋል፡፡

4.10 <u>የወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱን አፈፃፀም ስለመከታተል</u>

የፍትሕ አካላት ከወንጀል ፍትሕ አስተዳደር ጋር የተያያዙ ሚጃዎችን የማሰባሰብ፣ የመተንተን እና የማሰራጩት ግዴታ እንዲሁም ለሥራቸው ቅልጥፍና፣ ወጤታማነት እንዲሁም ግልጽነት ተጠያቂነት አስፈላጊ የሆነ የሚጃ ቴክኖሎጂ ተግባራዊ ሟድረግ ይኖርባቸዋል፡፡ የወንጀል ፍትሕ አስተዳደር ሚጃ ሜከል እንደአስፈላጊነቱ በክልል እና በፌዴራል ደረጃ የሚሡረት ማሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ ሀገር አቀፍ የወንጀል ሚጃ ሜከል በፍትሕ ሚኒስቴር ሥር ይቋቋሟል፡፡ ሁሉም የፍትሕ አካላት ቁልፍ የሆኑ የአፈፃፀም ማለኪያዎችን በሥራ ላይ እንዲያወሉ የሚያስችሉ እና ለክትትል የሚዱ የሚጃ ማሰባሰቢያ ዘዴዎች ተግባራዊ ያደርጋሉ፡፡

4.11 <u>በፌደራልና በክልል የፍትሕ አካላት መካከል ስለሚኖር የሥራ ትብብር እና ግንኙነት</u>

የፌዴራልና የየክልሉ የፍትሕ ተቋማት የፍትሕ አስተዳደሩን አስሚልከቶ የሚዘጋጁ ዕቅዶችን በጋራ የማቀድና የማምገም እንዲሁም እንደሙሡረተ ልማት ያሉ ሌሎች የጋራ ሥራዎችን አብሮ የማሥራት ኃላፊነት አለባቸው፡፡ ከዚህ በተጨማሪ ወንጀልን በመከላከል፤ የወንጀል ሕጎችንና የወንጀል ፍትሕ ፖሊሲን በማስፈፀምና በሚፈፀም ዙሪያ የእነዚህ ተቋማት የጉንዮሽና የቀጥታ የግንኙነት ሥርዓት በማስኩ በሚወጡ ሕጎች ይወሰናል፡፡

ክፍል አምስት

የወንጀል ቅጣት አፈፃፀም ፍትሐዊነትና ወጥነትን ስለማሻሻል

5.1 የቅጣት አወሳሰን መመሪያ ይዘት

የቅጣት አወሳሰን መመሪያ ዜጎች ስለቅጣት ዓላማ እንዲሁም ቅጣቱ በእያንዳንዱ የወንጀል ጉዳይ እንዴት ተግባራዊ እንደሚደረግ ግልጽ ግንዛቤ እንዲኖራቸው ከማድረጉም በተጨማሪ ቅጣቱ በማን እንደሚወሰን፣ የሚወሰንበት የጊዜ ገደብ፣ ቅጣቱን ለመወሰን የሚያስፈልጉ መረጃዎች እና የቅጣት ውሳኔ በሚሰጥበት ጊዜ ሊከበሩ የሚገባቸው መርሆዎችን የሚያመላክት ነው፡፡ የቅጣት ውሳኔ በሚሰጥበት ጊዜ ከወንጀሉና ከወንጀለኛው ባሕርይ ጋር የሚገናኙ የቅጣት ማክበጃና ማቅለያ ምክንያቶች ከግምት ወስጥ መግባት ይኖርባቸዋል፡፡ በዚህም ረገድ በቅጣት አወሳሰን መመሪያ ወስጥ ቅጣትን ሊያከብዱ ወይም ሊያቀሉ የሚችሉ ምክንያቶች በግልጽ መቀመጥ ይኖርባቸዋል፡፡ በተጨማሪም ዐቃቤ ሕግ አስፈላጊ ነው ብሎ ካመነ ቅጣትን የሚያከብዱ ምክንያቶች መኖራቸውን የሚያረጋግጥበት ሥርዓት በሚዘጋጀው የቅጣት አወሳሰን መመሪያ ወስጥ በግልጽና በዝርዝር መካተት ይኖርበታል፡፡

የቅጣት አወሳሰን መመሪያ የወንጀል አድራጊውን ባሕርይ፣ የተፈፀመውን ወንጀል ሁኔታ ከግምት በማስገባት ሊወሰን የሚችለውን የቅጣት ዓይነት እና ወንጀለኛውን በመቅጣት ሊገኝ የሚችለውን ጥቅም መግለፅ ይኖርበታል፡፡ ይህም የሚከተሉትን ሊያካትት ይችላል፡፡

(ሀ) ወንጀል አድራጊዎችንና የወንጀል ባሕርያቶችን ማወዳዝ፤

(ለ) ወንጀል ፈፃሚዎቹ ተቀጥተው ሌላ ወንጀል ከመፈፀም እንዲቆጠቡና ለሌሎችም ማስተማሪያ እንዲሆኑ ማድረግ፤

(ሐ) ወንጀል ፈፃሚዎችን አስፈላጊ ሆኖ ከተገኘ ከኅብረተሰቡ በእሥር እንዲገለሉ ማድረግ፤

(መ) የወንጀል ባሕርያትን በማንቀፍ ተኃድሶ እንዲያደርጉ በማድረግ እና በማስተማር ወደፊት ለሚፈፅሟቸው ድርጊቶች የኃላፊነት ስሜት እንዲኖራቸው ማድረግ፤

(ሠ) በወንጀል ድርጊት ምክንያት ጉዳት ለደረሰባቸው ግለሰቦች ካሣ እንዲከፈል ወይም ኅብረተሰቡ አገልግሎት እንዲሰጥ ማድረግ የሚሉ ናቸው፡፡

5.2 የቅጣት አወሳሰን መመሪያ ስለማዘጋጀት

የፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ከቁልፍ ባለድርሻ አካላት ጋር በመመካከር የወንጀል ጉዳዮች ላይ የሚሰጡ ቅጣቶች የሚመሠረቱባቸው መርሆዎችንና መስፈርቶችን የያዘ በፍትሐዊነት፣ በግልጽነት እና በወሳኔ ተገማችነት ላይ የተመሠረተ የቅጣት አወሳሰን መመሪያ አዘጋጅቶ በሥራ ላይ እንዲውል የማድረግ ኃላፊነት ይኖርበታል፡፡

5.3 ቅጣትንና ሌሎች እርምጃዎችን ስለማስፈፀም

ቅጣትንና ሌሎች እርምጃዎችን የማስፈፀም ዓላማ በወንጀል ጉዳዮች ላይ የሚወሰዱ የተለያዩ ውሣኔዎችን ፍትሐዊ፣ ግልጽና ተገማች በሆነ አሠራር በማስፈፀም ቅጣቱ የሚፈፀምበት ሰው ታርሞ አምራች ዜጋ እንዲሆንና ከኅብረተሰቡ ጋር ተቀላቅሎ ሰላማዊ ኑሮ እንዲኖር በማስቻል የማኅግሥት፣ የሕዝቦች እና የነዋሪዎች ሰላም፣ ደህንነት፣ መብትና ጥቅም እንዲጠበቅና እንዲረጋገጥ ማስቻል ነው፡፡ በመሆኑም የሚፈፀሙ ቅጣቶችና ሌሎች የእርምት እርምጃዎች ይህንን ዓላማ ከግብ ለማድረስ የሚረዱ መሆናቸውን ለማረጋገጥ የሚከተሉት አቅጣጫዎች ተግባራዊ ይደረጋሉ፡፡ እነዚህም፡-

(ሀ) የማረሚያ ቤቶች አስተዳደር ታራሚዎች ሰብዓዊ ክብራቸው በተጠበቀ አያያዝ ታርመውና አምራች ዜጋ ሆነው ከኅብረተሰቡ ጋር የሚቀላቀሉበትን ስትራቴጂዎችና ፕሮግራሞች የሚያስከታቸውን የማኅግሥት አካላት፣ ማኅበራትንና በጎ አድራጎት ድርጅቶችን፣ የግሉን ሴክተር እና ማኅበረሰቡን በማሳተፍ የመንደፍና የመተግበር ኃላፊነት አለበት፡፡

(ለ) የማረሚያ ቤቶች አስተዳደር የታራሚዎችን ቁጥር ለመቀነስ እንዲቻል ከእሥር ውጭ ያሉ ሌሎች አማራጮችን በሥራ ላይ ለማዋል የሚያስችሏቸውን መንገዶች ጉዳዩ ከሚመለከታቸው አካላት ጋር በመሆን የማጥናትና በጥናት የተገኙ ወጤቶችንም ተግባራዊ የማድረግ ኃላፊነት ይኖርባቸዋል፡፡

(ሐ) ማረሚያ ቤቶች ታራሚዎችን በተፈለገው መልኩ ለማረም የሚያስችላቸውን ተቋማዊ አቅም ማንባት ይኖርባቸዋል፡፡ በመሆኑም እንደ የታራሚዎች አያያዝ፣ የምርምርና ጥናት ዘዴዎች፣ የዘመናዊ ቴክኖሎጂ አጠቃቀም፣ ታራሚዎችን ለማረም የሚወሉ ሥርዓተ ትምህርት ዝግጅቶችና በመሳሰሉ ጉዳዮች ዙሪያ በአግባቡ የተጠና ፕሮግራም በመውጣት ተቋማዊ አቅማቸውን ማጎልበት ይኖርባቸዋል፡፡

(መ) በታራሚዎች ላይ የተላለፉ የቅጣት ወይም አማራጭ የመፍትሔ እርምጃዎች የተፈለገውን ወጤት ማስገኘታቸውን በማረሚያ ቤቶች፣ በፍትሕ ሚኒስቴር፣ በፍርድ ቤቶችና ይህንን ተግባር ለማከናወን በሚቋቋሙ አካላት የጋራ ፕሮግራም ክትትል ይደረግበታል፡፡

(ሠ) ታራሚዎች በማረሚያ ቤት ቆይታቸው በሚያሳዩት የባሕርይ ለውጥ፣ የአምራችነት ጥረት፣ መልካም ሥነ ምግባርና በመሳሰሉት ሌሎች ሥራዎች የአመክሮና የይቅርታ ተጠቃሚ የሚሆኑበት በእኩልነትና በግልጽነት ላይ የተመሠረተ ሥርዓት ይዘረጋል፡፡

(ረ) ፍትህ ሚኒስቴር አመክሮና ይቅርታ የሚሰጥበት ስርዓት በአግባቡ ተግባራዊ መሆኑን የሚያረጋግጥበት እና ከእስር የሚለቀቁ ታራሚዎች ከህብረተሰቡ ጋር በሚቀላቀሉበት ወቅት ያላቸው ሁኔታ ምን እንደሚመስል ክትትል የሚያደርግበት ስርዓት ጉዳዩ ከሚመለከታቸው ሌሎች አካላት ጋር በመተባበር ይዘረጋል፡፡

ክፍል ስድስት

በጋራ መብቶች ላይ የሚፈፀሙ ጥቃቶችን የወንጀል ድርጊት ስለማድረግ እና ለሌሎች ለወንጀል ጥቃት ተጋላጭ ለሆኑ የኅብረተሰብ ክፍሎች ስለሚደረግ የተለየ አያያዝ

6.1 በጋራ መብቶች ላይ የሚፈፀሙ ጥቃቶችን ወይም ጉዳቶችን የወንጀል ድርጊት ስለማድረግ

በሕገ መንግሥቱ ዕውቅና ካገኙትና ከፍተኛ ጥበቃ ከተደረገላቸው መብቶች መካከል የብሔሮች፣ የብሔረሰቦችና የሕዝቦች መብት በዋናነት ከሚጠቀሱት አንዱ ነው፡፡ በተመሳሳይ ሚሌኩ ሕገ-መንግሥቱ ለኃይማኖትና ለዕምነት እንዲሁም ለቋንቋና ለሌሎች የማንነት ማለጫ ለሆኑ መብቶች ዕውቅና የሚሰጥና ጥበቃ የሚያደርግ መሆኑ ይታወቃል፡፡ በተጨማሪም ማንም ሰው በብሔሩ፣ በብሔረሰቡ፣ በሕዝቡ፣ በዘሩ፣ በቋንቋው፣ በኃይማኖቱ፣ በማኅበራዊ አመጣጡ እና በመሳሰሉት ምክንያቶች ምንም ልዩነት ሳይደረግበት በሕግ ፊት እኩል እንደሆነ እና በእኩልነትም ተጨባጭ የሕግ ዋስትና እንደሚያገኝ በሕገ መንግሥቱ ውስጥ በግልጽ ተደንግጎ ይገኛል፡፡

ከዚህም በመነሳት ማንኛውም ሕዝብ ወይም ማኅበረሰብ እንዲሁም የሕዝቡ ወይም የማኅበረሰቡ አባል በሕገ መንግሥቱ ዕውቅና እና ጥበቃ ካገኙ መብቶቹ ሙሉ በሙሉ ተጠቃሚ እንዲሆንና መብቶቹ መከበራቸውን ለማረጋገጥ እንዲችል በመንግሥት ሊከናወኑ የሚገቡ ዘርፈ ብዙ ሥራዎች መኖራቸው የሚታወቅ ነው፡፡ በመንግሥት መከናወን ከሚገቡ ከእነዚህ ሥራዎች መካከል በእነዚህ መብቶች ወይም ለአንድ ሕዝብ ወይም ማኅበረሰብ ከሚኖረው ጥላቻ በመነሳት በዚህ ሕዝብ ወይም ማኅበረሰብ አባላት ላይ የሚፈፀሙ የተለያዩ ጥቃቶች ወይም ጉዳቶች በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ የወንጀል ድርጊቶች ሆነው የድርጊቱ ፈፃሚዎች መቀጣት መቻላቸውን የሚረጋገጥ ሥራ አንዱና መሠረታዊ ነው፡፡

በማንኛውም ሕዝብ ወይም ማኅበረሰብ መብቶች ወይም ለአንድ ሕዝብ ወይም ማኅበረሰብ ከሚኖረው ጥላቻ በመነሳት በዚህ ሕዝብ ወይም ማኅበረሰብ አባላት ላይ የሚፈፀሙ ጥቃቶች ወይም ወንጀሎች ከማንኛውም የወንጀል ድርጊት የበለጠ ሊተካ ወይም ሊካስ የማይችል ጉዳቶችን በመንግሥት፣ በሕዝብ ወይም ማኅበረሰብ እንዲሁም ግለሰቦችና ነዋሪዎች ላይ የሚያደርሱ መሆናቸው የሚታወቅ ነው፡፡

በመሆኑም የወንጀል ሕጉን ጨምሮ ተዛማጅ በሆኑ ሕጎችና በሌሎች የአሠራር ሥርዓቶች ወስጥ የሚከተሉት ዋና ዋና ጉዳዮች በዝርዝር መካተት ይኖርባቸዋል፡፡ እነዚህም፡ -

(ሀ) የኢትዮጵያ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ወይም የማንኛውም የኃይማኖት፣ የቋንቋ ወይም ተለይተው የሚታወቁ የማንኛውም አናሳ ማኅበረሰብ ሚልካም ስም፣ ታሪክ፣ ባህል፣ ቋንቋ፣ እምነት ወይም ማንኛውም የማንነት ማለጫ የሆነው ዕሴት ለማጥፋት፣ ለማንቋሸሽ፣ የሚጠቅም ወይም ከሌላ ያነሰ አድርጎ ለማቅረብ፣ እንዲናቁ ወይም እንዲጠሉ ለማድረግ በማንነታቸውና በራሳቸው እንዲያፍሩ ወይም እንዳያምኑ ለማድረግና ሌሎች በተመሳሳይ የሚፈፀሙ ድርጊቶች የወንጀል ድርጊት መሆናቸውን፤

(ለ) ለአንድ ብሔር፣ ብሔረሰብ፣ ሕዝብ፣ ወይም ማንኛውም የኃይማኖት፣ የቋንቋ ወይም ተለይቶ ለሚታወቅ ማንኛውም አናሳ ማኅበረሰብ ከሚኖረው ጥላቻ በመነሳት በዚሁ ብሔር፣ ብሔረሰብ፣ ሕዝብ፣ ወይም

ማኅበረሰብ አባል ላይ የሚፈፀም ወንጀል ከተፈፀመው ወንጀል በተጨማሪ ሌላ የወንጀል ድርጊት እንደሚሆንና ይህም የጥላቻ ወንጀል በመሆኑ የራሱ የወንጀል ቅጣት ያለው እንደሚሆን፤ እና

(ሐ) በዚህ ቁጥር በፊደል ተራ "ሀ" እና "ለ" ሥር የተመለከቱትን ድርጊቶች የፈፀመ ማንኛውም ሰው በሚወሰንበት የወንጀል ቅጣት በተጨማሪ በፍትሐብሔር ኃላፊነት ሊጠየቅ የሚችል መሆኑን፤ የሚሉ ናቸው፡፡

6.2 በወንጀል ጉዳት የደረሰባቸውን ሰዎች መብት ስለማክበር

በወንጀል ድርጊት ጉዳት የደረሰባቸውን ሰዎች መብት በአግባቡ ማክበር እንዲቻል የተፈፀመው የወንጀል ዓይነት ወይም የተጎጂውን ግላዊ ሁኔታ መሠረት ያደረገ እና ለልዩ ፍላጎቶቻቸውም ተገቢውን ምላሽ በመስጠት ላይ ያተኮረ አሠራር በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ወስጥ እንዲዘረጋ ይደረጋል፡፡ ሕፃናትን ጨምሮ ሌሎች በሁኔታቸው በወንጀል ድርጊት ለሚደርስ ጉዳት ይበልጥ ተጋላጭ ለሆኑ ሰዎች ተገቢውን ጥበቃ እና ድጋፍ ለማድረግ የሚያስችሉ ልዩ የጥንቃቄ እርምጃዎች ይወሰዳሉ፡፡ በወንጀል ድርጊት ጉዳት የደረሰባቸው ሰዎች ለደረሰው ጉዳት በፍርድ ቤት ወይም በሌሎች አማራጭ ዘዴዎች የካሣ ጥያቄ በማቅረብ ተገቢውን ካሣ በአፋጣኝ እንዲያገኙ ማድረግ የሚያስችል አመቺ የሆነ የአሠራር ሥርዓት ሊዘረጋ ይገባል፡፡ የወንጀል ተጎጂዎች በተፈፀመባቸው የወንጀል ድርጊት ሣቢያ ከደረሰባቸው ሥነ-ልቦናዊ ቀውስ እና ካጋጠሟቸው ሌሎችም ተያያዥ ችግሮች በአግባቡ እንዲላቀቁ ተገቢ የሆነ ድጋፍ እና የምክር አገልግሎት የሚያገኙበት ሥርዓት ማዘርጋት ይኖርበታል፡፡

6.2.1 የተጎጂዎች በወንጀል ምርመራ፣ ክስ እና የፍርድ ሂደት ተሳትፎ የማድረግና መረጃ የማግኘት መብት

በወንጀል ጉዳት የደረሰበት ማንኛውም ሰው በጉዳዩ ላይ በሚደረገው የምርመራ፣ የክስ አቀራረብ እና የፍርድ ሂደት ወስጥ ተሣትፎ የማድረግ እንዲሁም ጉዳዩ የደረሰበትን ደረጃ በቅርብ የመከታተል እና ስለሚሰጡ ውሳኔዎች ተገቢውን መረጃ የማግኘት እንዲሁም የደረሰበትን የጉዳት መጠን፣ ዕድሜውን፣ ችሎታውን እና የማኅበራዊ ኑሮ መሠረቱን ባገናዘበ ሚኔታ በክብርና በርህራሄ የመያዝ መብት አለው፡፡

በወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ወስጥ በወንጀል ጉዳት የደረሰባቸውን ሰዎች መብትና ፍላጎት ከማክበር አኳያ ወጤታማ ሥራ ማሠራት እንዲቻል የሚከተሉት መሠረታዊ ነገሮች እንዲሟሉ ይደረጋል፡፡ እነዚህም፦

(ሀ) የወንጀል እና የሥነ ሥርዓት ሕጎች የሁሉንም የወንጀል ተጎጂዎች መብት ማክበር በሚያስችል ሚኔታ ይሻሻላሉ፡፡

(ለ) በወንጀል ጉዳት የደረሰባቸውን ሕፃናት መብት እና ፍላጎት ማስጠበቅ የሚያስችሉ የሕግ ድንጋጌዎች ይቀረፃሉ፡፡

(ሐ) በወንጀል ድርጊት የተጠረጠሩና ተጎጅ የሆኑ ሴቶችን እንዲሁም የጾታ ጥቃት ሰለባ ለሆኑ ሰዎች የሚደረገወን የተለየ አያያዝ የሚሟከቱ ግልጽ የሕግ ድንጋጌዎች በሕጎች ወስጥ እንዲካተቱ ይደረጋል፡፡

(መ) በወንጀል ጉዳት ለደረሰባቸው ሰዎች የድጋፍ አገልግሎት የሚጡ ተቋማት እና ድርጅቶች ተገቢው የአቅም ግንባታ ድጋፍ ይደረግላቸዋል፡፡

(ሠ) ጉዳዩ የሚሟከታቸው የሕግ አስፈፃሚ እና የፍትሕ አካላት በወንጀል ጉዳት ከደረሰባቸው ሕፃናት ጋር በተያያዘ ስለሚከናወኗቸው ተግባራት እና ስለሚወስዷቸው የጥንቃቄ እርምጃዎች ሥልጠና እንዲያገኙ ይደረጋል፡፡

(ረ) በወንጀል ተጐጂ የሆኑ ሰዎች በፍርድ ቤት ቀርበው በሚሟከሩበት ጊዜ ደኅንነታቸው፣ የግል ምጢራቸው እና ማንነታቸው እንዲጠበቅ ወይም እንዳይገለፅ ሲባል ለምከሮች ከሚጡ ልዩ ጥበቃ ጋር ተመሳይነት ያላቸው አስፈላጊ የሆኑ ጥበቃዎች እንዲያገኙ ይደረጋል፡፡

6.3 <u>የሕፃናት ወይም የወጣቶች የወንጀል ፍትሕ መሠረታዊ መርሆዎች</u>

በሀገራችን የወንጀል ፍትሕ ሥርዓት ወስጥ ከሕፃናት ወይም ከወጣቶች ጉዳዮች ጋር በተያያዘ የሚወሰኑ እና የሚተገበሩ ውሣኔዎች፣ የሚታወጁ ሕጎች፣ የሚዘጋጁ መመሪያዎች፣ ፕሮግራሞችና ሌሎች ተመሳይ የሆኑ የአሠራር ሥርዓቶች፡ -

(ሀ) በማንኛውም ሕፃን ወይም ወጣት ላይ በእሱ ወይም በወላጆቹ ወይም በአሳዳሪዎች ዘር፣ ቀለም፣ ፆታ፣ ቋንቋ፣ ኃይማኖት፣ ፖለቲካ ወይም ሌላ አመለካከት፣ ብሔር፣ ኀሣ ወይም ማኅበራዊ ሁኔታ፣ አካል ጉድለት፣ ትወልድ፣ የሥራ እንቅስቃሴ ወይም በሌላ ሁኔታዎች ምክንያት ምንም ዓይነት ልዩነት የማያደርጉ ወይም አድሎ የማይፈፅሙ፣

(ለ) አስፈላጊ በሆኑ ሁኔታዎች ወስጥ ሁሉ ሕፃኑን ወይም የወጣቱን የላቀ ጥቅም የሚያስከብሩ፤ እና

(ሐ) የሕፃኑን ወይም የወጣቱን በሕይወት የመኖርና በመልካም ሁኔታ የማደግ እንዲሁም ተሳትፎ የሚያረጋግጡ መሆን ይኖርባቸዋል፡፡

6.4 <u>የወጣት ወንጀል አድራጊዎች አያያዝ</u>

6.4.1 <u>ጠቅላላ</u>

በማንኛውም የፍርድ አሰጣጥ ሂደት እና ፍርድ ከተሰጠም በኋላ ለወጣት ወንጀል አድራጊዎች የሚደረግላቸው አያያዝ ወጣቶቹ ከገበቡት የተሳሳተ መንገድ እንዲወጡ ቀና አስተሳሰብን እንዲያዳብሩ፣ ሠላማዊና ለሕግ ተገዥ የሆነ

ዜጋ እንዲሆኑ የሚያስችላቸውን ዘዴ የተከተለ መሆን ይኖርበታል፡፡ በዚህ ረገድ የወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ዋነኛ ዓላማ ወጣቶቹን ማስተማር እና በሂደትም ከቤተሰብና ከማኅበረሰቡ ጋር የተሣካ ውህደት እንዲፈጥሩ ማስቻል መሆን ይኖርበታል፡፡

6.4.2 ለወጣት ወንጀል አድራጊዎች የሚደረግ የሕግ ከለላ

ወጣት ወንጀል አድራጊዎች በሕግ ፊት ሁሉም እኩል ነው በሚል ምክንያት በፍርድ ቤት ቀርበው እንዲማከሩ፣ ጥፋታቸውን እንዲያምኑ፣ ማስቀለኛ ጥያቄ ሊቀርብባቸው ወይም በዐቃቤ ሕግ ምስክር ሆነው እንዲቀርቡ ሊገደዱ አይገባም፡፡

6.4.3 የአማራጭ የመፍትሔ እርምጃዎች ተመራጭነት

ወጣት ወንጀል አድራጊዎችን በተመለከተ የሚወሰዱት እርምጃዎች የሚፈለገውን ወጤት ማምጣት የሚችሉ ወይም ከተፈፀመው ወንጀል ልዩ ባሕርይ ወይም የከባድነት ሁኔታ ጋር በተያያዘ መደበኛ ክስ ማቅረብ የግድ አስፈላጊ ሆኖ ካልተገኘ በስተቀር ጉዳዩን በአማራጭ የመፍትሔ እርምጃዎች የመፍታት አሠራር ቅድሚያ ሊሰጠው ይገባል፡፡

6.4.4 የአማራጭ የመፍትሔ እርምጃች አፈፃፀም

በወጣት ወንጀል አድራጊዎች ላይ አማራጭ የመፍትሔ እርምጃዎች ተግባራዊ የሚደረግ ኃላፊነት የሚጣቸው ተቋማት በፌዴራል እና በክልሎች ደረጃ እንዲቋቋሙ ይደረጋል፡፡ ተቋማቱ ተግባራዊ የሚደረገውን አማራጭ የመፍትሔ እርምጃ አግባብነት፣ ለወጣቱ የተለየ ሁኔታ ተስማሚ መሆኑን እና ወጣቱ ከፈፀመው የወንጀል ድርጊት ጋር ተመጣጣኝ መሆኑን የሚያጋግጥ ኃላፊነት አለባቸው፡፡

በወጣት ወንጀል አድራጊዎች ላይ ተፈፃሚ የሚሆኑ አማራጭ የመፍትሔ እርምጃዎች አግባብነት፣ ይዘት፣ ዓይነት እና ዝርዝር አፈፃፀምን አስመልክቶ በመስኩ የሚሻሻሉና የሚቀረፁ ሕጎች፣ መመሪያዎች እና ፕሮግራሞች ሕገ መንግሥታችን ወስጥ የተካተቱን ወይም በሕገ መንግሥቱ መሠረት ዕውቅና ያገኙትን የወጣት ወንጀል አድራጊዎች መብቶችን እና ልዩ ጥበቃዎችን ባገናዘበ መልኩ መሆን ይኖርባቸዋል፡፡

6.4.5 ስለልዩ ክፍሎች መቋቋም

የወጣት ወንጀል አድራጊዎችን ጉዳይ የሚያይ ሥልጣን የሚጣቸው ልዩ ችሎቶች በየደረጃው ይቋቋማሉ፡፡ በተመሳሳይ መልኩ የወጣት ወንጀል አድራጊዎችን ጉዳይ የመከታተልና የወንጀል ምርመራ የሚደረግ ተግባራትን የሚያከናውኑ መርማሪዎች እና ዓቃቤያነ ሕግ ይኖራሉ፡፡

6.5 ለወንጀል ተጋላጭ ለሆኑ የኅብረተሰብ ክፍሎች ትኩረት ስለመስጠት

የሴቶችን፣ ሕፃናትን፣ የአካል ጉዳተኞችን፣ የአረጋዊያንንና ሌሎች ተመሳሳይ አካላትን ለወንጀል ተጋላጭነት እና ከፍተኛ የተጠቂነት ሁኔታ ግምት ወስጥ በማስገባት የወንጀል መከላከል፣ ምርመራ፣ ክስ አቀራረብ እንዲሁም

ድጋፍና እርዳታ ተግባራት የሚከናወንበት ልዩ የሆነ ሥርዓት በሞሮሜ አካላት፣ በዐቃቤ ሕግ ተቋማት እና ፍርድ ቤቶች ወስጥ እንዲዘረጋ ይደረጋል፡፡ ጉዳዩ የሚመለከታቸው የፌደራል እና የክልል የፍትሕ አካላት ሌሎች በወንጀል መከላከል፣ ምርመራ፣ ክስ አቀራረብ ተግባር ላይ የተሰማሩ እንዲሁም ድጋፍ እና የምክር አገልግሎትን የሚሰጡ የማኅበራትና የበጎ አድራጎት ድርጅቶች እንዲሁም የአለም አቀፍ ድርጅቶች ጥረት ማቀናጀት የሚያስችል የሚስተባበር ሥራ ይሠራሉ፡፡ ሁሉም የፍትሕ አካላት የአካል ጉዳተኞች እና አረጋዊያን በፍትሕ ሥርዓት አስተዳደሩ ወስጥ በምስክርነት፣ በተከራካሪነት፣ በሚጃ ሰጭነት ወይም በሌላ መንገድ በእኩልነት ተሣትፎ እንዲያደርጉ የሚያስችላቸውን አመቺ ሁኔታ የመፍጠር ግዴታ አለባቸው፡

ክፍል ሰባት

ልዩ ልዩ ጉዳዮችና አቅጣጫዎች

7.1 ማሻሻል ወይም ማለወጥ ስለሚገባቸው ጉዳዮች

ከዚህ ፖሊሲ ጋር የሚቃረኑ ወይም ሊቃረኑ ስለሚችሉ ሕጎችን እና የአሠራር ሥርዓቶችን አስመልክቶ የሚከተሉት አቅጣጫዎች ተግባራዊ ይደረጋሉ፡፡ እነዚህም፦

(ሀ) ከዚህ ፖሊሲ ጋር የሚቃረኑ ወይም ሊቃረኑ የሚችሉ አዋጆች፣ ደንቦች፣ መመሪያዎችና ሌሎች ማንኛዉም የአሠራር ሥርዓቶች ከፖሊሲው ጋር በሚጣጣም ወይም ፖሊሲውን ለሚፈፀምና ለማስፈፀም በሚያስችል መልኩ ሊሻሻሉ ወይም ለወጥ ሊደረግባቸው ይገባል፡፡

(ለ) ፖሊሲው ከፀደቀበት ቀን ጀምሮ ከወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ጋር በተገናኘ የሚከናወን ማንኛዉም የሕግ ማሻሻል፣ አዲስ ሕግ የማዘጋጀት ወይም ሌሎች የአሠራር ሥርዓቶች የማዘርጋት ሥራዎች ከዚህ ፖሊሲ በሚቃረን ሁኔታ መሠራት የለባቸዉም፤ እንዲሁም ይህንን ፖሊሲ ለሚፈፀምና ለማስፈፀም በሚያመች መልኩ መሆናቸውን ሚረጋገጥ ይገባል፡፡

(ሐ) በፌደራልም ሆነ በክልል የሚገኙ የፍትሕ አካላት ይህንን ፖሊሲ ወጤታማና ወጪ ቆጣቢ በሆነ ሁኔታ ለሚፈፀምና ለማስፈፀም የሚያስችል የአመራር፣ የአሠራርና የአደረጃጀት ሥርዓቶችን አጭር በሆነ ጊዜ ወስጥ መፍጠር ይኖርባቸዋል፡፡

7.2 የፖሊሲው የተፈፃሚነት ጊዜ

ይህ ፖሊሲ በኢትዮጵያ ፌደራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ መንግሥት የሚኒስትሮች ምክር ቤት ከፀደቀበት የካቲት 25 ቀን 2003 ዓ.ም ጀምሮ ተፈፃሚነት ይኖረዋል፡፡

አዲስ አበባ የካቲት 25 ቀን 2003 ዓ.ም

በኢትዮጵያ ፌደራላዊ ዲሞክራሲያዊ